

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

8.

Helyt adunk: helyet kaptak

„A szélességet az ég derekán keresztül
méltán nevezhetjük tehát Napútnak”

(Fazekas Mihály)

B2-páholy

Ahogy minden évben, idén is eljön a halottak napja. És eljönnek vele a halottak. A nagy kérdés most már, hogy hogyan jönnek el a halottjaink – el vagy vissza, még ez is kérdés – hozzánk, ha a halotti létben élők létéről, létezési formáiról tájékozottságom szerint nem volt még soha tudása/tudomása senkinek. Az emlékezetben, zárhatjuk le a legegyszerűbben a kérdésként felmerülő helyzetet, de talán mégsem ilyen egyszerű ez! Hiszen az év valamennyi napján emlékezhetünk rájuk, mégsem merül fel bennünk, hogy valóságosan vannak, hogy eljöhetnek, mi több, visszajöhetnek. Erre a napra azonban rákészülünk, rekvizitumaink vannak, pontosabban, a napnak vannak rekvizitumai. Áldozatot mutatunk be ilyenkor, mint a pogányok, és ezt az egyházak nagy része – ezek a pogányokat tűzzel-vassal irtó intézmények – támogatja, sőt, programirozza.

Megtelnek a temetők ilyenkor, az embereknek gyászszaga lesz ez erőlködéstől, hogy minél méltóbbak legyenek a mécsesek és gyertyák meggyújtására, a hamar elfagyó őszirózsák vázába helyezésére. Tévedés ne essék, ebben a legkevesebb ironia sincs, ez alól én sem vagyok kivétel, engem is elkap, néha a bénulásig, néha a komikum határáig, az igyekezet, és elfog a büntudat. A büntudat, ami nem kellene legyen, de ami mégis van, amiatt, hogy én még élek, és ők meg már nem élnek. Akkor is, ha éveiket számlálva már nem, vagy nemigen élhetnének. Így lehetnek ezzel mások is.

Mert, persze, lehet a logikára hivatkozva felmentést kapni az alól, hogy valaki még nem halt meg. Nem szenved olyan betegségben, amilyenbe a másik belehalt. De ez csak időleges gondolati haladék, mert rögtön fel lehet tenni a kérdést, hogy miért is ő szenvedett a betegségben, miért nem én? Az is felmentést adhat, hogy eljött a kora, letelt az ideje valakinek. De mi van azzal, aki idő előtt elment? Én miért nem megyek el én idő előtt? Élesítve ezen, miért nem én megyek el idő előtt? Konkretizálva ezt, miért a bátyám halt meg negyvennégy évesen, és miért élek én hatvanöt évvel a hátam mögött még mindig? Eltűnődve, lehetek-e én a bátyám bátyja, ha ő immár negyedszázaddal fiatalabb nálam? És hogy van az apámmal, aki hetvenkét éves korában halt meg? Nyolc év múlva már a bátyja lehetek, és ha hosszú élettel ver meg a sors, amire nem sok esélyem van, de valamennyi mindenképpen van, lehetek-e én az apám apja? Viccesnek tetszhetik ez, noha nem vagyok tréfás hangulatomban.

Az is nehezen megválaszolható, hogy mi történik ilyenkor, mi idézzük-e meg a halottat, vagy a halott jön el hozzánk valamilyen asztráltesti formájában. Mire gondolok? Amikor *hétköznapi* formában rójuk le kegyeletünket és tiszteletünket – olykor gyűlöletünket és megvetésünket – a halott sírjának nevezett lakhely fölött, ritkábban előtt, akkor emlékezünk, felidézzük a közös – vagy közösnek vélt – emlékeket, a halott földi életének a visszakereshetőségében leljük örömünket vagy bánatunkat. A halottat ilyenkor hajdani élő másával azonosítjuk, pontosabban, visszavetítjük a számunkra rendelkezésre álló nemlétét a látható és apperpciálható egykori létezésébe.

Halottak napján azonban, talán mert ez az elhunyt kitüntetett napja, amikor is az említett szakrálisnak tetsző felmutatásokat is elvégezzük a sírja mellett, nem elsősorban emlékezünk, sőt, gyakorta nem is emlékezünk, hanem magával a sírba tettel és sírban hittel dialogizálunk, érezzük a jelenlétét, hiszen jelenlévőként kezeljük; vagy ő korosodik vissza hozzánk, vagy mi kortalanodunk őhozzá, hogy az idő problémáját meg- és feloldjuk, nyilván teljesen ösztönösen, így öntudatlanul.

Közeledik a halottak napja. Lassan el kell indulni. Mert lassan ők is elindulnak felénk. Már hallom is, ahogy rugdossák az avart a temető nagy fáit alatt.

Zalán Tibor

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XXI. évfolyam 8. szám

A Cédus Művészeti Alapítvány kiadványa. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelv-művelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggyűjtés), **Prágai Tamás** (örökös szerkesztő) **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (történelem), **Toót-Holló Tamás** (próza), **Wehner Tibor** (művészet).
Napút-kör: **Báthori Csaba**, **Bereményi Géza**, **Csáji László Koppány**, **Doncsev Toso**,
Gráfik Imre, **Jankovics Marcell**, **Dr. Koncz Gábor**, **Radnóti Zsuzsa**,
Rakovszky Zsuzsa, **Szakolczay Lajos**, **Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).
Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztőség: 1136 Budapest, Pannónia u. 6.

Teléfono: (1) 247-6657 • (30) 511-3762 • E-mail: szongy@gmail.com • Honlap: www.naputonline.hu
A Cédus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor tárcája borítóbelső

Pozsgai Zsolt: A Miniszterelnök és a Fiú. 3

Miért

Zatyko István: Az idő keresztezései; 25

Bakonyi Péter: Kolduskövn. 33

Erdélyi Z. János: A zabrakoló 67

Tárlat

Wehner Tibor: A festészet diszkrét bája. 78

Szotyory László festményei ... színes melléklet

Simek Valéria: Keresztöltés 80

Káva Téka

Lokodi Imre: Lónézés. 81

Kocsis Gábor: Őszi ködfaragó. 87

Németh András: Kisesszé 95

Németh András: Életkép 101

2650

Kovács katáng Ferenc: Született zöld 103

Radnai István: Déli napfény 104

Vitéz Ferenc: 2650 nap az Úton, amikor. ... 106

Zelei Miklós: Melyik nap? Melyik út? 108

Hangírás

Tóth István: Záhony, a szuezi határváros ... 109

Dokumentum

Utassy József kéziratai 117

Káva Téka / Hetedhét

William Wordsworth: Előhang
(Tárnok Attila fordítása) 120

Szótár

Kicsi Sándor András: Arany a gasztronómiában;
A szimmetria két esete
a szószemantikában 144

E számunk szerzői. 148

Illusztrációk

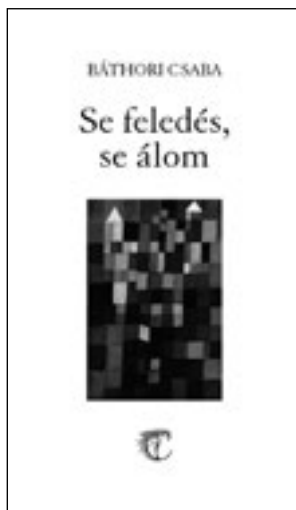
Bocskay Vince plasztikái
..... 24, 32, 66, 77, 94

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 138.

Tamási Orosz János: Ezerkilencszáznyolcvanegy

A Cédus Művészeti Alapítvány új könyvei

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XXI. évfolyam 8. szám

**Helyt adunk:
helyet kaptak**

A szabályosnak tűnő formarendben és a tradicionálisnak minősíthető keretek között hallatlan különös, izzó, mély érzelmekkel telített, feszült festői terepnek kibontakoztatására vállalkozik a művész. A kompozíciók borongós életérzéseket, melankolikus ábrándokat, szomorúsággal átítatott hangulatokat tolmácsolnak, amelyek a zöldek és kékek gazdag árnyalatainak hangsúlyával kiemeltek, a feketék gomolygó foltjaival és a fehérek és szürkék felvillanásaival ellenpontozottak. Mesteri a művek fény-árnyék effektusainak világa, kiegyensúlyozottsága, ezáltal a sejtelmességekbe burkolózó képi atmoszféra megteremtése.

(Wehner Tibor –
Szotyory Lászlóról)

Helyt adtunk: helyet kaptak – igen, alkotások gyülekeznek ebben a válogatásban, jobbra olyanok, amelyek terjedelmi okból szorultak ki rendre tematikus összeállításainkból. Most sikerült közös gyűjtőhelyet találunk többüknek.

Új, egyszeri rovat is született így: Tárnok Attila fordítását és Kocsis Gábor haikuművét **Káva Téka**-mellékletünk egy-egy darabjának terveztük, e füzet sorozatunkban szerepelni is azonban oly nagy a várakozás, hogy így próbálunk ezúttal hamarabb kivételes kiutat teremteni. (A szerkesztőség)

Pozsgai Zsolt

A Miniszterelnök és a Fiú

Szereplők:

MINISZTERELNÖK
FIÚ
DISZPÉCSER HANGJA
SZERELŐ HANGJA

Idő: 1990. október 29.

Helyszín: a magyar Parlament tágas liftje

Lift a Parlamentben. Régi, díszes, nagy lift. Kétoldalt lehajtható padokkal, fa díszítőelemekkel. A Miniszterelnök siet, láthatóan feldúlt, hóna alatt iratok, beszáll. Az ajtó csukódik, ám megjelenik sietve a Fiú és megakasztja az ajtót, meglátja a Miniszterelnököt, összenéznek.

FIÚ Elnézést... majd a következővel.
MINISZTERELNÖK *(visszafojtott indulattal)* Jöjjön nyugodtan. Csak nyugodtan.

FIÚ De ha zavarja...

MINISZTERELNÖK Ne nyafogjon már, szálljon be.

A Fiú beszáll.

FIÚ Második?

MINISZTERELNÖK Miért, tud valamit?

FIÚ Mire gondol?

MINISZTERELNÖK Hogy már nem ott van az irodám.

FIÚ Ott van. Szerintem ott van.

MINISZTERELNÖK Magam is úgy gondolom. Megnyomná végre a gombot?

FIÚ Ja, természetesen.

A lift búgva elindul.

FIÚ Kihasználnám az alkalmat...

MINISZTERELNÖK Nem kívánok beszélgetni. Fáradt vagyok.

FIÚ Értem.

Csöndben utaznak, majd a lift egészen váratlanul megáll, a Miniszterelnök a földre esik, a Fiú azonnal mozdul, hogy segítsen.

MINISZTERELNÖK Nem, köszönöm. Te ne!!! Egyelőre még fel tudok tápáskodni.

FIÚ Mi a fene történt?

MINISZTERELNÖK Megállt a lift. Mire következtet ebből?

FIÚ Áramszünet?

MINISZTERELNÖK Ég a lámpa. Ott fönt, látod?

FIÚ Akkor...

MINISZTERELNÖK Hiba. Vagy szándékos provokáció.

FIÚ Nem hiszem.

MINISZTERELNÖK Melyik nem?

FIÚ Régi ez az épület. Hiba.

MINISZTERELNÖK Várunk.

FIÚ Én azért beszólnék... azon a jelzőn...

MINISZTERELNÖK Hogy... mi? Ja, igen. Szólj be.

A Fiú megnyomja a gombot.

DISZPÉCSER Igen?

MINISZTERELNÖK Várj. Majd én. A miniszterelnök vagyok. Beszortultunk a liftbe. Megállt két emelet között. Műszaki hiba vagy szándékos likvidálás.

DISZPÉCSER Igen, Miniszterelnök úr... már látom a táblán. Egy perc türelmét kérem. Intézkedem. Egyedül van?

MINISZTERELNÖK Elméletben igen. Gyakorlatban ketten az egyik ellenzéki vezető úrral.

FIÚ Bocsnat, pártelnök is vagyok.

MINISZTERELNÖK Az ellenzéki vezető úrral ketten. Számszakilag. Amúgy egyedül. Végtelenül egyedül vagyok. Szánalmasan, fájdalmasan egyedül vagyok.

FIÚ Mi?!!!

DISZPÉCSER Nem értettem az utolsó mondatát, elnézést...

MINISZTERELNÖK Lényegtelen. Végezze a dolgát.

DISZPÉCSER Azonnal intézkedem.

A Miniszterelnök és a Fiú állnak, hallgatnak, várnak. A Miniszterelnök dühösen lehajtja a széket, leül.

MINISZTERELNÖK (felkiált) HOGY ÉN HAZUDOK??!!!!!!

FIÚ Hivatali időn kívül vagyunk.

MINISZTERELNÖK Hazudok?!!! Hazudik az egész kormány?! És mindezt az ország nyilvánossága előtt?!

FIÚ Ezt majd a frakcióban megvitadjuk, és....

MINISZTERELNÖK Ki vagy te, hogy ilyesmit mersz a fejemhez vágni?

FIÚ Kulturált felszólalást tettünk.

MINISZTERELNÖK Előtte legazembereztedél. És egy liftbe mersz szállni velem?

FIÚ Azért már megkövettem, Miniszterelnök úr. A gazemberezésért már küldtem önnek egy levelet a titkárnőmmel...

MINISZTERELNÖK Hogy merészelted?!

FIÚ Ne tegezzen.

MINISZTERELNÖK Ki vagy te, hogy ezt megteheded velem?! Hány éves vagy?!!! Mit éltél, mennyit éltél eddig, hogy te a szemembe mered vágni....

FIÚ A politika nem korfüggő.

MINISZTERELNÖK Igazad van. Nem korfüggő. Hazudok! Nemcsak én, az egész kormány!

FIÚ Ezt majd demokratikus vitában hajlandó vagyok...

MINISZTERELNÖK Demokratikus vitában! A jogász. Nyálas szájú jogász. Demokratikus vitát akar. Ahhoz először demokrácia kell, fiam!

FIÚ A demokrácia alapjait leraktuk. Maguknak kellene tovább építeni.

MINISZTERELNÖK Leraktátok?! Ki?

FIÚ Önök nem tudnak élni vele. Az más kérdés, hogy olyan áldozatokkal jár ez, amik...

MINISZTERELNÖK Nem értelek. Hadarsz. Állandóan hadarsz. Nem gondolod, hogy egy pártelnöknek úgy kellene beszélni, hogy érteni is lehessen?

FIÚ Nem beszélek magával többet. Várjuk a szerelőt.

MINISZTERELNÖK Ezt sem értettem. A „gazembert” és az „Önök hazudnak”, azt bezzeg jól artikuláltad.

FIÚ Az ilyen viták terepe a parlament, nem egy lift.

MINISZTERELNÖK Én szálltam be hozzád? Nem én. Te vetted be ide magad. Amúgy egy ilyen fiatal, hadarós focista menjen lépcsőn. Két emelet az egész.

FIÚ Sietnem kellett a frakcióhoz.

MINISZTERELNÖK Sietni! Ezzel a lifttel! Ezzel az arisztokrata lifttel. Szerintem ezt valamelyik arisztokratánk személyesen készítette. Lassan, arisztokratikusan áll meg, arisztokratikusan nyílik, arisztokratikusan csukódik, és szép lassan, arisztokratikusan indul el. Elalszom, amíg a másodikra érek.

FIÚ Ment volna maga a lépcsőn.

DISZPÉCSER HANGJA Miniszterelnök úr, hall engem? Egyedül van?

FIÚ Nincs egyedül, ketten vagyunk!

DISZPÉCSER HANGJA Most nem halom jól.

MINISZTERELNÖK Egyedül vagyok.

Aki itt van még, ő nincs itt.

DISZPÉCSER Értem... nos, üzentünk a szerelőért, nem egyszerű, mert ezt a liftet még egy igazi arisztokrata leszármazottja saját kezűleg készítette, később szovjet alkatrészeket építettek be, és speciális szerelőt kíván, de már útban vannak érte...

MINISZTERELNÖK Hova? Moszkvába?

DISZPÉCSER Rákoslígeten lakik. Sietünk. Köszönöm a türelmét, ha egyedül van, ha nem... akkor a türelmüket. Vagy nem is tudom...

MINISZTERELNÖK Igyekezzen.

FIÚ Miért?! Nem hazudtak?!

MINISZTERELNÖK Mi van?

FIÚ A benzináremelés az egész gazdaságot érinti! Egy ilyen nagy horderejű döntést előtte be kell jelenteni, persze, ha van bátorsága ehhez a kormánynak. És akkor elkerülhető lett volna... ez az egész.

MINISZTERELNÖK Tegnapelőtt reggel megszállt valami ismeretlen erő. Amúgy is nehezen ébredek szombaton, a szombat nem az én napom, mászás súlyokat kell reggel kiemelni magammal az ágyból, a feleségem mindig aggódik ilyenkor, nem kell, mondom, vagy

csak intek neki, és az ablakhoz lépek. Kinézek, mert ilyenkor, minden szombat reggel úgy ébredek, hogy kint megváltozott valami. A fák megrokkantak, az épületek süllyedni kezdtek, és ezt az egészet valamiért nekem kell megtartanom. Aztán megkönnyebbülök. A fák ugyanúgy állnak arccal az ég felé. Az épületek magasan, az ablakokban dohányzó emberek, az erkélyeken gyerekek, és minden ugyanúgy van, ahogy előző este hagyta az Isten. De akkor meg miért van ez, minden szombaton, meg tudod mondani?

FIÚ Nem. És nem is érdekel. Talán a lelkiismerete. Mindig szombat hajnalban szólal meg. Keresse meg a pszichológusát. Elkések a frakcióülésről.

MINISZTERELNÖK A te protestáns lelked bizonyára mindig a helyén van. Te nem érzel ilyesmiket. Hallgattalak ma, a felszólalásodat, és soha nem éreztem eddig még olyan erősen, hogy kereszteltségben különbözünk. Én katolikus vagyok, s ahogy hallgattalak ma, nagyon is annak éreztem magam.

FIÚ Hitvitákat akar? Itt, a liftben?

MINISZTERELNÖK Ti, protestánsok csak rombolni tudtok. Aztán a romok között feltaláljátok magatokat. Eladjátok a téglákat. Minden protestáns született ügyeskedő.

FIÚ *(látja, hogy a Miniszterelnök megtántorodik)* Rosszul érzi magát?

MINISZTERELNÖK De nektek van igazatok. Ez a világ most a protestánsoké lesz. Nem vallási értelemben, filozófiailag.

FIÚ Nevetséges és szánalmas, amiket most mond. Mi köze ennek...

MINISZTERELNÖK Egyáltalán ki vagy te, honnan jöttél?

FIÚ Azt hittem, már átolvasta az aktátumot.

MINISZTERELNÖK Nem vagyok a kommunisták ügynöke. Soha nem is voltam.

FIÚ Nem úgy értettem, itt a parlamenti aktátumot...

MINISZTERELNÖK Erről le kell szoknod. A hazudozásról.

FIÚ Ne tegezzen!!!

MINISZTERELNÖK Itt vagyunk egy liftben, ketten. Eltekintve attól, hogy valószínűleg minden liftben lehallgató van, beszélhetünk. Mondd ki nyíltan, amit csak a barátaiddal közöltél eddig, hogy a miniszterelnököt „valakik küldték”, hogy a miniszterelnök titkos tevékenységét fel kell tární, hogy olyan vezető áll az ország élén, aki besúgó volt.

FIÚ Honnan tudja, mit beszélek a barátaimmal?

MINISZTERELNÖK Mert jelentik nekem. Meg akartam szüntetni a besúgóhálózatot, de pár kitaró önkéntes nem akarja abbahagyni a munkát. Jelent. Írásban. Megszokta. Még munkásörök is vannak. Gyakorlatoznak Csepelen, egy pincében.

FIÚ Ez az egyik követelésünk! A munkásörök megszüntetése. És maga levelezik velük?

MINISZTERELNÖK Vagyis? Én hányas ügynök vagyok? Három per hármas? Négy per hetes?

FIÚ Voltak jelek...

MINISZTERELNÖK Hagyd. Csak öszszeszevarodsz. Nem voltam besúgó soha. Nem úgy neveltek. Az én családom több száz éves családfát bámul. Mi mindig egyenes gerincsel éltünk. Nem gondolom, hogy nem ismernéd eléggé a múltamat, a tevékenységemet ahhoz, hogy objektíven ítélkezz. De pár hónap,

és az ember a saját véleményét már a táskájában hordja, jól lezárva.

FIÚ Ismerem a múltját. Azt hiszem, ismerem.

MINISZTERELNÖK Ismered talán, de nem érted. Ahogy én sem a tiédet. Mi vagy te, parasztfiú?

FIÚ Nem. Falun éltem, igaz, ott is jártam iskolába, de apám foglalkozása... nem vagyok parasztfiú.

MINISZTERELNÖK Sem kommunista kisvezér sarja.

FIÚ Nem. Nálunk a protestantizmus az ellenállás egyik formája volt. Nem csak istentisztelet. Életforma. Nemzeti érzés. És egyben páncél.

MINISZTERELNÖK Akkor mi vagy te tulajdonképpen?

FIÚ Nem tudom. Még... keresem az identitásomat.

MINISZTERELNÖK *(felnevet)* Keresed?!

FIÚ Felesleges beszélgetnünk. Úgysem értjük meg egymást soha.

MINISZTERELNÖK Népi vagy urbánus? Ez most nem mindegy. Ismét fellángolt a vita. Most, hogy olyan feladatokat kell megoldanunk, amelyeket a történelmünkben talán soha, ilyen baromságokkal zaklatnak! Hova, milyen kádert kell helyezni. Népi vagy urbánus. Közben te azt mondd, elvesztetted az identitásodat.

Csönd.

FIÚ Keresem. Igen. A parasztygyerekek nem fogadtak be, ha játszani akartam velük, a kommunista káderek gyerekei nem álltak velem szóba, mert apám gyanús dologgal foglalkozik...

MINISZTERELNÖK Mivel?

FIÚ Állatorvossegéd. Segít a mesterséges megtermékenyítésben. Ne merészeljen nevetni! Ha voltak

még arisztokrata leszármazottak, fiatalok az egyetemen, azoknak paraszt voltam, és így tovább. Nem tudom, mi vagyok. Magának jobb, magának könnyebb. Egyszer leszakítottam egy tulipánt a parkban, a rendőr be akart vinni, apám pedig úgy elvert érte, hogy reggel nem tudtam felkelni. Nem szeretem az öregemet. Így nőtem fel.

MINISZTERELNÖK Ezért a foci.

FIÚ Vagy valamilyen sport, igen. Ott nem számít a származás, honnan jöttél, kik utálnak. Hány métert dobsz vagy ugrasz, hány gólt lösz, mennyit emelsz. Igen, most, hogy mondja, lehet, hogy ezért. *(Témát vált hirtelen, felkiált.)* Magának fogalma sem volt, mennyit szenvedtem ezért! Mennyit kínlódtam, hogy kategóriába rakjam magam, hogy ezt a gyökértelen létezést valahogy helyre tegyem magamban, fogalma sincs róla!

MINISZTERELNÖK Ne kiabálj, begerjed a lehallgató.

FIÚ Maga végig az arisztokrata létezés pelenkájában üldögélt, de nekem felsebezte a kétség a fenekemet, érti, én nem tudok ülni, csak állni vagy rohanni. Magának fogalma sincs arról, milyen ez.

MINISZTERELNÖK Igaz. Ez igaz lehet.

FIÚ A maga családjában politikusok, államtitkárok, miniszterek!

MINISZTERELNÖK Apám is, igen.

FIÚ Az apja is, igen. Akinek a neve mellesleg ott volt a plakátokon 1946-ben!

MINISZTERELNÖK Ott volt. Igaz.

FIÚ A kitelepítéseket elrendelő törvényen az aláírása! Neve a plakátokon. Hány ezer embert tett akkor nyomorékká a svábok kitelepítése? Tudja?

MINISZTERELNÖK Nagyon sokat. De azon a plakáton volt egy másik aláíró is.

FIÚ Igen, tudom.

MINISZTERELNÖK Annak a neve, akinek az újratemetésén olyan nagyszerűen szónokoltál.

FIÚ Ne ironizáljon velem. Van, ami-ben őszintén hiszek, ha gyökértelenül is. Őszintén.

MINISZTERELNÖK Nem ironizálok. A sok semmitmondó, süket duma után végre jött egy fiú, igaz, kicsit hadart, nem igazán lehetett érteni, de amit mondott, az kinyitotta az ablakokat, és az áporodott, mérges levegőt kiengedte a szabadba. Nem tudtuk, hogy így is lehet lélegezni. Hogy levegőt is lehet beszívni, nemcsak mérget. Pedig a halottak újratemetése nem old meg semmit. Pár csontot kiásunk a régi vitáinkkal, régi fájdalmainkkal együtt. De a beszéd jó volt. Korszakos. Kedveltelek ezért.

FIÚ Akkor azért is kedvelnie kell, amit ma mondtam. Nem vonom vissza, nem tagadom meg.

MINISZTERELNÖK Okosabbnak hittelek ennél. Vagy csak még túl fiatal vagy. Vagy nem is az okosság, a megalkuvás... igen, az arisztokrata vérem a megalkuvásokra is képtelenné tett, rosszul lettem tőle, megbetegített. A beszéded, ott a temetésen őszinte volt, magad sem tudtad, mennyire. De ma nem őszinte voltál, hanem tudatlan. És a tudatlanok őszintesége a legbosszantóbb őszinteség.

DISZPÉCSER HANGJA Itt a szerelő! Beszéljenek vele.

SZERELŐ HANGJA *(oroszként)* Háló! Háló! Mi érezni ott, mit?

MINISZTERELNÖK Mit érzünk?! Hülye. Megállt a lift.

SZERELŐ De hogyan állta meg?

MINISZTERELNÖK A mozgásában.

SZERELŐ Érdekes. A szerkezet jó.

Működik. Mennie kell, nem megy?

MINISZTERELNÖK Ezt lecsukatom, ha kijutok.

SZERELŐ Nem a szerkezet! A biztosító lenni beakadva, ami biztosító a leesésben, hogy a lift ne essen le! Az akadt. Hányan vannak?

MINISZTERELNÖK Ketten.

SZERELŐ Hány kiló az? A kettő hány?

MINISZTERELNÖK Nincs nálam a kézi testsúlymérlegem.

SZERELŐ Mondjuk száztíz?

MINISZTERELNÖK Mondjuk.

SZERELŐ Biztosan lemérték az SZTK-ban, ott mindenki lemérve. Mennyi volt? Meg az is illető meny-nyi, aki nincsen ott.

MINISZTERELNÖK Aki nincs itt, az körülbelül negyvenöt, én meg a többi.

SZERELŐ Talán elbírja addig. El. Elbírja. Szerintem el.

MINISZTERELNÖK Meddig?

SZERELŐ Amíg hegesztőt hoz, és elhegesztem a problémát. Ha zuhanásgátló beakad, nincs más.

MINISZTERELNÖK És nem lehet felhúzni kötéllel?

SZERELŐ *(nagyot nevet)* Hallod, diszpécser, te! Jópofa! Kötéllel! Ó, nem! Az rosszabb lenne. Türelem.

MINISZTERELNÖK Működik itt a lehallgató?

SZERELŐ Nem értem.

MINISZTERELNÖK Maga szerelte be azt is? Működik még?

SZERELŐ Nem érteni jól magyar. Megyek a hegesztőbe. Türelem.

MINISZTERELNÖK El akartam mondani, mindenkinek.

FIÚ Nem értem.

MINISZTERELNÖK A tüntetés előtti este. Mindenkinek.

FIÚ Mit?

MINISZTERELNÖK Ne tettesd hülyének magad.

FIÚ Örölnék, ha úgy beszélne velem, mint egy párt frakcióvezetőjével.

MINISZTERELNÖK Lehet, hogy nem is tudod?

FIÚ Mit kellene tudnom?

MINISZTERELNÖK Két beszéd. Egyszerre vettük fel. A dolgozószobámban.

FIÚ Nem tudok róla.

MINISZTERELNÖK Hiszek neked. Arisztokratikus fogyatékos-ság. Olykor hiszünk valakinek. A tüntetés előtt, amit szerveztetek.

FIÚ Nézze, nem tudom, mi ütött magába, lehet, hogy a lift teszi. Maga rosszul bírja lelkileg a lifteket. Nem csoda. Maga egy liftben élt az előző rendszerben. Bezárták, de mozoghatott. Csak a lifttel együtt. Le-föl. Ettől időnként úgy érezhette, hogy szabad. Hogy mozgásban van. Néha kiszállt, de amibe utána beléphetett, az is egy lift volt, egy másik lift. Így jött-ment egész életében. Nem tehetek róla. Nem tehet róla.

MINISZTERELNÖK Papír nélkül beszéltem, sugógép nélkül. Amúgy sem tudnék máshogy erről az egészből.

FIÚ Miről?!

MINISZTERELNÖK El akartam magyarázni mindenkinek, mit miért teszünk.

FIÚ Azt már elmagyarázta a programfüzetében.

MINISZTERELNÖK Hogy jön ez most ide?

FIÚ Elmondtam bent is, itt is, ha akarja: a választási program nem a kormányzati program, semmi köze egymáshoz. A választási, hogy mit akarunk, a kormányzati, hogy hogyan.

MINISZTERELNÖK Most megvilágosdtam. Köszönöm, fiam.

FIÚ Ráadásul pénzért árulták az utcán a programfüzetüket. Maga reformálni akar egy országot, és a reformokat pénzért osztogatja. Igaza van, különbözünk. Az én református lelkésem neheztelt volna rám, ha búcsúcédulákat árusítok.

MINISZTERELNÖK Még nyomdaköltségre se volt pénzünk. Semmire sem. Pénzt kellett kérnünk érte. Nektek bezzeg volt. Csak éppen semmi értelme. Választási program! Te akarod megmondani, mi az? Nekem?! Hiszen a ti kis füzetkétek csupa filozófiai lózung! A demokrácia megteremtése! Melyik? Melyik demokrácia? A népi? Az urbánus? A görög? A porosz? Persze ez lényegtelen is. Ki az orosz csapatokkal! Mennek. A demokratikus választás és a társasági elnök, melyik előbb. Kit érdekel? És csupa ilyen elvi kitétel. És te mondd meg nekem, hogy mi a különbség a választási és a kormányprogram között?

FIÚ Minden olyan gyors volt.

MINISZTERELNÖK A „mit” és a „hogyan”.

FIÚ Már dolgozunk rajta. Pár hónap, és lesz „hogyan” programunk.

MINISZTERELNÖK Aha. A demokrácia és a gazdaság viszonya! Itt! Szerinted hiba, ha a demokrácia párosul a centrális gazdasággal. Kíváncsi vagyok, ha hatalomra jutsz egyszer, mikor valósítod ezt meg.

FIÚ Nem én határozom meg, miféle demokrácia társuljon milyen gazdaságpolitikával. Az adott kor határozza meg. A történelmi szükség-szerűség. Ezt maga is nagyon jól tudja. Azt mondta, interjú. Tévé?

MINISZTERELNÖK Igen, a teljes nyilvánosság előtt.

FIÚ De a tévébe nem lehet pénzt bedobni, mint egy perselybe.

MINISZTERELNÖK El akartam mondani... és el is mondtam, mennyire nehéz... milyen veszélyes, és egyben milyen jó a politikában időnként őszintén beszélni. Nem a szövegíródat zaklatni, hanem elengedni mindazt, ami feszít belül, ami ki akar jönni.

FIÚ Én mindig azt teszem.

MINISZTERELNÖK De te még nem teheted meg. Taknyos foci-szökevény vagy, azt sem tudtad rendesen végigvinni, miért nem? Miért nem vagy te a válogatott tagja, és miért ülsz itt velem egy liftben?

FIÚ Bár semmi köze hozzá, nem voltam jó focista. Szerettem volna az lenni, nem sikerült. Szerettem volna. A labdában nem egy bőrgolyót láttam, hanem a megaláztatásokat, a kommunista rendszer egész hazugságát, arcokat, fejeket láttam, akik az egyetemen felbőszítettek, vagy még előtte. Akik csúfoltak, hogy alacsony vagyok, akik elfordultak tőlem. Mind benne voltak abban a golyóban. Ez érdekelt, nem a sport.

MINISZTERELNÖK Te nem lehetél volna soha jó focista. Ugyanolyan ez, mint ahogy beszélsz. Nem beszédhiba ez, nem logopédus kell ide. Önbizalom. Nálad előbbre tart a gondolkodás, mint a beszéd. Megelőzi a gondolat a szájmozgást. Normális esetben ez rendben is van, az ember gondolkodjon, aztán beszéljen, de te gondolkodni és beszélni egyszerre akarsz, ám van egy kis ritmikai hiba. Előbbre tart egy kicsivel a gondolat. Szerintem a fociban is így van, a labdával is így bántál. Előbbre gondoltál, hova fogod rúgni, közben a labda ment a

saját törvényei szerint, te pedig megbotlottál benne.

FIÚ Sokszor volt így, igen.

MINISZTERELNÖK Erről le kell szokni. Így nem lesz belőled jó miniszterelnök.

FIÚ Micsoda? Mit mond?

MINISZTERELNÖK El akartam volna mondani mindent. És el is mondtam. Ahogy szoktam. Mindig. Régebben is. El akartam mondani, hogy megértsék az emberek, mit miért teszünk. A szándékainkat. A kétségeinket.

FIÚ Elég jó voltam politikatörténetből. Az ilyen mindig a gyengeség jele. Ha politikus, király vagy bárki őszintén beszélt, azt gyengeségnek vették. És meg is bukott. Vagy felkötötték.

MINISZTERELNÖK Az csak elmélet. Politikatörténet! Államtörténet! Egyetem! De ez a gyakorlat. Egy ember áll szemben saját magával, és úgy dönt, nem lesznek ketten többé. Mint ebben a liftben. Egyedül akar beszélni, és egyedül csak őszintén lehet beszélni. Felhívtam a tévé szerkesztőit. Nem tehettek mást, kijöttek.

FIÚ De belebukott. Nem tudott őszintén lenni. És a riport nem készült el.

MINISZTERELNÖK Nem riport. Valomás. Szeretet. Szózat egy néphez, amely többet érdemel. Még nálam is.

FIÚ A romantika sem használ a politikusi tekintélynek.

MINISZTERELNÖK Boldog voltam, hogy elmondhatom, de az őszinteségtől magamban is félni kezdtem. Nem önmagamtól, attól, ami következik ebben az országban.

FIÚ Ezért aztán nem adta le a tévé, mert maga visszavonta.

MINISZTERELNÖK Nem.

FIÚ Hát?

MINISZTERELNÖK Olyan lettem, mint egy kamasz. Mint te. Izgatott, alig vártam a híradó idejét. Szóltam a feleségemhez, a barátnőimhez akart menni, valami jótékony-sági est miatt. Nem engedtem. Most leülsz ide velem, megnézed. Megfogod a kezem, és megnézed. Mert most én szólok magamból. Nem az apám, nem te, nem az, akit az elmúlt harminc év összerakott bennem, hanem valaki más. Az, aki annak idején az egyetem után semmi más nem akart lenni, mint politikus. És aki pontosan tudta, az ilyen őszinte akciókkal nagy kockázatot vállal. Mert a nép együtt nem romantikus. A nép együtt nem az igazságot akarja hallani. Külön-külön, egyes emberként talán. De együtt semmi képp. Lehet, hogy most lövöm főbe magam politikailag, mondtam a feleségemnek, de szeretném, ha ezt a nyilvános öngyilkosságot együtt néznénk végig.

FIÚ Semmi ilyesmi nem volt akkor a híradóban. Vagy nem láttam.

MINISZTERELNÖK És úgy gondoltam, ennél nagyszerűbbet soha nem tettem az életemben. Akkor is, ha kockázattal jár. Akkor is, ha az egész eddigi politológiai tanulmányaimmal ellentétes.

FIÚ Maga miről beszél?

MINISZTERELNÖK Még egy üveg bort is odatettem. Nem, azt nem hihettem, hogy a beszéd miatt elmarad a másnapra tervezett demonstráció, amit a barátaid szerveztek...

FIÚ Semmi közünk nem volt a tüntetéshez!

MINISZTERELNÖK Nem ti. A barátaitok. Vagytok ti mint egységes pártszerv. És van egy másik pártszerv, akik a barátaitok. Vagy ellenzé-

ki koalíciós partner, vagy nevezd, ahogy akarod.

FIÚ Az emberek a jogos követeléseik nyomatékosítása miatt mentek utcára! Én amúgy sem hiszek az utcai politizálásban. Igen, talán voltak, akik ebben lehetőséget láttak, lehetőséget a maga kormánya megbuktatására. De azok között én nem voltam ott. Ha az utca embere bármit is kikényszeríthet tőlünk, akkor megbuktunk önmagunk előtt is. Nem hiszek benne. Törvényes keretek között lehet, alkotmányos keretek között.

MINISZTERELNÖK Pedig ez is a demokrácia egyik megnyilvánulási formája. Az utcai tüntetés.

FIÚ Nem, az anarchia megnyilvánulási formája az utcai tüntetés. Más kérdés, hogy van, amikor az anarchia a jó megoldás. Mint a jégeső. Vagy az orkán.

MINISZTERELNÖK Te ebben a híradóban már nem leszel, Jóska – mondta a feleségem, és elment a gyűlésre. Ott ültem, vártam még. Lehet, hogy majd külön. „Megszakítjuk adásunkat...” A miniszterelnök személyesen szól az ország lakosságához. A másnapra tervezett tüntetés előtt.

FIÚ És?

MINISZTERELNÖK Megittam az üveg bort. Lefeküdtem. Másnap szombat. Megrogygántak a fák, betörték a lakótelepek üveglakait. Legalábbis bennem.

FIÚ Nem adták le?!!!!

MINISZTERELNÖK Lehet, hogy te valóban nem tudsz erről az egésztől? Vagy csak hülyítesz?

FIÚ Mennyire igazam volt ma! Látja már, mennyire igazam volt?!

MINISZTERELNÖK Amennyiben?

FIÚ Foglaljuk csak össze. Ön kihívja a televíziót, a híradót. Megbeszéli ve-

lünk. Leül. Másnap valóban veszélyes helyzet lesz. A taxisok blokádjaira lehet számítani. És a tüntetőkre. Kiszámíthatatlan a helyzet. Nem tudni, kik és miért keverednek közéjük.

MINISZTERELNÖK Pontosan ezt mondtam a beszédemben, pontosan ezt. Nem tudni, kik keverednek közéjük, és miért. Alig pár hónapja kormányzunk. Nem tudni, kik és miért használják fel jó szándékú emberek elkeseredését arra...

FIÚ Várjunk... kijönnek, igaz? Felveszik a beszédet.

MINISZTERELNÖK Nem is egyet. Kettőt.

FIÚ Majd összecsévélik a kábeleket, elmennek.

MINISZTERELNÖK Igen. Összetaposták a szőnyegeimet.

FIÚ És nem adják le. Amikor ígérték.

MINISZTERELNÖK Nem fért be a műsorstruktúrába.

FIÚ Nincs is ilyen. Maga is tudja, nem lehet ilyen.

MINISZTERELNÖK Van.

FIÚ Ha egy miniszterelnök beszélni akar, nincs műsorstruktúra.

MINISZTERELNÖK Demokráciában van.

FIÚ Mi az a demokrácia?!!! Legalább nyolcvanfélét ismerek, mit hangoztatjuk ezt folyton? Maga a liberális demokráciában hitt...

MINISZTERELNÖK A Bethlen-félében, igen.

FIÚ De van más demokrácia.

MINISZTERELNÖK Bőven.

FIÚ Számonkérte a tévé elnökétől? Mert az ő utasítására nem adták le, ez nyilvánvaló.

MINISZTERELNÖK Nem kértem számon.

FIÚ Miért nem?!!!!

MINISZTERELNÖK Nem így neveltek. A hasonló helyzeteket méltósággal kezelem.

FIÚ Arisztokratikus góg! Ki kellett volna rúgni.

MINISZTERELNÖK Még média-törvény sincs. Mi alapon rúgom ki? Nem is én gyakorlom a hatalmat fölötte. Hanem a barátaid.

FIÚ Nem a barátaim! A barátaim az én pártomban vannak!

MINISZTERELNÖK Értem.

FIÚ Nem tudom, miről beszélt, és hogyan, de lehetséges, ha a beszéd elhangzik, a demonstráció elmarad.

MINISZTERELNÖK Ezt nem állítom, de hogy én megtettem volna a magamét, az is valami...

FIÚ Miről beszélt... a riportban?

MINISZTERELNÖK Csak nem képzeled, hogy neked mondom el? Az ellenzéknek? Úgyis hazudok.

FIÚ Minden katolikus arisztokrata egy hisztigép. Ne hisztizzen itt. Nem vagyok hozzászokva.

MINISZTERELNÖK Kiváglak innen, fiam!

FIÚ Ahhoz előbb a zuhanásgátlót meg kell hegesztenie. Vagyis?

MINISZTERELNÖK Mindenekelőtt arról, mit vettünk át.

FIÚ Az adósságot?

MINISZTERELNÖK Igen, a húszmilliárd dollárt. Amiből négyet sikerült a befektetések nyomán leírni. Többet nem, és évekig nem is lehet többet.

FIÚ Ezt mind tudjuk.

MINISZTERELNÖK Mi, igen. És talán ők is, kint. De hogy valójában ez mit jelent, azt kevesen. A szó ismert, a jelentése nem. És még nem mértük fel, kinek az érdeke, hogy az adósságállomány csapdájából ne szabadulhassunk.

FIÚ És ezzel csak most szembesült?

MINISZTERELNÖK Tárgyaltam a valutaalappal, német közgazdászokkal.

FIÚ A magyar közgazdászok?

MINISZTERELNÖK Ők túl közel vannak, és túl sokat hazudoznak. Tavaly még a szocialista gazdaságtant tanították, komolyan beszélsz?

FIÚ Tanultuk a kapitalizmus politikai gazdaságtanát. Jó tanárral. Tanárfüggő volt az egész egyetemi oktatás. Egy jó tanár jobban megerősített minket a demokrácia iránti rajongásunkban, mint három forradalom. Tovább!

MINISZTERELNÖK Tökéletesen reménytelen a helyzetünk. Az iparunk technikai felszereltsége elavult, ami működik, orosz technológia. A Szovjetunió szétesett, a térségben háborúk, mészárlások, függetlenségi törekvések, nemzetállamok alakulása vagy vérbe fojtása, neked magyarázom? Grúz egyetemisták holttestei Tbiliszi utcáin. Nálunk sem jó a helyzet. A Szovjetunió szétesése miatt alkatrész-utánpótlás nincs, és a működtetett technika nem is kompatibilis azzal, amit az új befektetők hoznának.

FIÚ Piacgazdaság van. Nem kell az oroszokra építeni.

MINISZTERELNÖK Energiaszektorunk is rájuk épül. Miért kell drágítani a benzint? Ez kérdés?! Mindenki tudja, hogy leálltak a szovjet szállítások. A fillérekért kapott olajnak vége, tízszeres áron kell vennünk máshonnan. Közben a gyárak, az üzemek a rossz technológiának köszönhetően pazarolják az energiát, többszörös energiát használnak fel, teljesen indokolatlanul, mint bármely modern technológia. Ezt még tömjük is olajjal? Kitől? Milyen vezetéken át?

FIÚ Maga aztán kikupálódott rendszeren orvostörténész létre....

MINISZTERELNÖK Elmondtam, hogy tudom, milyen nehézségei vannak az utca emberének. A kétkezi munkásnak. Az ápolónőnek. A nyugdíjasnak. Elmondtam, hogy tudom, nem képesek beszerezni az alapvető élelmiszereket sem, a kórházak gyógyszer gondokkal küzdenek, emberek halnak meg gyógyszerhiány miatt. Mert a magyar gyárak lassan becsődölnek, a szovjet felvevőpiac akadozik, sok helyen leállt. Amely üzemeket már privatizáltunk, azok kerültek a legnehezebb helyzetbe.

FIÚ Mert maguk a privatizációt politikai alapon képzelik el. Rúgjuk ki a nyomdából az elismert szakembert, a vezérigazgatót, és ültessünk a helyére egy pártszimpatizáns kohómérnököt!

MINISZTERELNÖK Ti is ezt hajtogatátok! Ki a vezetésből a kommunistákat!

FIÚ Őket igen, de a szakemberekre szükség van. Nincs olyan, hogy kommunista vagy liberális nyomdász!

MINISZTERELNÖK Igazad van. Privatizáció címen irtjuk a szakembergárdát, de ez nem az én akcióm, nem figyelhetek mindenre. Igen, igazad van, ezt is el kellett volna mondanom még a beszédemben.

FIÚ Ilyeneket nem kell elmondani nyilvánosan.

MINISZTERELNÖK Hazudjak?! Nem hazudhatok... van megértés és akarat ebben a népben, még ha nem is látszik elsőre... Én ott voltam, amikor a háború után újra kellett építeni az országot, a fővárost! Van fogalmad róla, hányan mozdultak meg, hány önkéntes, éhes önkéntes, és azok felesége, sovány gyermekei, öregjei hordták a követ, építették a hidakat?

FIÚ De most nem volt háború.

MINISZTERELNÖK Háború nem is kell, de forradalom lehetett volna! Úgy, mint a románoknál vagy a grúzoknál...

FIÚ Maga vért akart a változashoz? Hiszen arra a legbüszkébb, hogy vértelenül zajlott le minden, még abban a közhelyes székfoglalójában is erre volt a legbüszkébb!

MINISZTERELNÖK Nem akartam vért. A történelem akart leszámolást. Elszámolást.

FIÚ Azt most is megtehetik. Még mindig nem késő.

MINISZTERELNÖK Kivel? A forradalom fiatalokat feltételez, fiatal erőket, de ti most a másik oldalon vagytok!

FIÚ Ki nem akarta a nagykoalíciót?! Nézze meg az osztrákokat, a svájciakat, nagykoalíciót valósítottak meg, és hol vannak most? Hol?!

MINISZTERELNÖK Nem lehetett nagykoalíció, éspedig, hogy miért, arra a második beszédemben tértem ki.

FIÚ Azt sem adták le. Gondolom.

MINISZTERELNÖK Nem. Azt sem.

FIÚ Erőszakkal kellett volna leadatni. Vagy fenyegetéssel.

MINISZTERELNÖK Kit fenyegettesek meg? A tévéelnököt? Azt hiszed, ő a felelős ezért? Nem, barátom, neki arca van, őt tudom, ki. Egy szerencsétlen báb, egy filozófus, végrehajtó. A hóhérokat végeztessen ki a gyilkosságokért? Mi közük nekik ahhoz? Nem, fiam, ez a média, a „szabad és független média”, ahogy az alkotmánykiegészítésben rögzítettük, a jövő legnagyobb hatalma lesz. Ezt nem adják csak olyan könnyen oda, mint a miniszterelnökséget, mint a demokráciát! A demokráciában is van pénz manipulációra, korrupcióra, minden másra... de a

média az végtelen hatalom lesz, és ez a hatalmi játék már elkezdődött. Megtehettem volna persze, hogy erőszakkal leadatom a miniszterelnöki beszédek, de pont a mondandóm őszinteségével és szándékával kerültem volna szembe! Egyenesen, tisztán szeretnék a magyar emberekhez szólni, és közben fegyverek merednek a stúdióban a szerkesztőkre?!

FIÚ Ha a média gyakorlója is ilyen eszközökkel élnek, ugyanolyan eszközökkel lehet csak ellenük harcolni.

MINISZTERELNÖK De én nem harcot akartam, hanem békét!

FIÚ Megtanulhattuk volna már ennek a századnak a történelméből, hogy béke nem létezik már, csak a felkészülés csöndje a következő háborúra. Amit már nem biztos, hogy fegyverekkel vívnak.

MINISZTERELNÖK Igen, ez igaz lehet.

FIÚ Maga őszintén akart szólni... de kikhez? Milyen lelkeket alkotott a szocializmusnak nevezett szörnyeteg? És most? Milyen végletesen meg lett zavarva még ez az összekevert lélek-tömeg? Miért gondolja, hogy kinyitják a lelküket, hogy képesek megnyílni az őszinte beszéd előtt? Hogy tud hatni érzelmeiken át a gondolkodásukra, amikor az előző rendszerben a gondolkodás képességét igyekeztek kioperálni belőlük? Ott álltak volna megzavarodottan, és azt mondták volna: itt egy nyafogó, gyenge miniszterelnök. Akkor inkább jöjjenek vissza azok, akik előtte voltak. Mert gondolom, erről is beszélt a nagy őszinteségében, igaz?! Hogy még úgy érzik, az előző rendszerben jobb volt, kiszámíthatóbb volt az élet, különösen

a legutolsó korosztályok, amelyek 1956 után születtek, egy kelles, de hazug jóléti környezetben élhettek, akkor is, ha nem voltak tisztában, mi ennek az ára, mi lesz ennek az ára?

MINISZTERELNÖK Igen, beszéltem erről is. Hogy ez a nosztalgia ne zavarja meg őket. A demokráciába és a piacgazdaságba való áttérés rendkívül nehéz lesz, és nagyon sok áldozattal jár. Igen, generációk pusztulnak bele... nem így mondtam, de a lényeg ez volt.

FIÚ Igazán? És ha ezt beismeri, ha ezt így elmondja, gondolja, hogy ez a demonstráció elmarad? Ezt a gyengeséget még jobban kihasználták volna azok, akik ezt a megmozdulást szervezték! Akkor lett volna olyan forradalom, amit maga hiányolt! Csak az negatív forradalom lett volna. Anarchia. Mind belepusztulunk. „Nyugodt erő”! Ez nem nyugodt erő, ez gyengeség. Ha ezt az anyagot leadják, a maga tekintélyének vége, az ellenzék vezetői rohögtek volna a markukba. Velem együtt.

MINISZTERELNÖK Nincs még ki próbálva. Hogy egy politikus azt mondja a nyilvánosság előtt, amit gondol.

FIÚ Nem véletlen.

MINISZTERELNÖK Elmondtam, néznek körbe, nézzék meg a szomszédos országokat. Romániát, amely még mindig vérgőzben él, a diktátor kivégzése után az előző rendszer urai bujkálnak, a fő tevékenység ezek felkutatása. Őket most nem érdekli az infrastruktúra felépítése, a pénzügyi rendszer, a forradalmat osztogatják. Egymás után lánognak fel a városok.

FIÚ Ott legalább volt forradalom. Válói, igazi forradalom. Ahol nem

számított egy órára, ki a magyar és ki a román, az 1848-as betiltott forradalmi dalt együtt énekelték. MINISZTERELNÖK Folyton ezt hánytorgatjátok a szememre! Az elmaradt forradalmat.

FIÚ Nem mi. Maga vágta a szemünkbe... maga ezért minket, a fiatalokat hibáztatott!

MINISZTERELNÖK Nem volt igazam.

FIÚ Nem volt igaza. Ki ellen támad fel egy forradalom? Az elnyomásnak arca kell hogy legyen. Valakit felelőssé kell tenni a nyomorunkért. Ott megvolt az az arc, az a test, amit el kell pusztítani. Lehet, hogy akkor sem változik sok minden, de legalább példát demonstrálunk. Kit végeztünk volna ki? Egy utolsó hónapjaira megbolondult népvezért, aki megtette azt a szívességet, hogy meghalt? Ráadásul épp akkor, amikor megtudta, hogy a régi elvbarátját ünnepélyesen újra eltemetik? Vagy végeztük volna ki apáinkat, rokonainkat, miféle erkölcs ez? Évek óta megy az egyeztetés az átmenetről, a pártállam küldöttségét rohantuk volna le?

MINISZTERELNÖK De nem voltál ott azokon az előkészítő rendezvényeken.

FIÚ Nem. Ahogy maga sem. Csak a legutolsó pár egyeztetésen...

MINISZTERELNÖK Ha már az elején ott ülök, ma nem vagyok miniszterelnök.

FIÚ Ha már az elején ott vagyok, nem ülök itt magával egy beposztázott liftben mint elnök és frakcióvezető.

MINISZTERELNÖK Mert zavart volna a kiegyezés folyamata. Ahogy megpróbálunk egy elnyomó hatalommal szemben kiegyezni, és lassú folyamatban átvenni tőlük

a hatalmat. Tőlük, akik ráadásul nem is a saját diktatúrájukat képviselik, hanem a nagy megszállókét. Széttárják a karjukat, itt vannak, fegyverrel, emberekkel, hatalommal, mit tehetünk? Akartuk mi ezt? Ki egyezett meg erről a világháború után? Hol voltunk mi akkor?

FIÚ És amíg ez az intelligens párbeszéd ment, megkezdtek a privatizációt, ők maguk kezdték meg.

MINISZTERELNÖK Ezzel is gyaláztál, a privatizációval, nem elég gyors, nem elég hatékony...

FIÚ Nem figyelt rám akkor sem. Nem a privatizáció gyorsaságával volt bajom, hanem azzal, hogy a valódi privatizáció már az első szabad magyar parlament létrejötte előtt megtörtént. Mire maga átvette a miniszterelnöki megbízást, már régen megtörtént a privatizáció nagy része, az elvtársak maguknak privatizálták a vagyont.

MINISZTERELNÖK Azt hiszed, én ezt nem látom? Lehetetlen az ellenőrzés, annak idején egy francia cég megjelent, és megvásárolt egy üzemet, ki tudta, hogy egy magyar volt pártállami káder áll az egész mögött, az ő egykor kimenekített pénze? Ki tudta ezt ellenőrizni?

FIÚ Előbb kellett volna a törvények, aztán a privatizáció elindítása. És nem alkotmánymódosítás, hanem új alkotmány.

MINISZTERELNÖK Beszéltem az angol miniszterelnökkel. Ők például nagyra tartják az eredményeinket, amiket pár hónap alatt értünk el! Ők is privatizálnak, például az állami szektor egyes elemeit, évekig tart egy ilyen privatizáció! A jogi előkészítésről a lebonyolításig. A ti sajtótok azt szajkózza, hibát hibára halmozunk, és

Európa röhög rajtunk. Nem igaz! Nincs olyan nagy hatalmú európai vezető, akivel ne tárgyaltam volna, aki ne szólt volna elismerően arról, amit elvégeztünk és amerre megyünk! A kormány minden hibáját főoldalon hozzák az újságjaitok, ha eredményt érünk el, arról mélyen hallgattak. Erről is beszéltem. Új alkotmány! Hány év munkája kell ahhoz?

FIÚ A legfontosabb dolog lett volna a privatizációs ellenőrző bizottság felállítása...

MINISZTERELNÖK Ott az állami vagyonügynökség. És üljek ott? Ellenőrizzem valamennyi bekapogtatót? És még azt is, aki tárgyal vele? Tegnap kaptunk el három privatizációs ügyintézőt a vagyonügynökségen, akik milliós kenőpénzeket tettek zsebre! Erről beszámolt a sajtó?! Nem! Te állandóan Rejtő Jenőt olvasol a parlamentben az asztal alatt, mondjam úgy, hogy te is megértsd, nem lehet minden pofon mellé egy rendőrt állítani?

FIÚ Nem tudtam, hogy ezt maga is olvasta.

MINISZTERELNÖK Azt is elmondtam, nézzék meg a többieket, a cseheket, a szlovákokat, a csehszlovákokat, vagy hogy kell mondani. Bársonyos forradalom! Ott valódi megegyezés történt, de a gazdasági átmenetet nem tudják még kezelni, kiiktatták a nagy cégek éléről a volt pártkádereket, de a gazdasági átmenetet akkor sem tudják egyedül levezényelni! Évekig tart majd, amíg magukhoz térnek. Jugoszlávia a felbomlás előtt, már két tagköztársaság kivált, és hamarosan így akar tenni a többi is. Mi ez? Forradalom? Nem. Mi lesz ebből? Háború? Igen.

FIÚ Háború. Igen. És ez nem a román példa. Ott egy időre elfelejtették a nemzetiségi ellentéteket – de ha Jugoszláviában valóban háború lesz, az ottani magyarokat fogják pajzsként használni. Mene-kíthetjük ki őket.

MINISZTERELNÖK Ez igen. Végre valami, amiben egyet gondolunk. Vagy sejtünk. Vagy tudunk előre.

FIÚ A lengyeleket nem meri példának felhozni, ugye?

MINISZTERELNÖK Miért ne merném? Egyébként sem példa, hanem tanulság. A beszédemben a tanulságokról próbáltam meggyőzni az embereket.

FIÚ Mert elmulasztotta a maga kormánya a lengyel példa követését.

MINISZTERELNÖK Ki állítja ezt?

FIÚ A teljes frakcióm. Javasoltuk a lengyel sokkterápia átvételét.

MINISZTERELNÖK Gondolod, ez olyan könnyű?

FIÚ Nem kerekasztaloztak, hanem azonnal a nyugati adósság elengedését kérték. A felét el is engedték. Ha mi is így teszünk, nem itt tartunk.

MINISZTERELNÖK Szerinted én nem ezt akartam követni? Szerinted én nem ebben a szellemben tárgyaltam a nyugati bankok vezetőivel?

FIÚ Akkor alkalmatlan a feladatára.

MINISZTERELNÖK Tudod, mit válaszoltak? A lengyel különleges eset. Áldozat-nemzet. A világháború áldozata. Mi mik voltunk? Bűnösök. A világháború egyik bűnös országa. Miért tárgyalnának egyazon feltételekkel az áldozattal és a bűnösrel? Azt kaptam, amit az itthoni sajtó egy részétől, és amit még te is meg fogsz kapni épp elégszer.

FIÚ Mire gondol?

MINISZTERELNÖK Lefasisztáztak, először nem előttem, csak a hátam mögött. Szemben a mosoly, de már a mosolyban is ott a vélemény. Előbb csak suttogva, ma már a demokratikus sajtóban, a demokratikus ellenzéki sajtóban. Ezt a bélyeget nem egyhamar kapjuk le magunkról, fiam. És még valami, a lengyel forradalom nem az értelmiségtől indult, hanem az érdekvédelmi szervezetektől. Nem a kiválasztott értelmiség hajolt össze a pártállami értelmiség csoportjaival, hanem – legalábbis látszólag – a munkások, a termelő emberek nevében vezényelték le az átmenetet.

FIÚ Mi a különbség?

MINISZTERELNÖK Ezt komolyan kérdezed?

FIÚ Nem. Csak... ez a pár hónap parlamentari rabság megviselt.

MINISZTERELNÖK Miféle rabság?

FIÚ A nyakkendő szorítása. Az öltöny viselése.

MINISZTERELNÖK Hiszen nem is hordják.

FIÚ Akkor is. Nem szoktam még meg. Néha muszáj olvasnom valami értelmeset a pad alatt, mert félek, hogy egy-egy hosszabb idióta felszólalás után én is hozzászólok.

MINISZTERELNÖK Az értelmiség forradalma nem látványos forradalom. Ráadásul az értelmiség eleve megosztott, vallási, filozófiai értelemben. Az a forradalom, amelyik kizárólag az értelmiségre támaszkodott, megbukott.

FIÚ Elfelejtí, hogy jártam egyetemre.

MINISZTERELNÖK Az értelmiség a valódi társadalmi feladatok elől rendszerint megszökik. Érdekeit felismerve sokáig követ egy eszmét, egy társadalmi filozófiát, de ha érdekei sérülnek, eltűnik a há-

tad mögöl, például, ha miniszterelnök vagy. Akik maradnak, ha hátranézel, azok a valódi barátaid. Azokra számíthatsz. Azok, akik a társadalmi változás előkészítéséről, a demokrácia megteremtéséről tárgyaltak az addigi rendszer vezetőivel, ha a célt elérték, háttérbe húzódnak. De féltő, hogy kevesen vagytok együtt. Ki voltam én, ki vagyok én, hogy miniszterelnök lehettem? Én voltam a tárgyalások vezetője? Nem. Nem is kenyerem semmiféle kiegyezés. Rosszul vagyok tőle. Ül velem szemben egy ember, aki egész életében mászt képviselt, mint amit most mond, és nekem ki kell egyeznem vele! Nekem, akinek eszmélésem óta ugyanazok az elveim!! És az emberek, a munkások, a parasztok is gyanakodnak a kiegyezés embereire.

FIÚ Ismerem az idevonatkozó véleményét. Olvastam a doktoriját a deáki kiegyezési politikáról.

MINISZTERELNÖK Nocsak! Elfogytak a Rejtő-könyvek? Vagy esett, és felázott a focipálya?

FIÚ Kezdek nem neheztelni a cinizmusára.

MINISZTERELNÖK Előkerültem mint „tisztá” ember. Politikuscсалád. Ért ez hozzá. Ötvenhatban is részt vett. Vizsgálati fogság. Ott volt. Azóta látványosan nem vett részt a társadalmi életben, elutasította az akkor fennálló rendszert. Többször nyilvánosan félreállították. Orvostörténeti könyveket írt. Ez igen. Jó lesz. Nem ismerjük. Jó lesz. Ugyanez a te esetedben. Honnan jött? Népi ez, vagy urbánus? Kádergyerek, flaszterkölyök, nyolcadik kerületi csávó, tőled nem félnek. Láttam a tévében a szövetséges pártod egyik alapító-

ját a választás után öröm- és alkoholmámorban röhögni: „ez a fiú egyszer miniszterelnök lesz?!” Nagyokat kacagtak rajta. Láttad te is?

FIÚ Miről beszélt még? Az interjúban?

MINISZTERELNÖK Kértem a magad-fajta ellenzéki vezetőket, hogy ezt a mérhetetlen gazdasági válságot, a szociális feszültségeket ne használjátok fel az alantas politikai céljaitokra.

FIÚ Miféle alantas célokra? Miért gondolja, hogy az ellenzék haszonlelésből támogatja a demonstrációt, és nem meggyőződésből?

MINISZTERELNÖK Mert nincs, amire támaszkodhattok, nincs mire támogatnotok a stabilitást. Pontosan ismeritek az ország gazdasági helyzetét, pontosan tudjátok, hogy nem lehet gyorsabban elvégezni az átalakítást. Te is pontosan ismered a tézist, egy társadalom pénzügyi átalakulása megtörténhet pár év alatt, de a társadalmi átalakulás ideje minimum...

FIÚ Hatvan év. Én is olvasok kortárs filozófusokat. Hatvan év minimum. Így is gondolom. Sőt, meg vagyok győződve róla. De ezt nem hirdethetem nyilvánosan, nem végezhetem ki a jövő generációk álmait... hatvan év, igen, legalább.

MINISZTERELNÖK Egyikőtök sem tett le javaslatot, programot arról, hogyan lehet felgyorsítani a folyamatot, miféle intézkedések kellenek ahhoz, hogy ez a nép elhiggye belátható időn belül, hogy ez a társadalmi létforma jobb. Persze a kisvállalkozások elindultak, adjuk a tőkét hitelben, de miféle garancia van arra, hogy ezt vissza is kapjuk egyszer? Hogy ez visszaforog a gazdaságba? A munkanélkülivé vált emberek nagy

része csak áll, a lehetőség előtt. Azok pedig, akik ügyesebbek, és világosan látják, hogy nem állt fel a megfelelő ellenőrző rendszer, hogy az adóhivatal, a földhivatalok alkalmazottainak fogalmuk sincs, az új helyzetben hogy viselkedjenek – azok a rendszerváltás igazi nyertesei. És ha ezek a spekulálók azt látják, hogy még a politika is megosztott, azt is látják, bőven van idejük kirabolni az országot. Felveszik a vállalkozói hitelt, majd tönkremennek. És? Ilyen a kapitalizmus! Újra kezdő hitel, újabb csőd. És itt van a ti felelősségetek! Nem létezik konstruktív ellenzék ezen a földön, felesleges számonkérni. Nem volt, és nem is lesz soha. Ez néplélektani probléma. Az osztrákok, a németek, a svájciak össze tudnak állni, ellenzék és kormány, ha baj van. Nálunk nem lehetséges.

FIÚ Miért ne lehetne konstruktív az ellenzék?

MINISZTERELNÖK Most magyaráztam el, te hol voltál eddig? Mert a magyar politikai gondolkodásban a hatalom megszerzése lesz minden ellenzéki mozgalom vagy párt célja. És ehhez eszközként használja a regnáló kormány hibáit. Ahelyett, hogy együttműködjön, rombol. Semmire sem lenne most, az átalakulásban jobban szükségünk, mint az együttes gondolkodásra.

FIÚ Ezek frázisok. A munkanélkülségről is beszélt? A mérhetetlen növekedéséről? Hiszen ezt minden minisztere cáfolja.

MINISZTERELNÖK Rosszul teszik. Ezzel is szembe kell nézni. Eddigi piacainkat elvesztettük. A bányász, akinek holnap már nem kell lemennie a tárnába, hazamegy

a panellakásba, és jobb esetben felakasztja magát. Rosszabb esetben inni kezd, és üti a családot. Mert nem teremttük meg az átképzést. Bele tudsz gondolni abba, miféle nagy munka ez? Megmagyarázni, hogy át kell állnia olyan területre, melyben az új társadalmi viszonyok között szükség van? Hány pedagógus, hány szakember kell ehhez?! Ha egyszer valamelyikőtök a helyembe lép, szembe kell néznie azzal, hogy ez a legnehezebb feladat. Ha a pedagógustekintélyt hagyjuk veszni, ezt a kötelező átképzést, egy nemzet kötelező átképzését, generációk kötelező átképzését kikkel fogja végrehajtani?! És ti demonstráltok, szinte kéjelegve, örömmel figyelitek a kormány vergődését, ahelyett hogy részt vállalnátok a feladatokban?!

FIÚ Engem ne vegyen ezek közé. Épp elég vitám van emiatt a frakciómban.

MINISZTERELNÖK Nem rólad beszélek, az ellenzékéről általában, sajnálom, hogy te is az egyik vezetője vagy, és ezt most el kell viselned. Nemzeti közmegegyezésre van szükség a politikában, a mindennapi életben egyaránt, mindenhol, minden területen.

FIÚ Ez politikai szentimentalizmus. Semmi köze a valósághoz, és megvalósíthatatlan. Legalábbis ebben az országban.

MINISZTERELNÖK Tudom.

FIÚ Ennek a beszédnek... ezt a beszédet mégis le kellett volna adni.

MINISZTERELNÖK Négy napja... volt az utolsó kezelésem...

FIÚ Igen? Milyen kezelés?

MINISZTERELNÖK Téged kedvellek, fiam, te most is pontosan tudod, miről beszélek.

FIÚ Nem vettem észre eddig, hogy különösebben kedvelne.

MINISZTERELNÖK Az utolsó kezelésen voltam, mondtam az előbb neked, és rémületet láttam a szememben. Te jó ember vagy, még ha focizol is. Az orvosok azt mondták, minden rendben. Tudod, mit jelent ez?

FIÚ Hogy meghal.

MINISZTERELNÖK Úgy van. Ők átvilágíthatnak gépekkel, bombázhatnak gyógyszerekkel, amelyekből kihullik a hajam, és a belügy-miniszterem Berlinből rendel parókát, hogy kinézzek valahogy... ők hazudhatnak önmaguknak, és el is hiszik, azért orvosok. De én itt lakom, magamban. Mióta megszülettem. Nálam jobban senki nem ismeri ezt a házat. Most német klinikára akarnak küldeni valami összejtátültetésre. Őssejt! Miféle összejtem van nekem? A magyar összejt miféle lehet? És mire alkalmas? Bele tudsz gondolni ebbe?

FIÚ Nem sokat tudok erről, de az összejteknek nincs nemzettudatuk. Semmi közük a nemzethez. Orvostörténeti könyvek szerzője, és az összejtben a nemzeti identitást keresi!

MINISZTERELNÖK Igazad van. Humort próbáltam erőltetni, de az nekem nincs sok.

FIÚ Sok nincs, az biztos.

MINISZTERELNÖK És most figyelj. Meghalok, mert hasznára leszek ezzel valakinek.

FIÚ Most nem értem.

MINISZTERELNÖK De érted. Egy reggel láttam interjút veled a tévében. Azt mondtad, soha nem akartál más lenni, mint egyetemi tanár, és államtant oktatni, igaz?

FIÚ Igen. És komolyan is gondolom.

MINISZTERELNÖK Aztán megkérdez-
ték tőled viccesen, mennyire kell
komolyan venni a pártodat. Em-
lékszel, mit válaszoltál?

FIÚ Hogy... halálosan.

MINISZTERELNÖK Igen. Ezt mond-
tad. Halálosan. Végigfutott a hideg
a hátamon. Nem a betegségem
miatt, a halál nem érdekel, szük-
ségszerű. Van, hogy egy szótól
megvilágosodunk.

FIÚ Komolytalan interjú volt. Nem
tudom, miért mondtam...

MINISZTERELNÖK Azt neked nem kell
tudnod.

DISZPÉCSER HANGJA Ott vannak még?

MINISZTERELNÖK Hol a fenében len-
nénk?!!!

DISZPÉCSER HANGJA Mind a ketten?

MINISZTERELNÖK Most már ketten,
igen.

DISZPÉCSER HANGJA Miért? Eddig
nem?

MINISZTERELNÖK Eddig nem.

DISZPÉCSER HANGJA Értem. A sze-
relő az aknában van, és már he-
geszti le a biztosítóvasat. Ha előbb
eltörik, mint kellene, akkor maguk
úgy, ahogy vannak, a fejére zu-
hannak, és ő meghal. És maguk
is. Ha sikerül úgy, ahogy szeretné,
akkor hamarosan ki tudjuk szaba-
dítani önt, Miniszterelnök úr, és
azt is, aki vagy ott van, vagy nincs.

MINISZTERELNÖK Ezt a szerelő
mondta?

DISZPÉCSER Nem. Én következtet-
tem ki. Ő nem beszél magyarul,
mióta a poloskáról kérdezte. Most
zárom soraimat, jelentkezem, ha
fejlémény van.

MINISZTERELNÖK Nincs sok időnk.
Figyelj rám, fiam. Én hamarosan
bevégezem, nem hiszem, hogy lesz
alkalmunk még egyszer beszélni.
Talán majd a kórházból, mielőtt
elmegyek, felhívlak, nem azért,

mert nem akarok találkozni veled,
hanem mert nem akarom, hogy
úgy láss majd. Halál előtt.

FIÚ Hallgatom, Miniszterelnök úr.

MINISZTERELNÖK Nekem eszem
ágában sem volt miniszterelnök
lenni, te pedig valóban tanítani
akarsz. És mégis itt vagyunk. Ez
csak azt jelenti, hogy nem mi irá-
nyítjuk a sorsunkat. Bizonyos em-
berek nem maguk irányítják. Törté-
nelmi kényszer vagyunk, érted?

FIÚ *(felnevet)* Történelmi kényszer?!

MINISZTERELNÖK Vannak bizonyos
embertípusok, akiket maga a törté-
nelem választ ki feladatokra.
Történész vagyok, hihetsz nekem.
A történelem nem történések so-
rozata, nem egyfajta számszen-
szer, nem a dátumok összessége.
Nem az események láncolata.
A történelem élő organizmus.

FIÚ Miket beszél?!

MINISZTERELNÖK Él. Beszél, léleg-
zik, akarata van. Erős akarata
van. Ne hasonlítsd most Istenhez,
az félrevezetne. Egy olyan lény,
amelyben összeálltak az élők és
a holtak. Évezredek óta. Nincs
hatalmad fölötte, de neki van föl-
lötted. Nem látható, de létezik.
Nagyon sok minden van, amit nem
látunk, de létezik. Ő ezek között
a legerősebb. Ha ő bíz meg va-
lamivel, nem menekülhetsz, nem
tudsz menekülni. Örömködhetsz
KISZ-titkárként, ahogy történt is,
ábrándozhatsz arról, hogy katona
leszel Zalaegerszegen, mikor a
sorkatonai szolgálatod töltöd, de
ő már kinézett magának. Karvaly-
körmeivel már elindult feléd is.

FIÚ A katonaság nagyon fontos volt,
igen, ott végre megismerhettem
azokat, akikért dolgozni akarok,
tudja, hányféle sors, hányféle cél
vagy célnélküliség, mennyi aka-

rat, értelem azokban a hétköznapi emberekben, akikkel...

MINISZTERELNÖK Ezt majd elmeséled másnak. Nem érünk rá. Látod, összeállhatnak nemzetmegmentő erők, emberek. Csoportosulhatnak a jó ügy érdekében. Vagy valamely aljas eszme okán. De a kiválasztás, a megfelelő ember kiválasztása, az, aki a feladatot végre is hajtja, nem mindig közülük való, sőt, a legtöbb esetben nem. Nem vállalja közülük senki a felelősséget, mert érzi, hogy ez a felelősség nem az övé. Az egyelőre jobb híján élő történelemnek nevezett organizmus hozza meg ezt a döntést, és ettől kezdve nincs saját életed, csak őt szolgálhatod.

FIÚ Félelmetes, amiket mond.

MINISZTERELNÖK Tudom, hogy érted, mert már szólt neked is. Azzal, hogy nem engedett focizni és tanítani. És behozott nyakendősnek ebbe a ricsajba, amit országgyűlésnek nevezünk, pedig ezt sem akartad. Én sem. De vállalni kell. Nézd meg a szövetséges pártod választási plakátját... ott vannak rajta vagy nyolcan. Egyformák. Nincs vezető ember. Nincs köztük senki, aki meri vállalni a felelősséget. Ezért is nem tőlük ül most valaki a helyemen. Az én képem ott van minden lámpaoszlopon, egyelőre még mint kép, de jól tudod, aki a világ ezen a felén él, soha nem tudhatja, mikor kerül egy lámpaoszlopra fizikai valójában is. Vagyis ott ülök mint a nyugodt erő, azért nyugodt, mert körülöttem nincs senki. Ne értsd félre, nagyszerű embereket, csodás embereket ismertem meg azok közül, akik előretoltak. Onnan fogod megismerni őket, hogy a későbbiekben nem tudnak a

hasznodra lenni. Mert a barátaid. A politikában nincsenek barátok, csak alkalmi szövetségesek és alkalmi ellenségek. És a legnagyobb kockázat vállalni az igazi barátaidat. Van egy barátom, író, vállaltam, azóta csak köpnek rám. És hasonlók. Én is olvastam a te szakvizsgáidat.

FIÚ Megáll az eszem, de miért... és azok nem is olyan jók...

MINISZTERELNÖK XI. Lajos? Róla is írtál. Miért?

FIÚ Gyűlölt uralkodó volt. De érdekelt.

MINISZTERELNÖK A maga korában Európa vezető hatalmává tette Franciaországot.

FIÚ Csúnya volt, ellenszenves.

MINISZTERELNÖK Rengeteg ellenséggel. Nosza, ha a barátok nem segíthetnek terveimben, kezdjünk valamit az ellenséggel.

FIÚ Közhely. Még leírni is szégyelltem.

MINISZTERELNÖK Közhely, de működik. A „divide et impera”, oszd meg és uralkodj. Én már nem érek rá, nincs időm ezt kiépíteni, de neked lehet és lesz is. És erre csak a kiválasztottak képesek. Mert ez azt jelenti, ki kell kapcsolni pár lényegi emberi érzést önmagadban, hogy ne lássák rajtad a szándékot. Kiszámíthatatlannak kell lenned, úgy, hogy közben láthatóan végig egy politikai, társadalmi elvet, eszmét követsz. Tele belső ellentmondásokkal. De az ellentmondások nem akadályai a cselekvésnek a tehetséges embernél, ellenkezőleg, a hegeli dialektikát használva valódi segítség. Az ellentmondások a dilettánsokat megbénítják, a tehetséget, a kiválasztottat felemelik, a többiek felé emelik. Összezavarod a nyelvüket,

nem tudnak egymással értelmesen kommunikálni, összevesznek, csoportokra bomlanak. Némely csoport igényeit kielégítéd. A többiek ellenségeik lesznek. De ezen ellenségek közül ki tudod választani a segítőidet. Miniszterekké teheted őket, a nép gyűlölni fogja ezeket, téged pedig nem. Olvas-tam ezeket a munkáidat és egy-szerre boldogság, és elkeseredés vett rajtam erőt. Mert látni véltem a sorsodat, és láttam, a betegség, ami legyőz, valójában azért van, hogy te beteljesítsd a feladatod.

Csönd.

FIÚ Fel vagyok erre készülve?

MINISZTERELNÖK Még nem. Még egy kicsit maradok. Aztán vissza-jönnek egy időre a kommunisták. Szükségszerű. Egy választási cik-lusban nem lehet megvalósítani a teljes privatizációt, sem a gaz-daság szerkezetének átalakítását. Elégedetlenség, nosztalgia a ré-gi rendszer felé. És a régi rend szimpatikus figurái maradtak a pártban, a politikában, a többiek már régen elmentek rabolni, lát-hatatlanok. Azok maradtak, akik még hisznek valamilyen szinten abban, amiben te is hittél közép-iskolai KISZ-titkárként, a szociális piacgazdaságban, egy emberköz-pontú társadalomban. Kár, hogy már nem lehetséges ilyesmi. Ezért meg is fognak bukni, nem mert alkalmatlanok lennének ilyen tár-sadalom vezetésére, hanem azért, mert ilyen már nincs. Nemcsak én vagyok beteg, fiam, a világ is az, súlyos beteg, és morális meggon-dolásai már nincsenek. Jó már nem tud lenni. Ezért a történelem, az organizmus, amiről beszéltem, cselekedni fog, és jó irányba állít-

ja a világot, de azt már nemhogy én – te sem fogod megérni. De tehetsz érte, hogy rövidebb legyen a folyamat. Sokat. És mondtam, lényegtelen, hogy mit akarsz. Ő, a történelem dönt helyetted. És ez a döntés már megszületett. Nincs mit tenni.

FIÚ Köszönöm. Ezt szerintem más-nak még...

MINISZTERELNÖK Nem mondtam ezt még senkinek. Hogy van a csa-lád? A lányotok... talán egyéves...

FIÚ Igen. Gyönyörű kislány.

MINISZTERELNÖK Abbahagyjátok?

FIÚ Dehogy. Ilyen szépségből több kell. Négy, talán. Vagy amennyit az Isten ad.

MINISZTERELNÖK Minél több legyen. Minél több életörömet gyűjts be. És mivel az ellenségeiddel leszel elfoglalva, nagy szükséged lesz rájuk. A családotra. A gyerme-keidre. A szépséges feleségedre. És tarts magad körül veszélytelen pozíciókban barátokat. Úgy értem, olyan pozíciókban, amelyekkel nem ártasz nekik. Látod, magam is, ha megyek a parlamenti folyo-són, csak benézek egy-egy ajtón, amely mögött barát ül. És pár per-cet muszáj eltöltenem vele. Olyan-nal, aki látja, mit miért teszek. Oly-kor nem érti, miért nem emelem magasabb pozícióba, hiszen a ba-rátom. Önmagától mentem meg.

FIÚ Igen, így gondolom én is.

MINISZTERELNÖK Ez a mostani út, az átmenet a népi demokráciából a szabadrablás rendszerébe szük-ségszerűen timokráciába torkollik majd. Vagyis a vagyon kizárólagos uralmába.

FIÚ Tudom, én is olvasok Platónt.

MINISZTERELNÖK És onnan hova visz tovább az út, hallgató? Vála-szoljon!

FIÚ A türannoszi uralomba... az egyeduralkodó, a zsarnok...

MINISZTERELNÖK Nono! Óvatosan a szavakkal. Jön egyvalaki, igen, aki gyűlöli a vagyon kizárólagos uralmában működő timokráciát...és a nép segítségével fellép ez ellen. A vagyonok tulajdonosai ezért kikiáltják zsarnoknak, egyeduralkodónak, számonkéri rajta a demokráciát, minden eszköz bevetnek, hogy maradjon meg a rendszerük. De az igazi türannosz mindig győz, és utána ismét helyreáll az egészséges társadalom.

FIÚ De azok a türannoszok mindig belehaltak ebbe a munkába... Általában erőszakos halállal.

MINISZTERELNÖK Igen, de „helyre zökkenették az időt”. Hogy klaszikusokkal éljek. Valamit valamiért.

DISZPÉCSER HANGJA Miniszterelnök úr! A szerelő sikerrel járt. A fogaskerék elindulhat. Kézzel tekerjük. Öt fogaskerékfog lesz, az öt rágással jár. Az ötödikre ér a fülke olyan helyre, ahol az ajtót már ki tudjuk nyitni.

MINISZTERELNÖK Ezt nehezen fogom viselni. A rágatást. Ilyenkor iszonyatosan tud fájni. Nem tudom, hol ez a daganat, de mozgásra fáj....

FIÚ Karoljon belém. Segítek.

DISZPÉCSER HANGJA Figyelem! Az első fog!

(Zaj, zökkenés.)

MINISZTERELNÖK Még négyet nem bírok ki.

FIÚ Azt mondta, volt egy másik beszéd is. Amit felvettek.

MINISZTERELNÖK Igen... egy amerikai milliárdosról... akinek jóvoltából te is Amerikába utazhattál...

Zaj, zökkenés.

MINISZTERELNÖK Bocsánat, ha beléd martam, fiam. Nem bírom ezt.

FIÚ Mi?!!! Nem értem. Mi van vele?

MINISZTERELNÖK Tudomásomra jutott, hogy tervei vannak az országgal. Veszélyes tervek. Ezt akartam a nyilvánosság elé tárni. Vagyis halálra ítélni ezzel önmagamat, de ha már úgyis legyőz ez a tumor...

FIÚ A hitelek kiváltása a részvénytársasági nyereségből? Erre gondol?

MINISZTERELNÖK Igen. Saját kézbe akarta kapni a privatizációt. A részvénytársaságok osztalékaiából kívánja a nyugati bankokat kielégíteni, kellő sikerdíjjal. Leült velem, és elmesélte. És természetesen jutalékot ajánlott fel, ha ebbe én belemegyek.

Zaj, zökkenés.

MINISZTERELNÖK Az anyját... de fáj... Egyszerűen fogalmazva, a magyar ember termel, de nem magának. Elveti a magot, de nem takaríthatja be a termést. És ehhez hozzájárulna egy földtörvény, amelyet kidolgoztatott és lerakott elem. Hogy már az a föld, a mező, az erdő, a kaszáló se legyen a miénk, amin állunk, amire fekszünk, amire házainkat építjük.

FIÚ Ez az ország kirablása!

MINISZTERELNÖK Pontosan. Az infláció tudatos emelése, a gazdaság tervszerű tönkretétele.

Zaj, zökkenés.

FIÚ Miniszterelnök úr... nyissa ki a szemét...

MINISZTERELNÖK Ne aggódj, kibírom... Azért nincs nagykoalíció, mert a pártoddal szövetséges ellenzéki párt ezt a tervet kíván

ja megvalósítani. Ő áll mögöttük. Iszonyatosan fáj, nem bírok ki még egy ilyen... *(Sírva fakad, a Fiú döbbenetén nézi.)*

Zaj, zökkenés.

MINISZTERELNÖK A forint árfolyamával való szabad garázdálkodás, a forint vásárlóértékének először emelése, majd a fogyasztás és a fogyasztási hitel emelkedése után árfolyamzuhanás.

FIÚ A munkanélküliség és a szegénység nagymértékű növekedésével!

MINISZTERELNÖK Ennek az embernek a végső célja a demokrácia átalakítása timokráciává. Ami amúgy egyezik az úttal, amelyen a világ halad. Ő sem rossz ember, csak korszerű.

Zaj, zökkenés.

DISZPÉCSER Ez volt az utolsó, köszönöm. Nyitjuk az ajtót!

MINISZTERELNÖK Kibírtam. Köszönöm, elengedhet.

FIÚ Örülök... hogy nem a lépcsőt választottam.

MINISZTERELNÖK Sikerült megvárakoztatnom a belga királyt. Ez is valami.

FIÚ Fel kellene már találni a telefon kisebbített változatát, amelyet magunknál hordhatunk, és ilyen esetekben jelezhetjük a többieknek, mi a helyzet.

MINISZTERELNÖK A japánok már dolgoznak rajta. Szerintem pár év, és ideér.

Kinyílik az ajtó.

FIÚ Viszontlátásra, miniszterelnök úr.

MINISZTERELNÖK Minden jól, frakcióvezető úr.

Kezet fognak, a Miniszterelnök kiszáll, elindul, a Fiú néz utána, majd leül, hátát a liftajtó keretének támasztva. Gondolkodik. Csönd.

KHÁRON LADIKJA

Zatyko István

Az idő keresztezései;

avagy:
Lilatalpú utakon*

Kellermann Márton ortopédsebésznek, családjának

O. hagyományaiból.

(egy független mitfárer úti jegyzetei, vállalt tévedésekkel)

*„... kikerülésre való szerencsétlenségnek nevezem azt.” – mi ez?
(Egy mondat Jókay Móríc szegény gazdagok-jában)*

*És az mi?
„... valami hálózatos terv bogait szedegeti...”
(Jókai. U. o.)*

Számolna is valamit?, az, hogy Hídvár vagy nem Hídvár! Legalábbban is erre mentek volna s Pestről menve, rajta is keresztül – Satrakovics Gerzson-úr birtokán, majd kastélyos Kengyelesyék pusztáján (uradalmán?) átal, ugye? azután: Kengyelesy (volt, az-éjszakai kártyán veszett) impériumán által teljes napig mentek még – mentek teljes napig; az eszmelankasztó síkon végig.

S Hídvárig! – – – ahová ez-út harmadnap-éjszakáján (?) értek.

Azok a hegyek, azok az erdők – azok felejtetik a gondot, de ez a véghetetlen róna, melynek nézésébe a lélek hamar belefárad. Hintón! (ugyan?). S kifogásolatlan lovakkal.

És a felhők jöttek (estefeled) – s azok rossz szokása, hogy hozzák a zivatart, a róna utasának óhajtatlan utitársát. (Már elején eltérünk kicsit szövegkínálástól; vegyük olybá, mintha késő-másnapán lennénk: különben ellentmondásba kerülünk visszajövet-útban, amiben Hídvárt egyannyi-messzin vettük O.-tól, s O.-tól meg kétannyira számolnánk Pestet. ((Pesttől Hídvárig is háromharmad ez út-egész – napokra harmadoltan. S nyilvánvalóan ennyi maradna mind ez: vissza is... De csattanónkat nem szívesen füstölnénk el -))

O. város tornya még a messze láthatáron, rendesen is sötéten érkeztek volna, s amire navigálták volna magukat (át se jutottak városunkon): a koszlott borbélytányér-hold megcsorbult, s világnak már ott kacsázott a dörgő fergeteg, mely messziről fúta rájuk otrombaságát, hajtva porfelleget, ami

* A szerkesztőség tiszteletben tartja a szerzői munkát, s a prózaszöveget változatlan formában teszi közzé: ahogy Zatyko Istvántól kaptuk.

aztán bömbölést fiadzik, ha nem is orgonaszerre komponált rettenet-szimfóniát.

Össze is kever bennünket Jókai ezzel a jégesős jégviharral. De ő is csak eltévedt? hiszen még Sekszpír is eltévedt; meg még a görögök is eltévedtek – s magokban is; saját utaikon. A tengeriek, s keletiek is eltévedtek. Itt említve lenne ez, s amott feledve dolgok. Meg hasonlók. Más kor eszközeivel kalimpáltak-komplikáltak.

Ilyenek kivédésére pl. valami széleset?-mélyet? mondani; de ez se alkalmazható. Persze, J. M. fölemlíti, hogy Hátszegi-báró birtokai egészen Pesttől húzódnak, végesen; végig, le, Erdélyig.

Nem kell semmitől tartani. S vigasztalna Jókai. (S egyelőre marad is az irány!) Hátszegi Lénárd ügyes kocsis: megtalálja az utat ott, amerre ugyan semmi út sincs.

Pestről tart tehát – hídvári várkastélyába – friss feleséggel; tizenéves-aligi kis báróasszonykával.

Negyedórányi távolban? látszik valami kútgém, azon túl fehérlik egy kicsi, hosszúkás tanya; oda kell menekülni a viheder útjából. Mi lehet ott? Pusztai csárda netán?, vagy laktalan szállás, tán szegénylegények tanyája.

Épp csak akkorra érnek udvarra, midőnre első jégmogyorók koppannak már hintók ablakain.

Kocsidőreje előjön konyhai házimenyecske; feje piros kendővel kötve, derekán pálmavirágos kötény; nem fiatal már, de piros, egészséges, villámszerű teremtés: gyors szava és gyors tevése-vevése.

Jusson is eszékbe: (olajmécsi-gyertyai vagy legalább fáklyavilágot dehogyis kérünk számon, csak kötekedésbe mennénk evvel!), de jusson eszékbe!, hogy itt fordulna majd a regény; legalábbis abból a szemszögből, hogy (majd-majd-majd, és már *Pest felé* menet): hogy a kis báróasszony leszedi álarcát Fatia Negrának!

De előbb még ígért Hídvárra kell jutni.

Vajon merre lehetünk most épp! Járt-e itten Jókai! Nem feltétlen járt ő erre.

Meg az akkori uti-viszonyok: vasútból mennyi lenne? s kor-akkor; utakból se nagyon (vásárikat levéve). Pusztánál is pusztább e vidék, de még nedves is. Nedvesnél is mocsikabb, sásasabb-nádasabb, hínárosabb, békanyálasabb; zsombos, madaras, vadas-halas, virágos puruttyi brekegő.

Vajha mennyi tudta százötven vagy kétszáz évvel korábban: hogy hol is lenne ez az O.! És ki tudja most: hogy hol lehet az. (S legfeljebb mint támaszhely?, mint regénybeni Arad.)

Valamit csak el kell bocszantania, hogy segítsen olvasón!, valamiként viszszatérve „való”-t; amivel mindjárt majdnem minden: minden netán-képzelt is: az lehet, ami. Hasonlatos *avval*. Mivel? Olybá tűnhet; mintha.

Tudatja velünk J. M., hogy e csárda, de meg ez O.-vidék is (nem így, néven nem ám!); e pusztaság is mind a báró-úré. S hogy arra igen mérsékelt haszonbért fizetnek, s hogy ő nem is haszonért tartja azt. Hanem tartva: pompás

nádas-buzogányos tavak okán; mely *pompásakban* minden évben nagyszerű vadászatokat visznek vízimadarakra, vidrákra, farkasokra, s hogy ezentúl már egészen hazáig – ami „haza” pedig kétnapi járásba menne még (igazilag hiszen csak egyre lenne!, lásd eleji napmagyarázatunkat): itt, mindenütt, ahol délidőtt vagy estére ő be-fog-hatna szállani, azok mind: jószágain levő házak, vendégfogadók.

A nagyságos úr olyképp utazhat végig országon, hogy mindenben-mindégen otthon lenne, hiszen ő csak egyik házából – másikába lépne.

Lassan azután végére értek a megyeri rónának; s mind közelebb kerültek nekik Erdély havasai: s harmadnapán alig pitymallék, mikor át is léptek határon. (Vagyis egy kétnapi járás, meg harmadnap. Pihenő? Helybenjárat? S hínítóval. Ámbátor ez se lehetetlen. Kora-szóhasználatú járásban. És nekünk újfent próbára kell tennünk sajátidős utazásunkat! Legalább Hídvárig döcögve Jókai terében.)

De a regénynek nem is fő-dolga az, hogy kérdezősködnék (s épphogy író-fikciós utazónál hajlongva, nemde bohócin: bohócinál?, (olvasónál?): hogy emberfia holmi skrupulusokkal bajlódtnék általa. A képzelet szenvedélye inkább? – pl. költő-vágyban. S hogy élveztessen utat, utazást! S komponáljon hozzá az; nemde!, ha képes ilyesmire. Nem nagy dolog. (Noha az, ebben nem is úgy lenne, mint költészetben: amiben – szövegnél, ugye? – irányítóbbak lennének: szavak.)

Henriette (Anriet) minden mérföldnél jobban érzi, hogy mennyire egyedül lenne ebben az idegen világban. Melynek hegyei még a kilátást is rejtik-rontják szemeknek, szemei előtt: táj és kilátás – melyeken jött; hogy vissza ne találjon.

Hídvár nem volt messze már; s amint egy szűk völgykatlannál a táj kétfelé nyílt, a bükkerdei két sötét hegyhát közt egyszerre – árnyas keretbe foglalt kép: előtűnt a hídvári kastély.

Ezt az utat – e napokig tartó utat – Pest s Hídvár köztit: visszafelé is lejátszta nekünk Jókai. Később. S gyorsított játékban adva azt.

Szinte szomszédságokra. Akár napi gyalogjárásnyiba téve messzi-részeit; s épp attól a csárdától? – visszafele, melybe (Pestről indulva s Hídvárnak tartva): zivatar előtt bújtak zsenge házások...

Nem számít, hogy hány hónap, hány félév telik már ettől.

Mentől haladóbb történetével J. M. – s hozza azt egybe: s hozzánk-közelebb: pl. báró-Hátszeghivel és Satrakovics Gerzsonnal; márminthogy Pestet hozó-vivő útra-egybe (ehhez aradi kaszinóban futnak előbb-majd össze lóversenyes-passziózó ezek!): annál jobban szorítana elbeszélő-tér (s mintegy egybe is botlanának birtokok). Hátszegi hídvári kastélya-vára (?) főhadiszállása – – – hogy s hogy nem: hirtelen A.-n horgonyoz; bár ha nem is vesszük annyira szigorúan e bukfcencet. De – akkori útviszonyokat tekintve – nem is annyira nagy az eltérés: kocsin tett s szaporagyalogos út között; mondjuk.

Nem durván tűnik fel olvasónak, s nem is panaszol az. Annak azért feltűnhetne: annak, aki némelyest ismerő e vég-vidéken. S J.-tól kaphatott adatokra

– mert pl. kíváncsi lenne, hogy miként festett ez annak idején?, mennyire volt kiépült-beépített, s haszonba-vett?, s miként éltek abban-rajta, vele, ésatöbbi. Keres-tájékozódna; de nem azért, hogy tesztelje Jókai tájékozottságát, módszerének módját: még tévedését se keresve, s ellenőrizve: J. M. rövid vagy hosszabb „emlékezetét” firtatva. Minek is tenné? S az is úgy legyen, hogy Jókai (visszakullogván majd Satrakovics Gerzson-úrnak Aradra): csak „szállását” sejdíti báró-Háthszeginek. Tessék!

S hogy pesti út előtt meg épp így tart szónoklást Henriette-ről?, hogy: szegény gyermek-nő: naphosszan elmászkálna kastélynak szobáin? (Nem egészen ekként, de Szépirodalmi 1978-as kiadásának 202. oldalán) –

Hanem amig azután hazáig ért – – – (Lénárd-úr; 208. oldal); mert vendég volt Kengyelesy-grófnénál (mármint alkalmi-Aradon lakva): ahonnan egyetlenegy nap, s Hídváron is lehetne levélnek lenni Kengyelesynétől. (Persze eredeti s H.-tól kicsalt váltóval. S bárónécske kezeinél. Márminthogy „másnap kellett is azt kapnia Henriette-nek.” – Ily fürge volt-volna kori posta?! Csak bízhatlan...

Aztán harmadnap Hátszeghynek nyakába is repül gyerek-feleség – H. nyakába, s abban a szállásban. (S a nagyságos báróúr szerette is volna széttépni mindkettőt: mindkét asszonyt. Azt, mely bolondul járatta-volt, s azt: aki meg semmiért hálálkodik...)

A posta már akkor is nagyjából ilyen. Állam-szolgálat.

H. ál-indítványára – hogy ti. asszonyka mért nem postán intézi ez ügyesbajt: Jókai ironizál, csipkelődik, stb. S milyen main!

Vajon fordult-e meg gentleman eszén olyforma gondolat, hogy arra adott leveleknek: beléjük rekesztett váltóval: könnyűszer nem találni rendeltetésük helyére. (209. oldal.)

H. Lénárdnak eszébe se jut ilyesmi. S kérdi is (úttal kapcsolatban, Gerzson-urat): ugyan hogy az tényleg kísérné-e bárónak nőjét?, Pestre.

Legnagyobb örömmel. – Jól van. Akkor hát legalább gondoskodom elébb úti készületekről, hogy idején bevergődhessetek valami állomásra (*lovasra* – kiemelés tőlünk). Merre szeretsz inkább járni? Csongrádnak vagy Szegednek?

Csongrádnak. Arra rövidebb.

Hajnalban cihelődtek – háromtájt: nemde-hát Pestnek.

Dombegyházon keresztül (amerre különösen „jól feldúltni való utak vannak”): azon keresztül – s nem Szegednek, de Csongrád-városnak tartva: s így aztán föl; hogy a kis báróné szólhasson Sipos ügyész-ügyvéd úrral: bajba-keverült testvér-Kálmánka sora felől.

És lovaik mind ki is esnek alóluk. Délidőtt jutnak *akkorra* – és merre-hova jutva ugyan?!

Erdélyország *felől* utazunk – tartunk P.-nek; mely előbb még ötvenezres, majd magán-négyszeri bárha századközepi s póri gazdaházudvar: illő portanya.

Már tucati kávézók nyílnak; újságokból-lapokból annyi-de-amennyi. Csodaszám lenne, de lapozzák is azokat mind.

Párbaj... egy s még egy teátrum, házi kultúrmocorgás, volt angyalbandis szellős gatya-vidék. S hogy Monte Krisztó-i, Dümá-i romantika-mese?; németre víve (többségin, és a héber is még jön magyar előtt: s így olvasván. És

kontra-nacioni janko-Kúpernek meg mohikán-könyve! Na, jó, s magyarin már; 1846-tól.

Az ipar némelyes ocsúdón, s feldúlt-lármás külhonin; s kivált belpiacai; vásárai.

Mondjuk talán, hogy nagyobbban is lenne O.-nál. Noha szinte kevéssé mint Kolozsvár.

Semmire-város még Pest azért: se hivatalai-intézményei, s puritáni-lankadt kulturi-művészeti mozdulatokról igen óvatosan is szólhatva: s nagy vegyes, vastag-lomha nyáj -

S hogy nem is en-rokoni Hrúzová-adta Petrovicsek jöttek még zömén (vagy – éppenség – „valami ópatina-Bersenin” jöttek): mégis csak felbukkanó feudál-búvárgyerekei e pincelakó kultúrának; mivelhogy azért Bordának, Irinyik, Emődik, Kszantik.

Mennyi fényesség!

Mennek, mennek. Rázódnak-döcögnek, kocognak-mendegélnek: rettentő órákat rázódva; s akkor már mintegy nyolc-kilenc órákon átal rázódva. Kilenc órákat mende-poroszka!

Tűrhető-tempós biciklimenet. Kilenc óra alatt ilynagy úton. Merészek lennénk, ha saccolnánk ebben 100 vagy még több ló-kilométereket? (P.-ig még hátralenne dupla-ennyi.)

Már látszott is viszont: ha aligan is alig: fölsejdujt O.-nak tornya.

Minő üde-tiszta – levegőég!

Csakhogy mind a négy ló lenyisszent – (miként készséges boca Gerzson-úr); mind sánta volt már mind a négy. A patkoló kovács megnyílta azokat; sántít a rudas, a nyerges, a gyeplős, az ostorhegyes.

S erre Jókai?: hogy O.-ra – szárnyuktört lovakkal: legfeljebb éjszakára vergődhetnének utasok. (Három szárazföldi mérföldről? Cca. hat kilométer... s déltájból vergődve oda?) Háromra se teszi az előttüki utat: s megettükre J. M. negyedfelet mondat Gerzson-úrral. (Ez már *közelítésbe* menne? – egészen nézvést?) Eszükbe se jut – harmadszorra: hogy ebédségre állna; eszekbe se férne: hogy mintegy ennyi-kilométer gyalogutat is bőven megtehetni nagy-any-nyi kínok nélkül...

Jókai: még egyszer láttatni óhajtott volna velünk azt a pusztacsárdát!

Ugyan miért akarta volna ezt tenni velünk?

Kis báróné a csárdát javasolja – ahová mennének (az ő *viaszvirága okán* fogant nála ez idea?).

Ebben meg így mennének részletek: akkor-ott (dűlőország-porúton): Gerzson úr átad kocsisnak tíz fityisz-Forintot, hogy derék ember-az ballagna O.-ba (hoppá!; menne O.-ra): hogy szerezzen előfogatot. (Bizony, Csongrád népe-sebbs-nagyobb lett volna O.-nál. S Cs.-n lovakat *vehettek* is volna!). És még hogy az-éjt (?) e kocsis siessen is avval a fogattal, csárdához! Hogy másnap dél-előtt tovamehessenek. (Kicsit zavaró, némileg-ha indokolt.) G.-úr maga pedig – kis bárónéval – kocsmatanyának fordult: tanya-csárdának, mely ép lovakkal

legfeljebb egy órai útba telne (?!), de amire ló-sántákkal csak estére érkeznének (?). (Hihető mozzanat – mondja is: látva, hogy miként jönnek sorok: vállam felől szól egy szigorkás engedő tündérke-hang.)

Mégha pusztán is volt-volna (girbe-gémes kútjával, deszka-hossza itatóvályújával) – az az akácok mögött fehérő szállás...

Amit elérni – elvánszorogni: egész alkonyatba tellett.

Kardoskút? Leginkább.

(Nem kizárt.) Noha vissza kellett volna lépni – utitervin; s Dombegyháztól délebbre kerülni abban (s minek) akkor: aztán föl, takaros nyugat-déli ív-lésben: s Mezőhegyesnek, Tótkomlósnak?

S ha mégis Pusztaszőlőn és Pusztavárnak földein akadva fenn?, hát, akkor?: *hová* tartva: *abba* a csárdába!?

Hallhattuk volna csaplárné pusztulását benni O.-n is: egy másik-bentebbi fogadóban?, kívüliktől-idegenektől. Szegénylegények asztal-kompániájától hallva róla. Vagy országúti pihenőben: eperfának lombja alatt üldögélve-hallgatva: arra járó paraszttól véve az, rác kupectól-asszonytól hallva erre, vagy vándor-komédiásoktól kapva ebben valamit. (Ládd: utánai fejezetet).

Hallva: cigányoktól, vándormuzsikásoktól, szerb disznóhajcsároktól; mes-terembertől...

S hogy mint eshetett *halása* csárdásnének?: (Jókai ezt is Ripa-vele beszélte. S mintha ott-hagyná nekünk: hogy talán az nem is maga veszejtette magát, hanem „feketepofa” művelte volna vele azt.)

Sok vizet ivott. – Mondja a vén pusztai. – Hol? (kérdé Gerzson-úr). – A csordakútban. – Miért...? – Mert nem érte lába a kút fenekét. – Beleugrott? – Bizony aligha bele nem ugrott. – Miért tette azt? – Sokat búsult szeretője miatt. – Tán elhagyta az? – El ám!, elvette a köteles lányát. (Érté alatta, hogy felakasztották a szeretőt.)

Ilyen kutakat nem keresnek szomjas emberek, hanem azokat a kutakat job-bára betemetik. – Mint tudatja is Ripa. – Kardosné csárdásné meg – hüssösön: „őrzi a vakondkokat” –

Ezért az asszonyért hozta vissza-ide J. M. az olvasót?

S milyen sürgetőn érkezett csárdába!, hogy tudassa – *helyszínin*: hogy mi lett következése idejövet-szóbakerített betyárakasztásnak?! Csárdásné szerető-Mártonja akasztásának! (Merthogy ez a Csendes Marci – két társa helyett (!) mint családalan: magára vette bűnökét.)

Hogy e népi-tálenti muzsikust, énekest – búcsúztassa?, ha már nem is (mint sokkal-előbben tehetve): s bárói H. Lénárd jelenlétebe téve...? S egyáltalán nem is izé-mizén, magát báró-möszjőt muzsikáltatva: nem annak Straduario-ján szólongatva zenei nép-emlékezetet: nem marokentok-búvó pompás jószággon szólo(n)gatva az.

A háttér is póriasult; de mutatja Jókai, hogy a nagy rozmaringbokor földe egészen kiszáradt. Vagyis? Sejtetné?, hogy itt lennénk.

Visszafogott-emelkedett, erényt álcázó bűnök?... a képmutatás ugyan hajlonghat erény előtt, de az erény sohase-semmiképpen a bűn előtt, hiszen akkor ő már nem ő-maga. (De nyilván hogy más egy esztétikai-logikai lerochanás és más az amit az engedőbb-súlyozó élet „produkál” velünk. Az, amit – bátran – annak titulálunk.) Hogy az: egy búcsúzás; temetés vagy esketés? S szavakban is mint lenne ez!: „megvert a két szeme”. (Marci híres dalos volt; úgy szállt szájáról a nóta!, s nem lehetett azt elképzelni, hogy merre veszi azokat.) Tíz esztendeje a „szemmel vert”-nek mondhatta: „Mikor ez a rozmaringszál kivirít,... akkor leszek kedves rózsám a tiéd!” S Marci adott is neki – sajátmaga-kalapról: egy rozmaringszálat.

Amit aztán csárdásné elültetett: cserépbe tett, gondozta-ápolta-nevelte azt, s mint kisgyereket... (Ismerte a szót – *hogy az milyen*. Azért ment mégis-feleségnek; valamikor: néhány éve: Kardoshoz. Tudva, hogy milyen csalafinta virítású a rozmaring.)

Szép kis cafat! – Mert lehet hogy valaki ezt mondja.

Meg még ezért is lehetett e kitérő?: hisz báróasszonyka okán. Aki bár ugyan még nem is látta – (ámbar hogy így esett lovakkal?! Hogy ez a szolganő, aki-nek gyermeteg öröme annyin számított – s nagyon talán? számítva: megölte magát...

Ezen mélázott ő, így, csaplárnéi szobán; kitekintve egy kisdud ablakon.

Mindenesetre ha nem is O.-n, de e tájban látta Henriette, hogy ki is az a Fatia Negra. (Követte kocsijukat, rajtuk-ütött az. Ki más! Hát, Hárszegi.) Ezt, itt, Jókai előlegzi Henriette-neki, s egyben – ezzel – ha olvasóját is még kétségekben tartva: vele sejteti, hogy ezen a vidéken fordulat foghat be-állni.

Ismerve agyafúrtságát H. L.-nek..., ne túl sokan vegyék-vigyék ezt annyiba: hogy ha Jókai nem akarja (ha Hárszegi nem adhatja) – hogy J. M. ellenében ki is derülhetne, hogy báró-H. – végül is kicsoda-miféle még!, hogy kinek ilyen-olyan „fia-borja”.

Helyette egyik szolgája is kivehetné – asszonykai vállpánti micsoda-lemez-kéből (bár érdekes lenne az!); kisdudhetné azt a váltót *valamelyik*; abból. De Jókai úgy dönt, hogy Fatia Negra álljon kis feleség elé: ott állva, és akkor és úgy állva elébe.

Nem számít, hogy Hídvár-indultukban Hárszegi becsapja Satrakovics Gerzson-urat azzal a kulacsi jó hegyaljaival. S hogy ahhoz álomport adhatott.

Ennek így kellett kiömlöni, kijönni. S ki is jött az. El is aludt fegyveres-örködő Gerzson-úr. S báró-H. L. be is tört; emberei bezúdultak tanyaházi kocsmaszobába.

És itt hirtelen véget is ér utazásunk. Dehogysis megyünk Pestre! Híres hely ez az O. enélkül is.

És O.-környéke: híres vidék!

Dehogysis neheztelünk Jókaira, amikor összegezöfélébe fogunk. Mit számítana erre holmi patriótagóg! Inkább ezt kérdezzük: – Merre járnánk, Móricz-apó! Különben meg: mindegy is.

Ha én azt tudnám, édes öcsém-barátom! – fordul felénk másféli gondolatokból (tájfilológiai friss tanulmányokból? a mester).

De azért nagyon jön *szórakodtunk* – mondjuk elég kudarcos-zavartan. Éspedig komolyan, és nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy beismerjük szellemi hiányosságainkat.

(Akkor se méltatlankodunk, ha ilyen alapon már O.-n is megszállhattak volna utazók; s egy múltó neveléssel most többje lehetne Legnagyobb Puszta-telepnek.)

Jokai mosolyog. Igaza van.

Se író nem fontos, se szereplők nem fontosak; és még szegény (gazdag?) olvasó se érdekes.

Mindent a repülésért! Mely nem engedi, hogy megtörjék. S mindent is a felhőkért; melyek – előbb vagy utóbb: mégis csak elnehezítik a kapaszkodó szárnyakat.

HIMNUSZ

Bakonyi Péter

Koldusközhön...

(Elbeszélő vers:
egy majdani életrajz kis fejezete...)

A lábam elé könyöklő
koszlott,
feltűnően nagy karimájú fekete kalap
mögött,
a levert, leázott
vakolat tövében,
egy szakadt filmplakát kopott kerete alatt
(*Banovich Tamás: Szép magyar komédia*)
– mint giccses díszlet szocreál darabban –
egy idős,
mostani magamnál is korosabbnak látszó
férfiember ült (akkor, '970-ben),
hátát a ház téglasorának döntve,
mint egy megroggyant kariatida,
mereven, mozdulatlanul: akár egy
tetszhalott.

Vagy egy igazi.

A szeme mindenesetre nyitva volt...

Pár évvel (vagy csak hónapnyival?)
korábban talán még javában
élt ez az illető – úgy értem:
akár még jól is élhetett
(például naponta jóllakott),
ahogyan többen is akkoriban, például
te és én,
az elit vagy a sokaság gyermekei,
a létező rend tűrt vagy támogatott normái között
(egy betiltott, egy másik Banovich-film
„eltüsszentett birodalmában”),
s tudott dolog, hogy a tartósan fenntartott jobb-élet
néhány nyoma
sokáig megmaradhat
egy emberarcon még **azután** is
(ha rajt' hagyják majd, vagy ott felejtik
a hivatásos történelem-mosók!),
hogy végleg helyszínt és életmódot vált,

netalán utcára költözik,
 de akkor ('970-ben)
 ez az öregember a fal talpa előtt már inkább
 halott volt,
 mint eleven –
 (bár egyszer-egyszer mintha megrándult
 volna arca s a válla izma:
 tehát a test még üzent!) –,
 de látszatra is csak egy egészen,
 mondhatni: „egészségesen”
 közönséges koldus volt csupán
 (talpalatlan cipő, beszakadt nadrágszár, körötte piszok),
 vagyis egy társadalmilag már mindenképpen elveszett,
 de még statisztikailag „egyéb”:
 egy kujtorgó semmittevő, ágáról leszakadt nyomorult,
 éhenkórász, ácsori krajcárkéregető,
 hullóguba-gyűjtő rendszeridegen,
 csak egy lezüllött stekszvadász,
 reménytelenségbe
 keseredett
 alamizsnás
 nincstelen,
 tehát egy
 ötöd- vagy inkább hatodosztályú alattvaló.

A látszat azonban csak pontatlan és merev,
 vagy legalábbis törékeny változata lehet a valóságnak,
 érzéketlenül lényeges részletekre,
 így hát még az is könnyen lehet,
 hogy valaha tényleg volt valaki
 ez a rendszerdeficitese életem:
 akár miniszter is, vagy aranyjelvényes szakmelós,
 kispap, párttitkár vagy középutas katonatiszt,
 néptanító, alparaszt,
 vagy éppen munkásvezér – bármelyik baloldalon!

Vagy mégsem? Vagy mégis? Vagyis tehát csak
 egy dologkerülő csavargó volt
 ez az öregre szürkült humanoid már azelőtt is,
 hogy néhány éve
 kiült ide a közös kőre,
 s ma is csak egy tekergő, koravénült csöves,
 egy céltalanul kódorgó időlopó,
 lehanyagolt, babukkoló senki,
 aki munkától fázva ténfereg,
 s aztán döglök, mint sáros bivaly...

Habár talán mindegy is ez:
 az ilyen mind
 káros, hibás, kóros,
 nemzetben-népben nézve:
 felesleges alak!

Ez még akkor ('970-ben) volt így, az éppen még létező,
 bár rövid életű magyar gazdasági reformok
 egyik kedélyes, pocsolya állagú esztendejében,
 a teljes magyar nemzeti foglalkoztatás
 éppen virágzó „űrkorszakában”,
 mikor a koldulás még (vagy már)
 szabálysértés volt csupán,
 egyedülként
 vagy akár még
 vétség-szövetségben
 (például síró gyerekekkel) elkövetve is
 (vagy anyaként, de már megfosztva: purdjéja nélkül),
 esetleg amiatt, hogy az illető, az előállított
 gyanús egyén,
 gunyoros szavakkal
 zaklatta, vagy éppen hogy idegesítő szótlanúsággal,
 bárgyú közönyösséggel,
 gőgös némasággal
 izgatta fel a „szervet”
 meg a békés, boldog, építő- és járókelőket
 utcán, parkban, templom előtt vagy néptereken,
 vagy ahol én is álltam akkor ('970-ben),
 egy filmplakát színezett üzenete előtt,
 a világvároska napfényes belső negyedében,
 bámulva egy férfit egy rozszant gyapjúkalap mögött
 (benne pár filléres fémdarab),
 s **az** mintha visszanézett volna rám hidegen:
 a naplopó, léhűtő, lógós utcalakó,
 a munkakerülő, züllött dologtalan,
 a lecsúszott henyélő, tengődő tunya,
 a családtalan tévelygő, léha ingyenélő,
 folyton csak tarháló gempá-genya,
 az ótvaros pince-fráter, kapakerülő here...

De még az sem lehetetlen, hogy csupán trükköző, korrump
 segélycsalóként működött korábban
 ez a flaszter-ember,
 onnan indult koldulós-karriere,
 vagy hogy eredetileg csak egy korhely
 rokkant-szimuláns volt,
 egy belső-munkanélküli frecskár,

álfoglalkoztatott,
 munkakönyvsikkasztó tb-tolvaj!
 Mindegy: mára ez itt akkor is már csak egy élősködő,
 agg flamós,
 egy semmittevő liftlander, lézengő ritter,
 darizó csorvasz, kujtorgó cserszeter,
 egy elemóziás bettler, zabráló koldulinyi,
 mángeroló beggár, munkátlan mendigó,
 vagy még másképpen:
 kóringyáló pernahajder,
 mani-, geld-, pezeta-kunyeráló hitvány zebraák,
 esenkedő,
 régről itt ragadt nyavalyás karub,
 vagyis csak egy csámborgó vagabund,
 lófráló tramp,
 botladozva ődöngő, tébláboló rover,
 dülöngve bóklászó hungaro-klosár...

(Nahát! Hogy milyen sok vándor- és jövevényszavunk van
 erre a régi, de nem is oly ritka közösségi lét-alakzatra!
 Talán nem is magyar eredetű
 ez az őshonosnak látszó népi-nemzeti szokás?)

De ki lehetett hát akkor ('970-ben) az a nyomasztó kinézetű
 szerzet ott alant
 a járdaföldön?
 Miféle emberlény?
 Valami külhoni magyar? Aligha.
 Pellegrin? Holdbéli életforma? Polgári csökevény?
 Mutáns?

Vagy tényleg lehet, hogy mégiscsak az utca és a föld fia
 volt, mint te meg én,
 akit azért valahol... talán...
 mégis csak számontartottak... valakik...
 ha mások nem, hát a plakátragasztók
 a csütörtöki mozifilmváltás előtti napokon,
 még ha csak mint egy másokból élő
 semmirekellőt,
 őgyelgő élősdit, csabukkoló haszontalant,
 csak mint egy lusta, lajha, lomha, lébecoló parazitát,
 kóricáló rest-mihasznát,
 útszéli, zsetonbűvölő jómadarat,
 bódorgó, hiábavaló humánsalakot...

Én meg csak álltam ott, s néztem azt az embert (Ecce Ember!)
 hosszú percekén át,
 és szerettem volna megszólítani: Uram!
 (elvtársak több ok miatt sem igen lehattünk...),
 de féltem,
 hogy talán durván visszautasít
 (esetleg úgy, hogy: Magának én nem vagyok...),
 hát inkább néztem csupán... néztem... sokáig...

Észre se vette.

Hát milyen élet az ilyen? Üres?

Céltalan? Unalmas? Magyar?

Láthatóan

nem volt nála semmiféle napisajtó,
 se a piszkos és gyűrött sötét zakója zsebében,
 se kiterítve, ólommal szőtt lepedő gyanánt...
 (pedig az aprópénze meglett volna rá!),
 s nyilván azt sem tudta (ha érdekelte volna is),
 hogy két hete a brazilok végleg elnyerték
 a Rimet-kupát Újmexikóban, és hogy
 az Apolló 13 leszállt-e a Holdra,
 valamikor a szomszédos téri,
 költészet napi
 sokadalom
 idején...

Csak ült ez a tétlen,

alacsonyrendű,
 lakhely nélküli csatangoló,
 ez a szédelgő lyuklakó,
 lehanyagolt kalapozó,
 ténfergő, nyamvadt kundorász,
 és ügyet sem vetett a 80 ezer még friss perui halottra
 (saját földrengése se érdekelte volna talán!),
 vagy a piros metró alig hogy elkészült, hős első
 szakaszára,
 és arra sem,
 hogy a napokban
 egy magyar költő (Moyses Márton)
 felgyújtotta
 magát
 Bukarestben,
 mondhatnám:
 nemzetiségi
 tiltakozása
 gyanánt...
 (s a cseh Jan Polach vagy a honföldi Bauer Sándor nevű
 öngyújtogatókra már célozni is értelmetlenség volna)...

S ezt egyszer ki kell mondani:

nem volna szabad, hogy egyesek ilyen kontrollálatlanul
kimaradhassanak,
– bármily ok miatt is –
a nemzeti és az internemzeti
együttműködés nemes rendszeréből,
legyen bár kajtató kórász vagy kóválygó hobó,
részvétlen lebzselő vagy csak elkószáló link
az a személy,
vagy csak dolog alól kibújó kajla munkaképtelen,
például szoc-segélyes ínségmunkás,
mindenféle közhasznú, közérdekű, közcélú
köz munkából
örökké kilógó
s naphosszat bárhol csak heverő henye,
buzgótlan, lankadt, renyhe őgyelgő,
lélektelenül döglődő nemtörődőm,
melótól fázó, méla semmi-alak...

De én csak néztem az emberarcot: ecce humilis,

feledve, hová siettem volna éppen,
mert megakasztott
kedvvel viselt diákdolgaim
könnyed napi futamában
a mozdulatlanságnak ez a néma csontszobra,
ez a fájdalomdonor,
e jelentéktelen kis kéregető,
buznyák-kunyeráló, kuncsorgó, lejmoló utcafí,
ez a nyilván önhibájából nélkülöző, szűkölködő
aszfaltcsóka,
e kunyizó, korpakergető önkivetett,
pedig talán éppen randevúm lett volna,
vagy talán édes nénémhez sietek extra ebédre,
ha nem gátol itt ez a kiszorult, lecsúszott koplaló,
ez az ínségtől sanyargó, nyavalyogva kórizáló koma,
ki üres zsebbel és hassal séfindál, kocsál, csókál,
koncsorog és fancsalog
itt a főváros szívében,
e lögérező böcölész, ez a bódorogva strabancoló,
de még kiöntetlen urbán-ürge,
ez a járdalakó,
lafalcoló, csamangoló, délig döglő, aztán
céltalanul csalinkázó, ténfergő császkász,
tétlenül darvadozó, bitangoló tekeregő,
e rosszban sertepertélő koldulász,
ki éhesen kolbászolva tébolyog
két, híd alatti alvás között

szolid életre álmosan
a város közepén,
ahol még
oly sokan
élünk
együtt:
itt
benn,
a
periférián!

(Nahát! Hogy milyen sok táj- meg népnyelvi
szavunkat találhatni erre a gyakori egyéni
életformációra, a társas viselkedés
ezen egyedi, mégsem immanens jelenségére!
Lehet, hogy mégiscsak
színmagyar az eredet?)

Akárhogy is, akkor ('970-ben)
már nem járt fogház érte,
mint a klasszikus koldulós időkben,
s a dologházakat is régen bezárták mindenütt,
bár több száz éven át életben tartotta őket
az a társadalmi szükség,
hogy egyre többbe kerültek a rajtafogottak
s a bűnben elítéltek
fenyítőházai és tömlöcei
(a „jobbaknak” már inkább
adósok börtöne jutott akkor is!),
így aztán az üzletszerű koldulás
meg a gyermekkoldulás
meg a bérkoldulás
meg a hamiskoldulás —
amikor például csak
terepszemle miatt kaparászott az ajtónk előtt
egy ilyen császkáló, tébláboló móré,
egy ilyen csellengő napbarnított,
rimánkodó füstös, behízeltkedő roma,
cigánykodó, kitiltott földönfutó,
folyton csak bitangoló, napfestett sehonnai,
egy ilyen lébecoló, fáról szakadt kormos,
sötét képű idény- vagy közmelós,
egy ilyen csámborgó, settenkedő csávó
vagy ahhoz hasonló
csímasz,
rétinéger,
mozdonyszőke roméró,

pigmentált buckalakó,
indiáner,
putriszökevény,
cigi, ciggi, csitány,
boxos komancs,
indonigger,
nyűves brazil,
kokero kaffer,
dögevő,
pirított mokkamagyar
(hogy épp csak egypár nem hivatalos,
„köznépszerű” szólításukat idézzem) —
lekerülhetett
a törvényalkotói napirendről.

Meg az álkoldulás is —

amely esetben a kifordult csípejű vagy csökkent lábú
nyomorék
(bár senki se hajol le, hogy megtekintse,
vajon hogyan kopott a cipője sarka és a talpa
a gyanúsán bukdácsoló, kacsázó tenyérnyújtogatónak,
szánalmat keltően lófráló, jöttment kreolnak!)
hazudja csak a baját,
s naponta ezzel többet keres,
mint dolgos polgártársai egy hét alatt —
elkerülhetett a törvénykönyvek
meg a végrehajtói gyakorlat földaláról,
amitől fellélegzett az a sok tudatos élősdí,
megszámlálatlan, közönséges kéregető,
országfutó suskahajtó,
nagyvárosi falukolonca,
bujtorgó lőcsöngörce,
flaszterkoptató fitying-idomár,
primitív zsetonkapkodó,
útszéli, dudvás csőlakó...

Harminc-negyven év múltán, kissé finomkodva

úgy hívjuk majd őket:
hajléktalanok.

Persze még akkor sem hontalanok,
hiszen egy biztonságos országban
senkit sem hagyunk az utcák szélén
– ahová akkor (2017-ben)
már lócitromot sem söpörnek –,
aki az elvtársunkból a polgártársunkká csökken
pár szabadnak tűnő év alatt...
tehát hontalanná csak egy idemenekülő

messzi külhoni „nemesedik” majd
 (hacsak nem
 belső hontalan az a valaki,
 lásd a „kivételes” éveket: 1920, -38, -39, -42,
 1944),
 tehát egy esenkedő, egy határsértő,
 egy migráns, egy oltalmazott,
 egy betolakodó, egy bevándorló, egy menedékes,
 vagy egyszerűen csak egy jöttment sehonnai,
 egy jövevény,
 egy migroid újabb-magyar...

És **az** a kétszázezer magyar **akkor** (1956-ban)?
 Meg **ez** a kétszázezer magyar **majd** (2017-ben)?

...vagyis hát a hontalan
 csak egy ideűzött csellengő,
 egy lófráló, bitangoló földönfutó
 (gyülevész, szedett-vedett, lődörgő népség),
 egy megszálló öko-menekült lehet,
 aki tényleg mindenben más,
 mint te vagy én,
 az illegális emigráns,
 aki nemcsak rendészetileg más,
 hanem egyenesen a színében,
 a szerelmében,
 az istenében is másik,
 tehát igazi idegen (nem csupán vélt űrlakó) –
 s ez akkor majd (2017-ben)
 a modern világélet
 non plus ultrája lesz,
 hiszen akkor már javában a legeslegújabbat,
 a harmadik (és szinte totál-globális) évezredet írjuk,
 féldigitálisan, de már-már szinte egészen
 online
 és (a mások esztétől) „okosan”,
 hang- és kép- és pénzvezérléses,
 de békétlen nemzeti társbérletben,
 össznemzeti, de egyre virtuálisabb
 munkaalapon,
 közönyös
 és hallgataggá lett vándorcsillagok alatt...

De akkor ('970-ben)
 annak a hajlék nélküli
 (túrt, nem támogatott, nem tiltott)
 koldulónak ott a kövön,

a közösségi út szűk belső peremén,
az arca
– minden különösebb simli vagy kunszt,
minden sminkes erőlködés nélkül is –
egyszerűen csak halotti volt,
bár én úgy láttam: megmozdult egy-egy ránca mégis...
„Beszűkült tudatállapot termelte konstans tünet” –
mondta volna rá egy hozzáértő
szociális utcamunkás, ha akkor ('970-ben)
lett volna már olyan,
míg egy költő meg inkább azt mondta volna:
a minden eddigi nyomorúságos föld-korszakból,
a földi élet- és halálformából
jól ismert és azonosítható
stigma:
a bebizonyosodottan lényegi,
a megértetten elkerülhetetlen,
a közmegegyezés-szerűen tudomásul vett
lét-vesztesség
hűlő tekintete telepedett rá
– persze odabentről –
erre a hamuszürkén is vörhenyes
szegényember-bőrrre.

Én meg csak néztem, méternyiről:
talán már belül a kolduskapun,
de még kívül a hetedik ajtón,
a koldustermen,
megtorpanva és talán megbotolva is
egy láthatatlan kolduskőben,
s az arc –
mely mintha valami kozmikus
gondtalanságot,
valami felelősségtelen közönyt
sugallt volna inkább,
mint fájdalmat vagy szomorúságot,
amint azt feltételezni lehetne
bizonyos járókelői „magasságból” –,
az arc visszanézett rám mereven... üresen...
és tehetetlen, lemondó,
megunt rémület
szívárgott róla
a pesti utca kátrányszagú levegőjébe...

S te láttál-e már szemtől szemben kilövésre váró állatot?

Én meg csak álltam ott, mint kolduskövön az idegen,
bebocsátásra várva belsőbb,
bizalmasabb
lélek-szobákba,
s csak néztem az arcot, nem tervezett
gondolatokba hullva,
egy kicsit siketülten s vakultan is
az éppen tovafutó világra
(meg ráérősebben is,
mert már nem siettem sehová:
néha maga jelöli ki
menet közben
az élet
a fontossági protokollt),
csak néztem tehát, s egyre nyugtalanítóbbnak,
zavarba ejtőbbnek,
megmagyarázatlanabbnak láttam
az élém kitett
élettelenvirág arcot,
festetlen vászon emberképet,
csak nem tudtam megfogalmazni
még magamnak sem:
miért...

Talán azért, hogy majd (2017-ben),
a pillanatok máig
megőrzött vagy csak megrekedt emlékei közül
(majd ötvenévnnyi tartós öregesés után)
mégiscsak megpróbálhassam
pontosabb szavakkal is
lefesteni,
amit akkor ('970-ben) láttam ott?...

Nos hát: annak a valószínűleg korát meghazudtolóan idős
embernek
ott a bitumenpadon,
a korszak szokványos életkarmai
meg a mindenkinél megismerhetetlenül
és sajátosan egyéni,
de mások számára többnyire érdektelen
létküzdelmek által
sok menetben kivésettnél
(vagyis a szelídebb, közemberi életárkoknál)
valahogy sokkal mélyebb és sűrűbb,
és szinte vakolatlanul szűk
ránccfalak borították fenn

a teljes
homlokfalát,
s aztán végig a leszakadó halántékok között
a lelapult arccsontokat ugyanúgy
(mint egy filmesek képzelte marslakóét, tényleg):
ránc ránc után,
ránc ránc után...

Aztán a szája (lám, még a koldulásnak is lehet esztétikája!),
a szája, mint egy krédószikével korpuszba rajzolt
vértelen fél kereszt,
éppen olyan volt:
metszett,
hideg,
megrándulatlanul élettelen –
s mintha egy utolsó,
már kimondatlan,
megfejtetlen üzenet
boldogtalan mondata is még rajta ült volna
a kifakult,
cserepes ajakszéleken...

Talán csak egy verstornász költő vagy egy lélektudós jelelő,
aki ilyen még leolvasni képes!

S a száj fölött rücskösre, sebesre forrt a vastag,
tompá orr,
szinte felfelé néző nagy léglyukakkal:
borvirágokkal! – vágnánk rá hamar,
pedig talán alig ivott többet életében,
mint én vagy te,
s az orra dús, vörös „virágcsomói”
inkább gyulladt, burjánzó kötőszövetek,
feltarthatatlanul nyomulva előre,
feljebb és tovább
a lassan foszló, száradó bőr alatt,
a szemek mélyedései felé...

S a szemek? A két szemhéj duzzadt, ödémás,
vörösre marva (megint csak odabentről?
könnyek talán már nem is folynak idekinn?)...
s a szemekből...
ó, igen, a szemekből...
(jobb, ha onnan semmit sem olvas
az ártatlan járókelő,
ha van egyáltalán közöttünk még olyan),
a szemekből pedig egyenesen
a semmi sugárzott kifelé,

a csak szépirodalom nélkül leírható
természetes nihil,
az elmúlás színtelen sötétje,
a végső köd,
a vastag betűs *nem* maga...

És aztán ott... ott, egészen felül,
amit egy járókelő mindig csak lefele nézve láthat,
tehát: a koldusfejtetőn,
éppen olyan kikopottan
és megnyomorodottan,
mint a koszlott kalap lenn a kövezeten,
tehát a koponyafelsőn
az a pár összetapadt, elszürkült,
szennyes és vágtalan hajcsomó,
akár egy kiömlő, ősz végi, száradt lombkosár,
borult előre,
mint egy maroknyi kitépett gaz
még megtapadva
(de már megtaposva)
a napszíttá,
halott mezőn...

Én legalábbis így emlékszem (2017-ben)
e részletekre, s arra,
hogy támaszkodott mellette még a presszó falának
egy fényesre dörzsölődött nyakú gamó,
lehasznált facinkos, koldulósegéd-cimbora,
amolyan hónalj-könyöklős tappancs,
ócska istápfajta már
(vállánál szakadt, piszkosfehér gézzel körbetekerve),
és végül hevert még ott egy hátán is hordható horpadt,
talán még háborút
is látott vászoniszák,
amelynek torkán egy üres dugós flaska
gyámoltalan zölden kandikált elő,
visszabámulva rám,
a némán
s (talán önmagától) megilletődötten
„leselkedőre”.

Valaki akkor mellettem pénzt dobott
a leharcolt, gánnyadt kalapba:
50 fillért – az akkoriban egy telefonálás ára volt.
„Zöldhályogja van, talán már nem is lát” –
fűzte hozzá határozottan, aztán továbbsietett
(zömök, pápaszemes, kopasz ember,

mogorva
 boncolóorvos vagy fizikatanár):
 hosszú negyedóra után az első szájalom...

Hogy mi a szájalom?

Lelkiismeret-furdalás?
 Magasabbrendűségi gőg?
 Vallásos alázat?
 Szülőktől átvehető zsigeri népszokás?

Zsebembe nyúltam én is

önkéntelenül,
 bár egy garas se volt benne, tudtam,
 csak hirtelen restellni kezdtem,
 hogy ingyen bámultam ilyen sokáig:
 mit szól, ha látja mégis,
 bár egy jobbféle kolduló nyilván valódi vakságot is
 élethűen
 szimulál...

De az arc a pénz pengésére se rezdült...

Ha kap, s ha nem kap is: hát egyre megy?
 Vagy alamizsnától tényleg csak mélyülnek a ráncok?
 Pedig az éhség valóban csökkenthető volt
 akkoriban ('970-ben)
 már pár száraz forintból is,
 s a baksis, a könyöradomány – mint mindenütt –
 először mégiscsak erre szolgált volna itt is... talán...
 (hisz attól kolduskenyér!),
 s csak azután jött volna,
 ha még marad,
 a többi „koldus-élvezet”...
 1.80-ért hát fél liter tej, 1.20-ért három sósikflí
 (magam is ezt ettem minden reggel négy éven át),
 3-ért a bagó: Munkás vagy Kossuth,
 nagyjából ugyanannyi egy snapsz, egy feles:
 Hubertus, Mecseki, kevert, rum, triplisec,
 de már egy ürmös-nagyfröccs is jöhet 2.80-ért,
 amennyi éppen egy korsó Kőbányai világos:
 „Ki mit szeret, jó az annak!”
 (eredeti magyar népmese-szöveg).

De hisz ez együtt több is lenne már, mint egy tízes!

Az irgalom kegyelemkenyerétől
 – mondta állítólag Kossuth –,
a kebeledben csak egyre nő tovább a „heg”...

De én csak néztem őt,

méternyi közletről, méternyi magasból – lefelé,

s a képzeletem
szinte a „földre ragadt”,
ahogy újra és újra megakadt a szemem a sötét,
rogyant kalapon.
Hogy nyilván másként csöngene benne
egy csupasz réz-nikkel „bélás”,
mint egy jó kövér, magyaros „mallér”,
mondjuk, egy '948-as, félig még ezüst Széchenyi-tízes,
bár ilyesmi aligha fordulhat elő
koldusmarokban
olyankor,
amikor az alkalmazásban állók (az ország bő fele)
átlagbére alig kétezer „korong”
(Hagelmayer prof: „Általános pénzügyek”).
De vajon hogyan jött ki ez?
Apámé ezernyolcszáz, anyámé ezerkettő!
Az átlag sosem mi vagyunk?

S hogy nyilván máshogy csendülne benne
valamelyik új nemzeti tízfilléresen
egy régibb fajta magyar „peták” is,
mondjuk a bukott háború alatt vert
alumínium emléktő, s,
rajta a kormányzóval
s a királyság angyalos címerével
(még jócskán hevert asztalfiókban),
s máshogy pendülne meg egy réztantusz
vagy egy idegen ország fémpénze is
egy lyukas kétfilléresen...
(minden papír-dollár vagy -rubel hamis egy vaknak!),
és nyilván máshogy „szólna” egy kődarab
(kavics vagy rozsdás csavar)
„nagylelkű” tréfája is
(olyanból is jut minden koldusdobozba),
hisz csak az ember termett ilyen kíváncsi,
kaján,
kegyetlen
élő anyagból...

De én csak álltam ott, és néztem azt az embert
megbűvölve (s iszonyodva,
hogy talán halott),
s megpróbáltam elképzelni
az üres napokra jutó végtelen váróperceket,
meg azt,
(hogya mégsem az):
hogy vajon ő mit néz, ha néz, s olyankor

mit lát, ha lát... körös-körül...
 A zöldhályog, mint egy mindkét irányát vesztett tükör,
 a látás örömétől és kínjától
 egyszerre szabadít meg,
 ugyanakkor nem fedi el
 a kívüllállók elől a leglényegesebbet, amit még létrehoz:
 a borzongatóan üres,
 vértelenül holt,
 felejthetetlenül közömbös tekintetet...

Ekkor éreztem meg először, hogy már állnak mögöttem.

Vajon belőlük (mibőlőlünk) mi „látszik” át
 a nyitottan is kihunyt szemeken?
 A többi életfutóról mi hatol át
 ezen a láthálón,
 a színes holt szöveten,
 e rezzenetlen szemsejt-függönyön?

Csupán költői képzelet válaszolhatna erre is?

A Kabbala s a hermetikus
 (vagyis a tudás abszolút megszerzésére hajtó)
 tradíció és misztika szerint
 (ami a Közgázon kultúra-történelemből,
 Marczišovszkynál,
 tananyag volt akkoriban egy rövid ideig),
 a hét fátyol az ember lelki működésének
 hét külön minőségét jeleníti meg,
 életfánk hét alsó szféráját
 (a hét bolygót, ha úgy akarod),
 de mégis,
 vagy éppen ezért: épp az átfogó égi tudást
 takarja el
 a bábész halandók elől...
 a dolga szerint...

A kilenc fátyol misztikuma pedig végképp elrejtí magát
 az igazságot is...

Kinek mennyi hát a fátyla itt?

Én csak álltam ott, s úgy képzeltem el akkor ('970-ben),
 hogy először,
 mondjuk,
 egy kopottan fehér kesztyűs, törékeny
 asszonykéz érkezik,
 talán mindig ugyanazon a napon,
 nem is túl korán (esetleg a Zserbóba menet),
 s egy kisebb fémpénzt helyez a kalapba:
 lehajolva, halkán, szemérmesen...
 Önzetlenül? Hűen hitéhez?
 Vagy tartozása van?

Képzetelemben: egy öregasszony a múltból,
 talán a sosem látott anyai nagyanyám.
 Nem, neki nem lehetett a keze szép
 kék eres...
 a mosó-vasaló nőké nem olyan...
„Édesanyámnak sós volt a keze –
írta róla versben az én édesanyám –,
tőlem mégis annyi csókot kapott...”

Azután megjelenik (hetente talán többször is),
 és odavet egy kegyes „ruppót” egy repedezett
 nagy munkástenyér.
 Ugye, ismerős: tömpe ujjak,
 pár beszakadt, fekete végű köröm,
 és mindig túl erős szorítás, túl öntudatos,
 bármilyen nyomorúsága van.
 Csak együttérzésből ad?
 Vagy messzi apját idézi a perc? Netalán
 valami homályos
 jövőt-félelem mozdítja kezét?
 Képzetelemben: talán az apai nagyapám
 előttem ismeretlen jobbja.
 Aligha: apró kis ember volt, mesélték,
 szerény, félénk, udvarias,
 szinte már születésétől fogva
 (mint én most) vén egy kicsit...
 talán félt még adni is...

Majd később egy friss fiúkéz
 (mondjuk, egy középiskolás nagydiáké)
 hajít zavartan a karimák közé
 egy kerek „pénzmagot”,
 s képzeletem szerint lehettem volna én is az:
 körömöm lerágva mind,
 szétszórtan néhány olló vagdosta rút szemölcs,
 középső ujjon duzzanat, rajta törölhetetlen
 töltőtoll-tintafolt...
 Vagy mégsem én?

Magunkat nagylelkűnek látni túl hamis élvezet...
 De egyáltalán is: vajon adni vagy kapni
 a nagyobb sérelem az önbecsülésen?
 Apám azt mondta egyszer gyerekkoromban
 (s állítólag
 még az ő apja hozta a családnak
 Észak-Erdélyből e régi tudást):
 „Először mindig azt fizess ki, fiam,
 aki a két kezével dolgozott neked,

s aztán mindig adj valamit annak is,
aki nem, de nagyon éhes,
és meglásd: mennyivel jobban fogsz örülni
a maradéknak!”

Hittem is, nem is,
talán nem is értettem
igazán,
pedig a debreceni Csonkatemplom falán
– hányszor álltam meg a márványtábla előtt
e három szó miatt! –
ugyanez olvasható:
„...jókedvű adakozásból épült...”

És végül, talán már kora délután,
egy nagy piros meg két kisebb
zöld köves gyűrűvel húsos ujjain,
mondjuk,
egy háztartásbeli úriasszony
puha kacsója
következik az adományadók során
(mindegyik dísze csak bizsu!),
s vele egy újabb jó forint.
Színes, bő ruhája meglebben, ahogy ellép...
illata idegen a földön ülőnek,
meleg, régi, elfeledett...
Ennyi...

Persze, nem mintavétel – csak fantázia,
ahogy az is csak ábránd,
hogyan jönnek
még sokan,
s hogy van emberszolidaritás.
Bár mindig csak térdek és bokák
– hisz combok alatt a szemhatár –
jönnek és mennek
láb láb után...
színes textilfoszlányok, lengő emberhajlatok,
mozduló test-tömegek...
láb láb után...

Tényleg csak ennyi látszik át?

S az eszmélés, a szándék, az érző, teremtő indulat?!

Tényleg csak egy selyemkesztyűs fehér kacsó,
egy kék erekkel átszőtt úri bőr,
s a hosszú, ápolt körmökkel a másik
is csak egy „jobb” alamizsnálkodó jobbja?
Ennyi? De az, hogy egyházfi, orvos vagy irodista?!
Vagy valaki, aki épp szerelemre lelt?!

Csak egy pár frissen beszakadt munkásköröm,
 egy széles, cserzett parasztmarok?
 (Milyen közhelyes ez a sorrend, de: kor-dekor!)
 De hogy sajnálat, kötelesség vagy öntudat hozza-e,
 abból semmi nem látszik át?!
 Csak egy diák szép írókeze s középső ujján a kék paca?
 Csak egy molett nő: rézgyűrűiben ál-ékkövekkel?
 Csak ennyi látszik át?
 S az nem, hogy visszacsillan rajtuk a nap,
 hisz többet ad,
 mint amennyi
 a tárcájában marad?!
 Csak térdek, csípők, kezek jönnek,
 láb láb után...
 de hogy közben egy kisgyerek apró kis ökle
 szór ki – „felsőbb” biztatásra –
 „édes-pénzt” a vak bácsinak...
 s hogy aztán bezárt marokból vet ki egy fél-bélást
 nyeglén
 egy izmos mellsővégtag-darab...
 majd egy sokat mosott „henteskéz”
 pontos dobása érkezik,
 ki oly látványosan, sértődötten, mérgesen ad,
 hogy szinte visszapattan,
 az már mind
 (s egyszer majd így lesz mivelünk is?)
 nem érdekes?!
 Se az, hogy már kora délután e munka-rendben
 (a koldusok hamar feküsznek – későn kelnek),
 egy felfelé fordított, félig csukott,
 tehát egy értelmiségi (már-már tudatosan bizonytalan),
 vagy talán költő hordta
 fehér tenyér ujjai közül hull ki egypár
 nikkal húszas
 az ütött-kopott
 szövetre, s egymáson zörög...
 Ezekből mennyi látszik át?
 Én látom őket
 (s magamat is,
 ahogy állok ott),
 mint múltbéli látomást egy anti-jós,
 ahogyan jönnek
 láb láb után,
 s ahogy mindig akad, aki megáll,
 és ad vagy nem ad
 (beszélni senki sem szokott,
 hiszen csak futó dolga után úszik át

a faldarab előtt a sok életgálya-rab) –
 s együk szégyelli, hogy épp nincs neki...
 másik bánja, hogy van, s nem adhat...
 vagy azt, hogy van, s most mégsem ad –
 csak jönnek láb láb után
 az ipsék, hapsik meg spinék,
 krapekok, bigék és csókák,
 manusok, csajok, főszerok...
 (nem alvilág ez, csak világ – alulról),
 suhannak, oldalognak,
 kilépnek keményen (álmodozó kis emberkatonák),
 jönnek táncoló fürgén, andalogva,
 téblábolóan, flangálva, hetykén,
 tanácstalan daccal vagy csoszogva,
 tántorogva, céltalan ostobán...
 láb láb után...

S vajon: mi látszik át?

Az a nő (nézd!) örömről jön éppen: kismédencéje
 billegése jelzi ezt (figyeld: vonzóbb,
 izgatóbb) – talán már terhes is!
 Vagy éppen, hogy élvezetre siet,
 s már készen áll a teste (figyeld:
 a termékenység látszik át!).
 Még a lépéshosszal is vigyázzatok hát,
 csapodár asszonyok!

Az meg ott puha járással lépdel? – Fegyelmezett, szerény!
 Ez meg önző vagy monomániás: befelé torzul a lábfeje!
 Amaz erélyes, túlontúl határozott: tán még dobbant is néha,
 ahogy önmaga lábnyomába lép...!

De a merész ember is épp így siet:
 földön ülőket nem vesz észre. Vagy csak
 szórakozott, és könnyen felejtí,
 hogy már tegnap s tegnapelőtt sem adott...?

S hogy kacsázik a lába amannak! Kifelé forduló lábfejek?
 Az tiszta képlet!
 S vajon mi az?

Köznépi megfigyelés? Köznapi koldusdiagnosztika? –
 kérdeztem volna, ha lett volna kitől,
 de egyedül voltunk ott,
 én és a néma aszfalt-alak
 a belvárosi palota alatt.
 Vagy csak atavizmusaink test- és látletelei?
 De hisz éppígy: kacsázva járnak
 az örök bizakodók is,
 a mindig nyitottak!
 Hát néha önmagadnak se higgy,

járda-bölcs,
 mert nézd: ez mégis ad!
 Míg amaz inkább csak kódorog erre, tényleg:
 megáll, kilép sorából... s nem nyúl zsebébe mégse,
 csak mint egy mackó, megy át...
 tán feje
 húzza így előre...?
Okos embernek az esze lép mindig előbb!
 (Ha nem is viszi el őt egy koldusperselyig.)
 S jönnek újabbak is, forgalmas ez a hely:
 a sikeres „koldusüzlet” titka csak annyi,
 hogy jönnek, jönnek,
 láb láb után...
 A karakán lábujjra lépve jár, a simulós, a gyenge jellem
 csak talp-előre... (Vagy inkább balett-táncos az?)
 Ez meg úgy jön, hogy közben ina s térde rogy? De hiszen
 teljes talpon fordulva próbál haladni! – Persze
 hogy nem ad: az ilyen beteges, smucig alak!
 De az ott büszke s megfontolt: lassan, kímérten mozog,
 tartása egyenes, lábszára sem borul:
 az biztosan idelép!
 De nem: még ő sem ad!
A gazdag, ha sánta is, kevélyen járhat...
 Csak népi bölcselet? Csak babonák?
 Bal lába kifordul? – Szerencsét jelent! (Nem csípőficamot?)
 Csámpás nő jön? – Már több fia született!
 Gacsosan járó férfi? – Az asszony tartja el!
 Húzza maga után a lábát? – Életkereke is sárban forog!
 Szinte lábujjhegyen jön? – Az csak egy kíváncsi lányka vagy
 diszkrét hölgy lehet!
 Ha férfi volna? – Valami meglepőre készülődne!
 Az a rövid léptű, nyugtalan futású ott: nagy bajban lehet!
 Vagy talán bosszú vezérli, s rosszra siet így?
A hamis lelket a sánta koldus is utoléri...
 (S ha nem a koldus a sánta, s mégse éri be senki!?)
 S az ott egy stresszes ember: túl hosszút lép, szinte fut (a modern
 idők mozi-hőse), s épp magát korlátozza így, mert
 meggömbül a teste, nem marad tér a karok lendületéhez,
 nem gördül a járás, szinte csak bukik előre,
 mintha egy könyv folyamatosan lapozná önmagát,
 vagy mintha kocka lenne, s folyton
 előre
 billenne
 csak!
 Megfigyelések bokától farig? – kérdeztem volna
 akkor ('970-ben).

Identitáskereső lépésgyakorlatok az utcakövön? –
 kérdezném ma (2017-ben).
 Vagy kóréletteni sejtések a promenádon?
 Gyakori megállás? – Keringési zavar!
 Rövidet lépő lassúság? – Depresszió!
 Látványos labilitás? – Perifériás érbetegség!
 Bizonytalan lépegetés? – Középfül egyensúlyi baja!
 Lábszárgörccsnek látszó erős sántítás? – Akut ízületi gyulladás
 vagy régi végtag-rövidülés
 vagy szalagok nyúlása, lazulása...
 megannyi orvosi válasz...
 s közben lehet:
 csak egy lúdtalpas kíméli a fájó végtagot,
 s hiába csoszog ott az a másik is –
 csupán csak vén szegény,
 nem parkinsonos!
 Vagy:
csak egy lusta húzza a potrohát...

S megismernénk-e még járásáról egy kiskanászt?
 És ha mint komor bikacé, olyan volna? – Az egész test
 dúlt indulattól feszülő izom!
 Csak ennyi az értő válasz!
 Túl merev a lábszár? – Túl magas a cipősarok!
 Inogva jár, dőlt testtartással szinte billeg? – Hát részeg nagyon!
 Nem inkább fejsérült? Mi látszik át?
 A gerincserv miatt diszharmonikusan lengő karok?
 Vagy egy még nagyon friss belső fájdalom?
 A lélek vagy a test látszik jobban a járáson át?
 S mit lát a kisablakon át a jegyszédő a bodegából?
 Egy pénztárba zárt ember-automata mit lát – ha ki figyel?
 Vagy íróasztala mögül az odaszorult?
 Golyóbiztos szélvédőn mennyi látszik át?
 S egy katedra védőhálója mögül?
 Toronydaruból? Parlamentablakon? „Normális” rácsokon át?
 Van-e látás tévék, mobilok, kamerák ernyőin – visszafelé?
 Korlátok közül kilátni... milyen? Köznapi?
 Holnapra már a megszokott?
 Ugyanaz látszik, csak kevesebb?
 Vagy épp a célt lehet pontosabban látni úgy?
 Mindenképpen más látszik át, mint a való?

„Az egészséges haladás a karokkal korrigál – magyarázta
 egykor (1966-ban)
 Dr. B. A. (népi)tánc-mesterem. – A fej nem billeg
 így, Peti fiam, nézd: csak rázódik egy kicsit, mintha
 rolleren gurulnál,

de így a törzsnek is lesz tere harmonikusan együtt
mozogni a szív ritmusával:
mert a járásod is te vagy!”

„Az ideges ember többet kanyarodik balra, uram
– világosított fel

egy közlekedési szaknyomozó, Dr. N. N.
(1978-ban), a karambolom után. –

A szorongás és a félelem

ugyanis a jobb agyféltekéhez köthető...”

„Ciklikus mozgás: sarokütéstől sarokütésig, szimmetrikusan” –
oktatott ortopédus cimborám, Dr. B. I. (1985-ben),
lemérve rövidülésemet a nagy lábtörés nyomán.

„Támaszkodás és lengés,

ez a jó ütem, öcsém – mondta –,

támaszkodás és lengés,

láb láb után...”

Ez már-már tényleg tudomány!

Látom is magam a járdaföldön ülve,

előttem: távolság, idő, testszögek – vagyis

térdek, medencék, csípők, végtagok:

a járás térgeometriája...

láb láb után...

Egy buzgó dél-kínai magánfuvaros pedig azt magyarázta

(meglepő angolsággal) vagy harminc éve

egy nagy bambusz-bárkán a Li-folyón,

a kujlini kúpkarszt tű-hegyek között,

hogy hamarosan

(vajon melyik léptékkal mérve?)

már arc se kell majd

egy azonosításhoz (talán az elhárítás állította ránk!?),

s könnyű lesz lebuktatni majd egy elkövetőt,

„hiszen a járás már szinte ujjnyomat!”

Nézzük csak együtt újra!

Ingatag léptekkel jön? – Döntéseiben is bizonytalan!

(S egy forintot is hezitál?!)

Határozottan, lassítás nélkül vonul át? – Gyakorlatias, realista,
magában biztos alak!

Nehéz léptű, nagy súllyal halad? – Akaratos, makacs!

Erélyes, mint egy matektanár? – Mintha krétával

húzott vonalon járna...

Mogorva? Két térde összeér, ha lép? – Talán csak maga

üti össze, hogy legyen oka haragudni a világra!

Vagy jön, de közben folyton visszanéz: követik-e? –

Terhelt lelkiismerete is együtt „jár-ke” vele!

„Ahogy a járásunk, lelki-szellemi létünk is

kibillenések harmonikus sorozata” – egy újabb

szakma „tanár ura”,
 Dr. M. F. fejtegette így (1980-ban),
 elolvasván
 az elmebetegekről írt doktori dolgozatomat.
 „Egyensúlyát azonban mindig
 visszanyeri az egészséges ember... hisz ettől az! –
 magyarázta –, de hogyha sántít,
 ha torzul a járása, vagyis ha szimulál és hazudik,
 édes öregem,
 a teste elárulja majd,
 s ahogy annak a ritmusa bomlik, úgy borul fel
 a lelki élet-szimmetriája is:
 ahogyan a járás ciklusai eltérülnek a rendezettől,
 a lelki fájás is ugyanúgy,
 s egyre fokozódva üt...”

Valójában persze senki se járt arra közben,
 míg álltam ott,
 Budapest lehanyagolt szép szívében,
 a belvárosi kolduskövön –
 csak hozta-vitte vendégeit
 koldusfantáziám:
 a műbőr szatyros molett szépasszonyt,
 a pipere-lábú, szeleburdi fruskát
 s a komor könyvelőt,
 kinek szinte „önjáró” aktatáskája
 s magas nadrághajtókája alól
 a sokat boksolt gyógycipők
 illedelmesen üdvözölték
 az arra tévedt kócos fogorvostan-hallgató leány
 térdig nyúló kötött nagymama-kardigánja alól
 kimosolygó
 narancssárga kalocsni-párt...

Habár jöhettek volna mind,
 láb láb után,
 hiszen színes volt már, csak kissé matt,
 akkor ('970-ben)
 ez a kelet-európai „utca-benetton”...

Jöhettek volna vaspatkós nyári bakancsok
 s kivarrott orrú csónak-cipők,
 elcsent kincstári bőrsurranók...

jöhettek volna kézzel kimunkált bojtos bocskorok
 s mezítláb hordott saru-szandálok,
 vászontappancsok, fapapucs-kopogók ...

jöhettek volna még nett lódenkabátok,
 gyorsan fényesedő alpakaöltönyök
 s fakuló „vörösoktóber” egyen-ruhák...

jöhettek volna szöges bőrzubbonyok (csomagból),
 kötött mellényes, nadrágtartós, válltömős zakók,
 (még nem divatból olajos) munka-overallok –
 és naftalinszagú bocskaik s atillák is akár:
 minden „ruhánkból”
 volt a „gardróbban” még jó pár darab...
 s ahogy az egyik nőn már
 olcsóbb (hazai) nejlon harisnyanadrág fénylett
 (s itt-ott körömlakk fogta szálait),
 a másikon még gumírozott selyemharisnyát fogott
 a csipkés combpánt s csatos pamutkötő
 vagy befőttesgumi...

S jöhettek volna

csapott túsarkakon jobb-rosszabb pesti lányok,
 Trapper trapézfarmerokban „herceg” nagylegények
 vagy „Nagyfa galeris” kinézetű kis-vagányok...

jöhettek volna matróna szövőnők, kapatos lányanyák,
 szakmunkás-pipik, bérház-menyasszonyok
 vagy budai panelekhez nőtt pesti préri-fíúk...

jöhettek volna hóbertos művésziskolás bakfisok,
 bámész kisúttörők, italbolt-álló szépapák,
 vagy gyári muffok, szorgos irodacselédek,
 (egymásra néző kortárs-egyveleg!),

jöhettek volna bérház-dívák, játszótér-csoroszlyák,
 levente-dámák és amazonlelkű bácsikák...

jöhettünk volna mind,
 kik útra keltünk
 akkor ('970-ben)

a magunk
 (valamelyik)
 alkuján:

megstoppolt kisember-sorsok, tompára vasalt,
 dúlt önérzetek,
 csalóka nemzet-kábulatok, túlszínezett
 túlélő-stratégiák...

minden hitünkben volt
 a „gardróbban” jó pár darab...

Jöhettek volna lepocsékolt lélek-viseletekben: apák,
 s fiúk is – már felsebzett korkosztümökben,
 s régi hadizubbonyaikban még a nagy öregek is...

az egyik emberlét ugyanis, csak,
 mint egy begyűrt korc:
 alkalmi sorsállapot,
 és jobbára a többi
 is csak konfekció-boldogulás...
 de éltünk
 erőből, cselből s jól-rosszul tervezetten is,

kockajátzó vagy hittudományos alapon,
és mindig voltak
csupán óráról órára öltözöttek is...
élet-koldusok...

S jöhettek volna angyali fizimiskák is,
vagy arctalan, arcátlan, marcona orcák,
arcmások, fintorok, csikópofák,
amazonarcok, csókos arcú komák,
kitűzőre való nagyarc-élek,
áhítatos álarcok, álca-arcok,
füstös képek, bölcs ábrázatok, idilli pónemek,
mind-mind jöhettek volna még –
mondanám tovább,
de nem mondhatom: hisz arcok nem jöttek,
arc arra
– lentről nézve –
sose járt,
csak tomporok, kezek, lógó karok...
csak egy harang alakú hölgynadrág-csoda,
homokóra-testen lebegve
apró mintás pasztell jerseyruha-fohász,
egymást ölelő kiflis combok közt
egy szellőzködő szerelemfészek,
izzadt postáson tele oldaltáska,
méretes férfiváz alatt két slampos medvetalp,
csak ezek jöttek,
meg egy kétéves behívót lobogtató naiv kölyök – keze,
és mint egy csíkot húzó
csiga,
vonszolta át magát
a járdán
egy öreg testű, bár még ifjú
piás bohém,
lehet, holnapra már ő is csak egy csikkes,
stimfliző
koldus-konkurencia...

De jöhettek volna arra éppen
könnyű szívű, korszak-független csibészek is,
szemfényvesztők, széltolók, bohócok,
örök jóvólátók, divatra vakok,
vagy akár bódult rockerek, lesajnált ál-hippik,
már kezdő punkok s még szelíd bőrfejúek
mint keleti beat-utónemzedék,
s jöhettek volna egyszerűen csak: a boldogok.
Emlékszünk-e még: mitől?

Talán elég ok volt rá: az ifjú-ság?
Vajon meddig érvényes
intim vagy személyes terünk
(rejtett dimenziónk),
ha mi magunk
belezárva vagyunk?

Ennek a „mesének” minden főhőse már
– egy híján (s az én vagyok) –
halott...
de akkor ('970-ben) még...
jöhettek volna mind
a „jó doktorok” és „élet-trénerek”
meg a sok belvárosi képzelt statiszta,
akik csak botladoztak arra,
nehezebben rakva vagy sután
lépéseiket egymás elé:
láb láb után...

én láttam őket mind...
mert amikor a keskeny úttesten
elpöfögött egy vén M21-es Volga
(lehet, a forgalomban már az utolsó)
egy éppen üzembe lépő
(talán a legelső) Zsiguli taxi mögött,
a selejtezésre érett, ósdi
Ikarus 180-as durva motorzajában
már én ültem ott kinn a kövön, nem a koldus
(ketten az egyben talán),
vagy: én, a koldus,
de olyan lent, annyira alant a „soron”,
hogy állva nem láttak oda rám (ránk)
az utcasarokról
a kölcsönként bolti szék ülőkéjén
elégedetten sakkozó kisnyugdíjasok...

Vajon, mielőtt majd a szemközti üzlet
szupermodern neonreklám dobozbetűi kigyúlnak,
elballagunk-e együtt
a Jégbüféhez egy tejeskávéra,
ő meg én,
még zárás előtt?

S jöhettek volna arra még „fütytyösgyurik”
meg legendás diszkó-bárók is akkor ('970-ben),
és labdaként pattoghatott volna
egy rikkancs-huszárr, hogy:
„Ítt az egymilliomodik személygépkocsi!” –
vagy futhatott volna a hírről körül, hogy:

feloszlik a Beatles,
megalakult a Queen! –
de csak egy újabb várandósságára
büszke gyes-menyecske
tolt elém egy redőnyös Ikarus babakocsit...
csak két nehéz bevásárlócekkerrel
jött a Csemege felől,
járásütemre lóbálva őket,
egy csokornyakkendő öregúr...
s csak egy 28-as Csepel Toldi kerékpár
forgott át előttem kevélyen...
Habár mögötte két
– szép ívű, keskeny bokákra feszülő –
ezüstszínű
topánka jött,
és fölöttük,
a színes (Olaszból való) drága neccharisnyán
éppen futott,
futott lefelé,
a szépen koppanó két fémsarok felé
a szál...

S kész volt a fantázia-leltár.

Vagy az ott egy csepp vér azon a klumpaháton?
Nem: csak egy megtapadt, piros törek,
elhullott lepkeszárny:
egy „kóbor kutya” hozta tán
magán,
aki mindennap
– koldusnézőben –
erre jár...

Kész a leltár... habár

egy tűnyi cipősarkon
is
mindig
lehet
még
egy
fröccsenésnyi
sár...

Akkor hallottam meg az ismerős férfihangot

közvetlenül mögöttem:
„Most jöttek meg a mentők – mondta
emelt félhangosan –,
adjunk nekik, kérem, helyet... ha lehetséges!”
Mintha nekem szólt volna!

Lehetséges?
 Hátra se kellett nézmem:
 két napja volt, hogy beszélgettem vele
 legutóbb
 a Vígyszínház büféje előtt,
 a Ványa bácsi pár szünetében.
 Ő kávéat ivott,
 én (életemben először s utoljára, hát emlékezhetek)
 Deitet, s bevallom,
 nem volt túl hízelgő,
 amit akkor Somlyó (mert hiszen ő volt)
 a pár hete átadott verseimről közölt velem:
 verstani hibákról,
 (szerinte) nem létező nyelvi szerkezetekről,
 témáim esetlegességeiről, s más ilyesmikről is...
 alig dicsért rajtuk valamit...
 (Azt mondta: nem ezért adtam éppen neki!)
 „Ilyen meg nincs egy versben!” – jelentette ki.
 Bármilyen mást mondhatott volna. De azt, hogy: nincsen!
 Amikor éppen van! Hisz ott van benn a versben!
 Valahogy mégiscsak beleírta magát az a szó!
 Talán megbántott is voltam valamennyire emiatt,
 hiszen én akkoriban nyertem éppen az ő versével
 (*Mese a többszázról*)
 egy országos diák versmondóversenyen:
 a balladával, amelyben egy cigányprímást
 halálra verünk
 egy aluljáróban
 valahogy,
 mi
 mindannyian,
 együtt...
 a közönyösök...

Persze hogy vitatkoztam!
 Miért kéri számon rajtam a klasszikus ódát,
 ha engem éppen a nem hagyományos ének
 dallama vonz?
 Én
 máshogy
 akarok
 hegedülni,
 mondtam az „öreg zenésznek”,
 de nem győztem meg
 (talán még magamat se) ennyivel...
 „Akkor szóljon máshogy az egész
 – oktatott (ki) tovább –,

akkor minden mondatod legyen,
és az egész versed is, valami nem-olyan,
valami más!
– ütött tovább. –
Azt pedig nem érdemes éppen nekünk megírunk,
amit akár más is elmesélhetne,
és el is beszél majd, mihelyst alkalma lesz...”

Ennyi volt, becsengettek. De lehet: e kurta kritikának
szerepe volt abban,
hogy negyven éven át szinte egyáltalán nem írtam
egymás alá versként rímeket...

„De ha valamit mégis el kell mondanod
– köszönt el végül a harmadik felvonás szünetében –,
azt majd érezni fogod,
ha
mégis
költő
leszel
valaha!”

(Lehet, ennek a pár végszónak meg abban lett szerepe
valahogyan,
hogy nemrég mégis
újrakezdtem?)

„Adjunk a mentőknek helyet!”
Azért sem fordultam meg!
Csak elléptem onnan.
Megfutamodtam?
Nem akartam beszélni senkivel!
Nem is tudtam volna,
azt hiszem:
hisz akkor ('970-ben)
láttam életemben
először igazi halottat ilyen közről,
s mindjárt ilyen hosszú ideig...
volt hát filozófiája is a percnak,
s valamit nyilván megérthettem belőle
én is,
ha ennyi részlete megmaradt...

Néhány léppel odébb azért megálltam, s hátranéztem.
Nem a vélt vagy valódi halottra,
nem a szállítókra,
nem a költőre, aki megbántott talán,

hanem a másikra, a szemüvegesre néztem vissza,
 akit akkor nem ismertem meg, bár esküdtem volna,
 hogy találkoztunk már azelőtt,
 s csak órák múltán,
 az esti népitánc-próbán ütött belém
 a felismerés,
 amikor a *Széki muzsikát* jártuk éppen
 (gyönyörű, fess, életteli ifjú párok),
 és Gulyás Laci
 épp aznap odaült a zongorához is,
 míg a koreográfus, Náfrádi (Naszi),
 a megszokott gondterhelt képpel
 dirigálta
 a jeleneteket...

A szemüveges! Hát persze: ő az, igen!

Legalább tizenöt tánc-filmjét láttam már korábban:
 az *Ecseri lakodalmast*, *Az életbe táncoltatott lányt*,
 a *Csárdást*, a *Kalotaszegit*, a *Pontozót*,
 s persze az *Éjjél után*-t, együttesünk
 legfőbb attrakcióját... Vujicsics zenéjére,
 aki kotta nélkül játszott fel néha nekünk
 a változatokat (s amúgy Banovichnak szintén nagy
 cimborája volt).

Mert hát ő volt a másik „halottat látó” tanú: Banovich Tamás!
 (Ó, kis magyar értelmiségi szellemuszoda!)

Így raktam hát össze estére egész

„doku-filmjét” és színes, szikár

fotográfiait

annak a közös félórának ott

a kolduskövön,

s egész aznapunk kis „koldusoperettjét”...

S csak húsz év múlva (1989-ben)

kérdeztem meg Somlyót

(verskötetét adtam ki éppen, a *Talizmánt*),

emlékszik-e arra a bizonyos napra

ott Banovichcsal

a vak koldus előtt a járdaszegélyen.

„Ó, igen, hogye, természetesen – felelt azonnal. –

Hogy vak is lett volna? Azt nem tudom...

Tamás, akit különben még a Filmgyárból ismertem,

csak meg akarta mutatni a plakátját,

mely véletlenül még kinn maradt egy házfalon,

pedig a filmet levették a vászonnól hamar.

Amúgy a könyvhéten futottunk össze vele,

a Vörösmarty téren –

folytatta még –,

ahol én dedikáltam, talán a *Húmastükkört*,
ő meg vásárolgatott,
ahogyan mindnyájan tettük minden évben...”

És a koldus? – faggattam akkor (1989-ben) tovább.
„Ó, igen, az nem felejthető el sosem. A mentők...
(akiket nem mi hívtunk: azt mondták,
egy járókelő beszólt a szomszédos presszóba,
hogy már órák óta ül ott egy öreg... s talán halott is),
szóval, a mentők elég lassan értek csak oda...
Aztán mi el is jöttünk hamar – fejezte be –,
mert egyetlen nézelődés lett volna tovább maradni...”

Ja, igen:
a mentősök még azt is mondták,
nemrég halhatott meg csupán, mert
igen
meleg
volt
még
a
test...”

Ettől a mondattól – utólag (1989-ben) – engem azért kivert a hideg,
s szégyellni kezdtem magamat... újra,
bár nem értettem igazán, miért, hiszen
semmi rosszat sem tettem!
Talán csak azt... hogy mindvégig ott álltam előtte,
amíg...
haldokolt...?

Ha akkor én:
szólok, kiáltok, segítőt, rendőrt, mentőt hívok... Vagy
nyomkodok a mellét, ahogy egy kisúttörős
elsősegély-füzetben tanultam pár év előtt... Vagy
megszólítom tényleg, és ha nem felel... akkor...
Akkor? Mi lehetett volna vajon akkor? Akkor ('970-ben).
Hisz ott a ha, meg ott a vagy és még a talán is...
Bár azt az egyet biztosan nem kérdezhettem
volna,
amit Somlyó
abban a bizonyos mesében: „S én?
*Mit tettem volna én,
ha én vagyok ott?”*

Mert hiszen én voltam ott!

Én (is) ott voltam.

S bár az elsőket mindig az indulat üti: maga az erőszak
(ez tudható),

s talán a másodikat meg a harmadikat is még:
 a tervezett vagy a spontán verés öröme,
 de a negyediket,
 meg a rá következőket
 már talán tényleg a közöny adja olyankor,
 meg gyávaság s a félelem...
 s mi is, ha mi is ott vagyunk...
 bárki ökle legyen is a végrehajtó...
 mert ez is tudható... ma már...
 (habár talán nem is volt sosem titok):
 a passzív erőszak neve: közöny.

De hisz itt nem ütött senki se!

„*Mi csak néztük!* – szólta Somlyó a mesében –,
Mi nem is láttuk, így a táncosok...”

Akkor (1989-ben), emlékszem,
 azzal próbáltam nyugtatni magam újra,
 hogy nyilván már akkor sem élt,
 amikor először odaléptem elé,
 s hogy én
 úgyse
 menthettem volna meg...
 Hát, hogyan is?!
 S még azt is gondoltam talán (botor vigasz),
 hogy azóta hány száznak a tenyerébe, csuprába,
 kalapjába
 szórtam bele már én is sok-sok „rézgarast”!

De akkor ('970-ben), bevallom,
 eszembe sem jutott
 ez a számonkérhetetlensége ellenére is
 kísérteni képes, lélekizgató felelősség...
 Sőt, bevallom:
 arra gondoltam utána (el-elhessentve ugyan magamtól)
 napokig,
 hogy azt a rozzant,
 feltűnően nagy karimájú
 fekete kalapot a földről szívesen
 elhoztam volna magammal – akár emlékeztetőül is...

Akkor talán könnyebben viselt teherként
 maradt volna rám
 az a pár súlyos, elveszejtettnek hitt
 élet-adópercem is...

Vagy ha például megvettem volna tőle... még előbb...

Ugyan!
 Vagy mondjuk, visszamegyek érte később, és...
 És mi?
 Talán ellopom!?

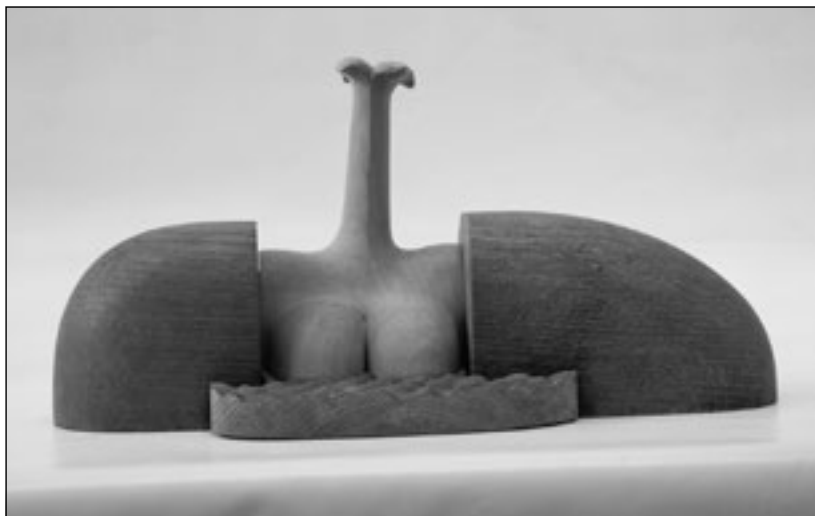
Lopni? Ugyan, kitől? Egy halottól?
Egy kiürült esti utcafrontról? Ki tudta volna meg?
Értéke semmi se!
(Melyik önáltatás lett volna hamisabb?)

De a lelkem talán hamarabb megbocsátotta
volna önmagának...
legalább utólag (1989-ben) azt a...
...a... mit is?

Attól, hogy valami
nem megmagyarázható,
talán még lehet érthető lehet!

Mindenesetre azóta hordok telente
(aki látja, mind felpróbálja, dicséri, forgatja,
felhajítja)
olyan széles, nagy keretű,
egy kicsit mindig kopott (nem koptatott,
hanem elnyűtt, kopottas),
s néha talán még a kelleténél is
rozzantabb,
koldus-fekete
fejfedőket...
Egészen a szétrongyolódásig...

'970–2017

PROFÁN FELTÁMADÁS

Erdélyi Z. János

A zabrakoló

Legutóbbi könyvemben olyan írásokat gyűjtöttem össze, amelyekben egy-egy, a magyar és a világirodalom híres műveiből kiválasztott, villanásszerűen megjelenő szereplőnek teljes vagy részleges életet kölcsönzök önnön habitusom szerint. A kötet megjelenése óta sem hagytam fel illetén írásaimmal; ezek közül való az alábbi „villanás” is, amelynek szereplője Petőfi Sándornak *A helység kalapácsa* című népi eposzából kiragadott személy, mégpedig Csepü Palkó, a helybéli tiszteletes lovásza, avagy hogy a költő díszítő jelzőivel éljek: „vitéz Csepü Palkó, a tiszteletes két pej csikájának jókedvű abrakolója”.

Sok napon, éveken át nyűvődött,
hajdan távoli istenek
ámulatos történeteit zengő,
mára sovánkás fűzfahusáנגgá csenevészesedett
lantom még egyszer, utolszor
hadd pezsdíti a szívet,
közreadandó egy híres-neves, érdemes ember
régí világok nagyszerűségeit megidéző
ősi regéit,
ki ha akkor a hős görögök idejében
jött volna a földre, bizonynyal
nagy Phaetonnak nap-szekerén
lett volna a hajtó,
fény-ostora által űzve-igézve
robajló patkós táltosait.

Ám eme hős nem az ősi görögök,
de silány, eseményben gyatra,
nyivászta korunk csodalénye,
a Férfi, kit époszok ünnepi nyelve
csapongó hexameter-folyamokkal
minimum a titán-nemzetség
családfájára függesztene fel.
Kérem hát ennek okáért
a művészetek pártoló isteneit,
legyenek oly kegyesek erőt,
elegendőt adni nekem,
hogy lantommal
méltó lantolagot bodoríthassak
hősmemnek amúgy gondokkal terhelt
fője köré.

Akárha éj idején
 künn a vetésben
 az érett tök más érett tökhöz
 kongva ütődik,
 úgy csendül össze a tiszteletes,
 valamint Csepü Palkó billikoma,
 teli borral,
 melytől a lélek
 feltüzesedve kerengél
 körbe az öblös bordakalitban.

Így poharaznak ketten időnként,
 már ha a tiszteletesnek
 a hívó lelket megneemesítő
 istentiszteletek közt
 nem akad távol se, közel se egyéb,
 misebort kortyintani vágyó
 társa az Úrban.

Egyházának dicsteli szolgáját
 ötvenszer érte utol eddigelé
 a malac-had végezetet világba kiáltó
 téli visítása,
 mikor is hurkák hurkákkal,
 kolbászok kolbászokkal egybefonódnak,
 s a kiontott, alvadt vér
 megadón-hagymásan serceg a tálban.

És ilyen alkalmakkor még gyakoribb csengés közepett
 közelít a pohár a pohárhoz,
 megszinesedve a hegynek
 más-más fajú nedveitől,
 nyomatéku a míves Igékhez:
In vino veritas! –
 ahogy azt mindenek ösmerik
 itt e hazában.

Hej, az a bor!
 Az a jó toroköblögető nedü, az kell
 a ló-nyakba való zsákok
 harsány mosolyú zab-töltögetőjének kontya alá!
 Mert hiszen ő méltó egyedül
 nagy korokat megidéző
 lantom pengő húrjaira!

Az Úr löbödör szolgájának –
 akit ötvenszer ért utol eddigelé
 a malac-had végezetet világba kiáltó
 téli visítása –,
 no tehát, az Úr löbödör szolgájának kora
 őszbe hajolt immár
 s egykor dúsan nőtt hajszálai közt
 az egyre szélesedő tar mezsgyéken
 csak a holdnak fénye csuszamlík
 mind terebélyesedőbb tarkója felé.
 Így kontya se lévén,
 már csak szent szavakat kibocsátó
 gégéjét veszi célba a bor,
 s morájával mindeneket beborító
 dús zuhatagként ömlik alá
 a derék tiszteletes
 birkagyomorból főzött,
 paprika-csípős,
 vastag zsírral elegy pörköltet
 nagy falatokban nyomtalanul benyelő
 bendője felé.
 És eme férfiúi helytállás próbájában
 a helybeni tiszteletes méltó társa nem egyéb, mint
 a ló-nyakba való zsákok
 harsány mosolyú zab-töltögetője,
 ki nem más, mint Csepü Palkó.

Vajh honnan e név?

Mint valamennyi dolognak,
 ennek ugyancsak lőn története,
 sőt nem akármily.
 Számtalan esztendőn át
 koptatta-taposta a népi tudás
 szentélyének küszöbét Palkó,
 no de beljebb,
 bármit tett is a jó, lelk'ismeretes tanító úr,
 valahogy nem lépett a diák.
 A gyermeki elmét pallérzó
 nagy pedagógus vég nélkül sem,
 szüntelenül sem átallotta csepülni
 a tudás fájának árnyékát is kerülő
 Palkó gyereket... de hiába!

Nehéz feje volt bizony annak,
amiként súlyos volt az a kő is,
mit tanulás idején a patak mellett
nekifutva a vízbe hajított,
majd betocsogva utána
a partra kihúzott...
S kezdődött az egész elejétől.

A jó s nem utolsósorban
lelk'ismeretes tanító úr mit tehetett egyebet?
Dorgálta, csepülte a golyhót.
E sok csepülés folyománya gyanánt
forrt egybe nevével
a vége sosincs kárpálás,
a semmi reményre nem jogosító ösztökölés,
s lett a fiú neve egyszerü Palkóból
Csepü Palkó.

Később persze a két név
egy fogalommá vált faluszerzte,
és eme zengzetes elnevezéssel
lett a közösség, valamint
a derék tiszteletes
támasza-talpköve Palkó, a Csepü.

Hát *'innen az elnevezés'*.

Kit imént említék,
a derék tiszteletes ló-nyakba való zsákjainak
harsány mosolyú zab-töltögetője
amúgy még gyermekcse korában
beh örömet vett részt
a diók őszi verésében,
mikor is kobakoknak apraja-nagyján
úgy koppant a kemény csonthéju golyótics,
valamint a verők koppannak
pompás hangzatot adva a dobhoz,
ha a kisbíró dallost megszegyenítő orgánumú
szózata útján adja tudtára
a falu kíváncsi közönségének,
miszerint hétvégén
vásáros vigalom gerjedezése csiklándja
az emberi elmét.

Már deli ifju leventévé
 serdült a kölyök Csepü Palkó,
 mikor is áldott emlékezetű,
 noha nem túl éles eszű atyja
 az időt eljöni találta, hogy
 egyik ivóból másik ivóba,
 lánykaölekből asszonyi ölbe
 kerengélő ivadékát
 valahára a biztonság révébe
 még két földi szemével láthassa bejutni.
 Mesterség köll nékije! –
 szólt a családfő bölcs nyugalommal,
 s már bé is szerzette fiát
 a helységi kovács mellé
 mint szorgos inaskát.

Ámde csalódott terveiben,
 hisz a magzat
 nemigen hajlott a tüzes vas
 nagy pöröly általi mívesítésére,
 sőt, rémüldözve szökött, ha a rőt vas
 százfele köpte a szikrát,
 amidőn, lendítve a karját,
 lesújtott rá a kovács.

Nem járt jobban a kész patkók
 lópata-talpra való
 rögzítésével sem az ifjú.
 Próbálta pedig nem is egyszer,
 ám mikor egy telivér mén
 jó alapost ülepébe rugott,
 s ő messzi vivő ívben
 szállott szállongva a tág terű udvaron által –
 valamint száll lenge fehér ingében,
 két szárnyát föl meg alá mozgatva
 a mennyek hírnöke,
 ő, kit a pórnép angyali elnevezéssel illeszt
 mindennapi jókívánsági közé
 imigyen, jó példa okáért:
 A rézangyalát, aki van! –,
 egyenest szállott hát fejjel a trágyahalomba,
 más útra konyítva a fénylő pályát,
 s lett szivesebben a helybeni tiszteletes
 ló-nyakba való zsákjainak
 harsány mosolyú zab-töltögetője,
 amiért is a válogatott két pej
 naponta nyerít hálát

csupa lélek gondviselőjének
enyhén (avagy inkább nagyon is)
szederjes ábrázatja felé,
amit ő szeretettel viszonzoz,
meg-megpaskolgtván
a reá bízott futamászok
szendén hetyke pofáját,
ha kedélyt csordítva
szipánkol a jószág.

Ekként férfiasult hát napról napra
a tiszteletes ló-nyakba való zsákjainak
harsány mosolyú zab-töltögetője,
amíg arra nem érdemesült,
hogy az Úr löbödör szolgája,
kit épp az imént említeni mertem,
s akit ötvenszer ért utol eddigelé
a malachad végezetet világba kiáltó
téli visítása,
önnön billikomát
Csepü Palkó billikomához
csendíté, befogadva ezáltal
az egyház hívogató kebelébe.

Volt-e vajon gyengéje
e sziklaszilárd jellemnek?
Létezik-e kreatúra,
ki folyvást ellene állani bírna
a kísértések végtelen áradatának?
Lessünk hát be a lélek
erős páncélja mögé,
hiszen ottan lelni leginkább
oly feszülő húrt, mely pendítve
a poklok kínjait égve idézi.

Lám, helyesen véltük Csepü Palkó
rejtett gyengéjére találni.
A lányok!... A lányok, igen!
Hisz az érceli kő is ereszt
forrást, ha belül pici ér
külszínre törekszeni vágyik.
Hogyne repedne a szívnek burka,
mikor fakadó érzésekkel telitődik!

Így telitódott Palkónak szive is
 vágyak folyamával időnként,
 ha leányka, menyecske tekintett
 hívogatólag a tiszteletes
 ló-nyakba való zsákjainak
 harsány mosolyú zab-töltögetője szemébe.

Ilyenkor megremegett a szederjes
 orrnak alatta hegyesre viaszolt
 pörge bajusz, Csepü Palkó
 férfiu-dísze, miközben a bordakalitban
 kongva kalimpált vad riadót
 a maroknyi izom.

Ellene mit tehetett Csepü Palkó,
 a derék tiszteletes ló-nyakba való zsákjainak
 harsány mosolyú zab-töltögetője?
 Hímes szóval – no, gyerünk! – cifra subája alá
 csalogatta a szűzi gyanútlant,
 s boglya tövében együtt csitították
 dürgedezésük, amint őket messzi ragadta
 a *'felhevülésnek gyors talyigája'*.

Ilyetén dürgedezések ékesítették
 ifjú- s férfikorát, amiért is
 föl se merült lelkében
 a házasság mint rév a jövőbe.
 Már csak azért se, mivel
 nem volt soha háza, lakása,
 csupán a derék tiszteletes
 istállója zugában volt nyoszolyája,
 s a fűtést testmelegével, párájával
 szolgáltatta a két mén.

Így azután sose lett férj.
 Nem ringatta pulyáját, nem dudorászott
 bölcsődalt, csak a nóta fakadt fel
 bortól mámoros ajkán,
 valahányszor régi vagy új szeretője ölelte.

Így lett ő falujának
 nagyra becsült polgára, akit
 megsüvegeltek a népek,
 ha a helység sártarajú,
 dagonyában igen dús főutcáján
 vágatva közelgett-távolodott,
 zabolázva erős markával a két mént,
 kik Pegazusként röptették
 gazdájukat, a derék tiszteletest
 többnyire szent szándékú célja felé.
 Vitte gyakorta a szent kenetet, az utolsót,
 búcsúztatni a lelket;
 ment házat szentelni, hol is
 bő borral meg pecsenyével
 hálálták meg fáradozását,
 amiért teljes papi díszben rajzolt krucifixet
 az ujdon ház ajtója fölé.

S mindez nem sikerült vón' így,
 avagy teljesülésében bármely izé
 ellehetetlenítette volna
 a buzgó jó'karatot,
 ha nem ül fenn a bakon Csepü Palkó,
 a tiszteletes ló-nyakba való zsákjainak
 harsány mosolyú zab-töltőgetője,
 ki Phaetontként feszíti a gyeplőt,
 míg a szőke szalmából tördelt csutakok
 mindennapi játszadozásától
 bivalyizmú két tenyerébe
 akként passzolt engedelemmel a gyeplőszár,
 valamint szűz lány ujjá közé liliomszál,
 amidőn első ízben lép áldozni
 a szentegyház égre törő, komoly épületébe,
 miközben a kántor
 szívre ható harmóniumos futamokkal
 csábítgatja imára a hívőt.

Így markolta tehát Csepü Palkó
 mint Phaeton keményen a gyeplőt,
 irányozva a tiszteletes szekerét
 annak többnyire szent szándékú célja felé.

Am ha e szent célok nem kényszeríték kerülőre,
 lépte tucatját pajkos örömmel
 egyengette a helybeli kocsmá felé,
 ahol is közeledtét sejtve a háromtagú hangászkar
 lehetőleg közös dalba fogott

(megpróbált legalábbis),
 hogy időben felpiskálja
 az ablakon át beleső lánykáknak kedvit a táncra,
 aminek mestere nem volt más, mint ő,
 Csepü Palkó,
 a derék tiszteletes ló-nyakba való zsákjainak
 harsány mosolyú zab-töltögetője.

Hej, de is értette
 a tánc minden nemeit
 Csepü Palkó:
 a trottyantósat, a tångálóst meg a csárdást,
 nem szólva a mártogatósról.
 Lábak még sose ropták
 fürgébb lelkesedéssel
 a háromtagú hangász fülbe igyekvő
 égi zenéjének ütemére.
 Minden dobbantásnál
 messzi repültek a rücskös talpra ragadt
 trágyakölöncök,
 s mint aratáskor a csűrt,
 döngölte a kocsmai padlatot
 összebokázva a sok láb.

S valamint szalakálimezőben üppög a nyírfajd,
 úgy üppögtek a helybeli szájak
 a csempe cserépkorsók peremén,
 kortyolva a lőrért,
 melyet a csapszék mindenek által imádott úrnője,
 kit amúgy Erzsókként tisztel a köznép,
 mért ki élébük.
 És valamennyien ittak, merthogy a bor
 mértékkel s mértéken felül is
 purgálja a lelket.

Ám nemcsak a bor meg a tánc vonzotta
 a népet a kocsmá felé,
 de egyéb bűvölet is zabolázta
 a feltüzesült elmét e helyütt.
 Ki se hinné: itt forgatták legszivesebben
 a Biblia lapjait ifju legények,
 szintúgy élemedett férfiak is,
 noha említésre való, hogy a sok lap
 nem kinyomott könyvformában,
 hanem egyesivel forgott a kezekben,
 mindeniken szép képpel,

közelébb taszigálván őket a szívhez, a szemhez.
A szinte kötetnyi lapot, mely az Ördögi Biblia
elnevezést küzdötte ki századok árján,
mesteri ujjak réges-rég zsírosra gyötörték,
ám ezzel az értékéből mit se veszített;
általa lett patinás valamennyi.

Persze nem egyszerű paklival űzték itt
az unalmat: idővel titkosan apró,
furcsa jelek gyülekeztek
a kártyalapok hátulsó tükörén,
amiket csak a hozzáértő béavatottak
bírtak biztos szemmel sillabizálni.
Ilyetén titkos tudományok vértetében
ült le a többi közé Csepü Palkó,
nekigyürkőzvéen néhány kupa borral
a nemes küzdésnek, hol a tét
a derék tiszteletes zsebe tájáról eredő
ló-pénz elvesztése avagy gyarapítása –
inkább az utóbbi.

Játék közben a sok,
módolva kimunkált lap
kézről kézre hamiskált,
mígnem Csepü Palkó
a derék tiszteletes ló-nyakba való zsákjainak
harsány mosolyú zab-töltögetője
ujjasa rejtekiben úgy megbújt
az a négy ász,
valamint nedves szikla tövében
búvik a sikló,
onnan igézve a békák röptét
vagy a szökkenő szöcskék parraboláját,
hogy kellő minutumban,
mit a kártyások lélektana diktál,
csalogassa őket elő, s velük üssön szét
a nem éppen mit sem sejtő társak
féltőn rejtegetett filkói között,
bezsebelve ezáltal
a kocsmái asztal kellős közepén domborodó
garasok rézkupacát.

A jó küzdelem után pedig hazatértek,
 mégpedig üstöllést,
 köztük Csepü Palkó is,
 a derék tiszteletes ló-nyakba való zsákjainak
 harsány mosolyú zab-töltögetője,
 hogy annak rendje s módja szerint
 ellátva a két mént,
 több icce óborból befolyólag némi kapattal
 vackolhassa magát
 csillagszemű szender
 ölelő két karja közé.

★

Ám hogy a pelyvával ne vegyítsem a szót:
 eddig az ének, a hős dal
 a nagyszerű férfiuról, kit a sors
 számtalan érdeme folytán arra jelölt,
 miszerint lantomnak méltó ihletet adjon.

Hogyha pedig folyvást boltosuló homlokomat
 zsenge babérból font koszorú ékíteni vágná,
 ne légyen az érdem enyém,
 de övé inkább, akinek páratlan nagyszerűsége
 engem e méltatlan kis eposzra fakasztott.

Szekszárd, 2019. április 16–30.

ZSUZSANNA

A festészet diszkrét bája

Szotyory László festőművész

A vágy titokzatos tárgyai című kiállítása

A négy alkotó – Kondor Attila, Konkoly Gyula, Lajta Gábor, Szotyory László – műegyüttesét felsorakoztató *Tiszta szívvel festeni* címmel a budapesti Műcsarnokban megrendezett kiállításon Szotyory László festőművész kollekciója – a Városliget felé tekintő, ablakkal megnyitott terem sorban – (számos más, fontos tényező mellett) egységes voltával és festői következetességével ragadhatta magával a műélvezőt. E festő tárlatát joggal nevezhetjük, illetve minősíthetjük gyűjteményesnek: a kivétel nélkül vászonra és ritkábban farostlemezre olajfestékkel rögzített mintegy hetven kompozíciót a pályakezdésétől napjainkig keletkezett alkotások közül, az 1980-as évek kezdete és a 2010-es évek vége közötti csaknem negyven esztendő terméséből válogatta a művész és a tárlat kurátora, a katalógus bevezető tanulmányát is jegyző Horváth Éva Mónika. E magunk mögött hagyott négy évtizedben, a festészet hol felerősödő áramlatainak, hol gyengülő hullámveréseinek korszakában csillapíthatatlan intenzitással épült a Szotyory-életmű. A művész műterméből a kiállítótermekbe szállított művek együttese a Műcsarnokban – mintegy a munkásság jelentőségét is hangsúlyozva – kiegészült a Magyar Nemzeti Galéria, a BTM Fővárosi Képtár Kiscelli Múzeum és a székesfehérvári Szent István Király Múzeum gyűjteményében őrzött, kölcsönzött munkákkal.

Az 1957-ben Kolozsváron született Szotyory László családjával 1970 óta él a trianoni magyarországi határok között, s így festészeti tanulmányait is a budapesti Magyar Képzőművészeti Főiskolán végezte, ahol Kokas Ignác és Dienes Gábor volt a mestere. A főiskoláról való kilépése, 1983 óta a Budapesten és a vidéki városokban, sokszor egy-egy festői téma vonzáskörében festett alkotásokból megrendezett, rendszeresnek ítéltető önálló tárlatai – pl. 1991 Budapest, Stúdió Galéria; 1999 Budapest, BTM Fővárosi Képtár Kiscelli Múzeum; 2000 Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum; 2005, 2008, 2013 Budapest, VárfoK Galéria; 2015 Budapest, Karinty Szalon – és a legfontosabb magyar művészeti fórumokon való állandó szereplése egy következetesen vállalt művészi magatartás folytonosságát (állandóságát) s egy tudatos festői program megvalósításának alig kitapintható állomásait jelezték. A tárlat ezért is, az előzmények kronologikus rendjére támaszkodva tükröztethette pontosan azokat a tematikai csomópontokat, amelyek Szotyory László az elmúlt évtizedekben kifejtett munkásságát koncentráltan meghatározták, és amelyek alakulását, kisebb változásait, illetve finom elmozdulásait az elmúlt évtizedekben rendszeresen közönség elé tárt művei révén követhettük nyomon. Így a Műcsarnokban is szorosan összetartozó egységekként jelentek meg a parkképek és a városképek, az emberalak-idézések és a portrék, az állatábrázolások, az autókat és repülőgépeket megjelenítő kompozíciók és az elsősorban amerikai filmjelenségekre és ezek sztárjaira hivatkozó festői interpretációk. (Az a jellegzetes vonás

megkerülhetetlen, hogy az ún. valóságalemeken, az ún. valóságra – természeti elemekre, civilizációs kreációkra – hivatkozó jelenségeken túllépő kompozíció – absztrakt, elvont kép – nem született Szotyory László műhelyében.) Ám amiként a műfajoknak – tájkép, városkép, életkép, portré –, a festői témáknak és a témákat éltető, az ún. valóságra hivatkozó konkrét motívumoknak sincs döntő jelentősége, meghatározó volta ebben a festészetben, mert a jelentések, a jelentéskörök nem a megszokott, konvencióink éltette szimbolizációs-metaforikus rendszerbe illeszkednek. A motívumok ugyanis, kikapcsolva az áttételeket és kapcsolatokat, semlegesítve az asszociációs íveket, radikálisan átírva a tartalmi és jelentésvonzatokat, csupán önmagukat jelentik. A megszokott jelentésektől való megfosztás, a szimbolizációs (ikonográfiai) megfosztottság a Szotyory-piktúra egyik legfontosabb karakterizáló, lényegi jegye: a dolgok önmagukká való, újra önmagukká váló lecsupaszítása, illetve új, személyes érzelmi tartalmakkal való átitatottsága revelatív hatású. Ezáltal váratlan vonzások, taszítások, a korábbi eszményeket és minőségeket átértelmező ambivalenciák tűnedezhetnek fel befogadói érzeteinkben. Mindennek forrása az az alkotói szándék, amelyet néhány évvel korábban, 2015-ben *Szépek és félelmetesek* címmel megrendezett kiállítása kapcsán idézhettünk a művész ars poeticája gyanánt: „Számomra a szépség mindig megrendítő és a lenyűgöző mindig félelmetes is. Ezek nálam együtt járó érzések. Mindig csak ezek a dolgok, csak ezek az élmények készítetnek festésre. Az ironia vagy például a kritikai attitűd soha. Így mondhatom, hogy ezekben az együttes érzésekben, így minden képmiben elárulok magamról egy rajongást, vágyakozást valamilyen szépségeshez és a kicsit borzongatóan félelmeteshez való vonzódásomat is. És ez érvényes a képeimen lévő minden tájra, autókra, ciprusokra, repülőkre és minden épületre és minden lényre. (...) A festés azt a funkciót tölti be az életemben, hogy a vágyaimat egy festői varázslat révén megidézzem.” (Új Művészet, 2015 [11] 46–47.). Vagyis nincs itt semmi spekuláció, teória, alkotói kunszt: Szotyory László munkái hagyományos táblaképek, meghatározható műfaji keretekkel és leírható festői eszközökkel, világosan körvonalazható stílussajátosságokkal és -jellemzőkkel, amelyek révén festői vágyak rögzülnek, emberi hevületek, hangulatok koncentrálnak, s a vászonra felhordott festék hedonizmusa a maga anyagi valójában ölt testet.

A szabályosnak tűnő formarendben és a tradicionálisnak minősíthető keretek között hallatlan különös, izzó, mély érzelmekkel telített, feszült festői terrénumban kibontakoztatására vállalkozik a művész. A kompozíciók borongós életérzéseket, melankolikus ábrándokat, szomorúsággal átitatott hangulatokat tolmácsolnak, amelyek a zöldek és kékek gazdag árnyalatainak hangsúlyjaival kiemelve, a feketék gomolygó foltjaival és a fehérek és szürkék felvillanásaival ellenpontozottak. Mesteri a művek fény-árnyék effektusainak világa, kiegyensúlyozottsága, ezáltal a sejtelmességekbe burkolózó képi atmoszféra megtegmentése. A motívumok puhán, elomló, egymásba mosódó foltokból szövődve, vagy elmosódó kontúrokkal, elenyésző formákkal megjelenítetten, már-már megfoghatatlanokká, elérhetetlenekké, mintegy álom-, vagy még inkább: ábrándszerűvé avatva tárulnak a szemlélő elé. És e képek előtt átélhetjük az átváltozás varázsát: amikor feltárulnak a mögöttes, az önmaguk számára is beválthatatlan emocionális indítékok és tartalmak, amikor megnyílnak a pszichikai

mélységek, s a köznapiságok, a realitások észrevétlenül eleven misztikumma transzformálódnak.

Szépen fogalmazza meg Szotyory László festészetének lényegi konzekvenciáit, korba ágyazottságát a műcsarnoki kiállítás katalógusának bevezető tanulmányában Horváth Éva Mónika kurátor: „....A vágyvezérelt világ az ősi analógiák mellett a jelenkort is egyre erőteljesebben uralja. A sóvárgás, a rítus, a vágyakozás átszövik és stimulálják fogyasztói mindennapjainkat. Szotyory festés közben az örökké éhes hiányérzetünk nyomában ébredő kielégíthetlenségről, a folytonos vágyódásról és közvetlen következményéről: a féktelen fogyasztásról mond le. Arról, ami nem más, mint a fenntarthatatlanságok összes boldogtalansága, az általunk működtetett óriási pazarlás, hiábavalóság. Vásznain korántsem a cselekvésképtelen melankólia van jelen. Sőt, mindezeket figyelembe véve, festésze egy derűs, és talán boldogabb jövő felé irányuló lendületként is működik.” Talán remélhető, hogy Szotyory László a XX. századi magyar piktúra figuratív, misztikus sugallatú tradícióit továbbvivő, a félelmetes szépségek ígézetében megszülető festészetének elementáris lendületét nem oltják ki az ún. valóság és a művészet egyre fokozódó jelenkori válságjelenségei.

Wehner Tibor

Simek Valéria

Keresztöltés

Foltozom kudarcaimat, a
szál menti hasadásokat.
Az időt összevarrom,
az idő emlékezni tanít,
melyben áttetsző anyag
vagyok. Erős cérnát használok,
kimérem a távolságokat.
Fércelek, tisztázom magamban
a múltat, pontosan, egy szálat
sem elhagyva. Hallgatok, a
gép kattog, ujjam a tű alá
igazít. Most keresztöltés,
szívem megnyílik simogatásodra.

ÚT A DZSUNGELBE I.

ÚT A DZSUNGELBE II.

A KATEDRÁLIS

AZ ESTE

ÉGI BÁLNA I.

BARÁTNŐK

KÉSZÜLŐDÉS AZ ÜNNEPRE II.

KÉSZÜLŐDÉS AZ ÜNNEPRE I.

TESTŐRÖK

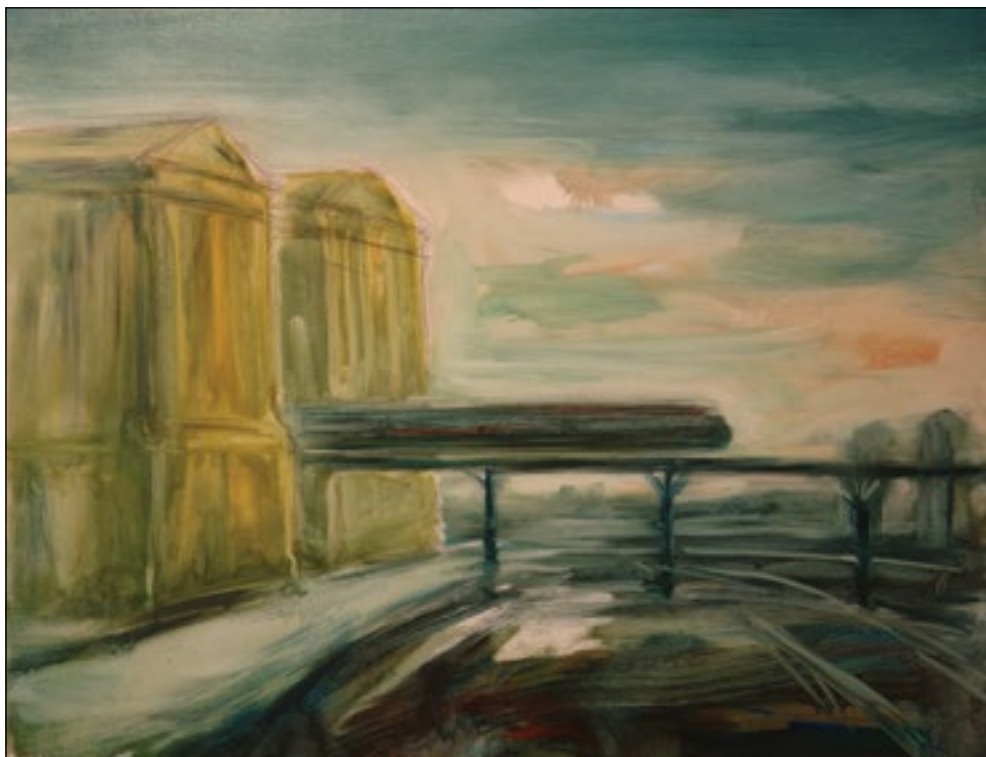
SIVATAGI OROSZLÁN

A KÉT VETERÁN

FARKASKUTYÁK

A MAGASVASÚT

Lokodi Imre

Lónézés

Bizonyosan nem Tihamér ördög lakozik Árva Magdolna galambbúgos kapujának zsindelyezett tetőzetén, hanem szál fia, Elemér, a fiatal kan ördög, aki a völgyben köztudottan sok legényt ront meg. Először is leszívja a fiatalemberek magjait, így nem csoda, ha vágy, gerjedelem és beteljesülhetetlen élvezetek híján pohárhoz nyúlnak mind, isznak sok-sok erjesztett tyúkszarból és marószódából kevert párlatot, élnek ecetszagú anyjukkal, jászolban hálnak teljesen szárazon. Behinti őket a gerendában percegő szű nyomán keletkező lisztszerű őrlemény. Azóta van így, hogy Gábor papot megalapozatlan vádakkal rabszállítón viszik el. Tudvalevő, hol nincs pap, ott az ördög óhatatlanul megjelenik, tanyát ver. A völgyben mindenesetre reménységet kelt a pap szabadulása, amit tovább fokoz az a nem mellékes értesülés, hogy elbontják végre Árva Magdolna kapuját, és, ahogy kell, a galambbúgot szegélyező festett deszkák lefeszítésével kezdenék.

Gábor pap a deményházi vasútállomás felől jön, Traján útján¹ vánszorog, vállán átvetve pár összefűzött vásott bakancsral. Lábugjai közt átbugyog az úton vastagon álló por, verebek sem rebbennek, bár a vándort nincs honnan ismerjék. Verébszemmel sok lenne nézni három és fél esztendő, amit az ismeretlen tömlőben tölt, nem tudni, Zsilaván,² Máramarosszigeten, Nagyenyeden, vagy éppenséggel a Duna-deltában nádat vág, rakja a lomha vízen nyugvó uszályokat. A messziről jövő ember közönyt, titokzatosságot hoz, és bőrébe ivódott börtönszagot *természetesen*.

Jól emlékszünk, ilyenformán érkezett haza Aladár bátyám az orosz fogságból, lerámolódva szállt le a Marosvásárhely–Parajd rután közlekedő keskeny vágányú vonatról. Ősz volt, makkhullajtó október, akár az orosz harcmezőn, ahol látott szakadt asszonyokat, zsákba gyűjtött makkal igyekeztek Jekatyerina malma felé. Mentek makkot örölni, a gyermekeknek legyen Sztálin-pogácsájuk.

Nincs kérdés, se jó napot.

A várban lucernát kaszálnak, száradni ágas rúdra tűzik a takarmányt, a szérűben árpát csépelnek. A börtönökben, kényszermunkatelepeken viselt vagy viselhetetlen viszonyokat ebben az időben csépléstáji por fedi, csípős, ragacsos, szürkébb és átláthatatlanabb Lajos sógor történeteinél.

Nem tudni, milyen forrásból táplálkozik, ha a hajdani állótáborban zajló katonai és polgári életéről mesél. Nagyon is érzékletesen szövi a Limesen sínylődő római katonák és a castrumot kiszolgáló kurvák meglehetősen pajzán kalandjait. A sógor antik történeteit a Marci fogadó népe érdeklődéssel követi, Raffai bácsi többször megmondja, sógor hagyjon fel a versírással, inkább mesékre

¹ Traian útja – római légiók felvonulási vonala a Limesen

² Zsilava – rettegett börtön Bukarest környékén, politikai foglyok gyűjtőhelye az ötvenes években

adja a fejét, abból baj nem származhat. Talán maga is belátja, történetmondásaival többre vihetné.

A sógor várbeli dűlőjében éppen vadvizet ereszt, félkörívet rajzoló, erősen rozsdás, primitív megdolgozása sarlószerű vasdarabra lel, mindent eldöntően római kovácmesterek munkájának tulajdonítva állítja, kardnak kellett lennie, viszont az első nagy háborút frizerként³ végigküzdő Kicsi Ángi Péter megállapítása szerint sógor történelemhamisítással fényezi a szekus Tóth Zoltántól megtépázott koszorúját. Fenntartja, nem antik, nem római, még csak nem is kard, század eleji szecskázó gilotinja, ami a dűlő trágyázása során került ki. Hallgatni kell a leletről, mert ha mégis múzeumi tárgyról van szó, haladéktalanul beszolgáltatandó a vásárhelyi múzeumnak, ellenkezőleg az ember büntetendő törvényteleniséggel szembesül. Ha a sógor büntethetőségről hall, rögtön elsápad, viszi a leletet akárhová rejtteni. Óvatosságán nem csodálkozunk, tudjuk, pontosabban nem tudjuk, mit él át a rendszer ellen nem kiegyenesített kaszával, hanem gyűjtő hangú versekkel népet lázító parasztköltő a belügytől kiküldött emberektől elszenvedett vérlázító tortúrákon. Inkább megszabadul a könnyen bajt hozó tárgyi emlékektől. Viszi Nyárádra a vasat, mielőtt folyóba dobna, szájával megérinti, hátha mégis csókkal üzenhet az antik világnak.

Ha Márkó Antal varjú képében prezentál, amikor kirepül a kápolna tornyából, ha helyénvaló beszéd, hogy a hajdan Bem tábornok seregében kürtösként szolgáló temetőőrt tulajdonképpen az öreg, tollát hullajtó varjú testesíti meg, akkor kétségtelen Orbán Kata néni állítása, hogy két szemével látta az öreg hárs alatt Keresztelő Szent Jánost Márkó Antallal beszélgetni. Kata néni azt is tudta, Márkó temetőőr gyakran elsétált a kápolnához Keresztelő Jánossal beszélgetni, kért parazsat a pipájába. Mindez ha létezik, miért ne létezhetne a mi ördögünk, aki a Hollós-kertben vert tanyát, deres lova ott legel, néha bejön a kápolnáig, elhagyott sírokon tenyésző nyúlsalátát legel. Egészen polgári neve van, Tihamérként emlegetik, ha úgy adódik.

Gábor a falu központjának útkereszteződésében lát sok nyüzsgő férfit, valami készül, ha nem, akkor bontanak, házat, csúrt, landinát.

Né, jön még egy szál segítség!

Árnyéka tartja lábon, nem jó semmire...

Idegent nézni erretájt nem szokás, hacsak tolvajjárásnak nincs híre, hacsak az idegen nem az új perceptor.⁴ Mondják, az adószedőt a szeme állásából ismerni meg. Erősen kancsal, ráadásul rosszfajta ember a mi perceptorunk, folyton foglalással riogat, a foglalás mellett félelmetes kamatokat emleget. Lop, mint a tűz. Özvegy Jánosyné asztaláról lábosostul emelte el a túrós puliszkát. Miközben fél szemével s szájával az asszonyt bővölte, másik szemét két kezén tartva ügyesen operált. Jánosyné inkább vasérc lábosát siratja, hírlik ugyanis, bezárt a szentkeresztbányai vasércüzem, tulajdonosát Fogsányban,⁵ szovjet típusú gyűjtőlágerben látták utoljára, lehet, rég bevagonírozták. A vasércclábast hagyatékozó nagyanyák pedig rendre kihalnak. Félnék, rettegnek ezek az emberek, Tihamér, az ördög jobb szemmel van nézve akármilyen idegennél.

³ frizer (román) – borbély

⁴ peceptor – adószedő

⁵ Fogsány – román város Moldvában

Ósarcok, gondolja Gábor pap, miközben az emberekkel szerre – szemükbe nézve – kezet fog. Szíjasok, konokok, lehet, kőből vannak faragva. Tán Bekecs szétszórt szikláiból pattantak ki egykoron. Ha az izmok kicsit is szelídebbre, kidolgozottabbá rántják az arcokat, harsogva hasadnak, mint a havasi levegő.

Dicsértessék, megjött...

Dicsértessék, megjöttem, ha kellek...

A pap látja, kaput, nagy galambbúgos kaput fektetnének el ezek az emberek. Ott téblábol a kapubontók között Árva Magdolna; a mi jó Magdolna nénink nézi hajdani mesterektől faragott kapuját. Mit számít az már, hasadt, öreg, seszínű kapu, a galambbúvó likakat oválisra reszelte az idő, a festék, mint az övsömör, hámlik, kivéve az ördögöt. Lajos sógor tudja, mit tudja, hangoztatja, szemünk előtt régi misztikát koptat el az idő, sárkányokat, sátánokat, mindenféle mesebeli lényt, úgyhogy mehet Görgénybe, hadd vigye az oláh. Erre járva legeltetési előlegért látta Magdolna néni dőlni kívánó kapuját, mondja az asszonynak, jó lenne neki katlanba, üst alá, természetesen pántlikákba hasítva a szőlőfürtös kapuláb. Vigyed, ha van pénzed, mondja Árva Magdolna. – Mi a kapu ára? – Két szekér fa árát adod, írva és mondva 100 lejt. – Üzenek, ha jövök érte – mondja a pásztor, bizonyos Tinca bácsi. Ha fent járunk a havason fáért, jószágot sózni, mindjárt bogrács alá gyújt, lobogó vízbe marékból szór málélisztet, megköpi két tenyerét, sirít, gyúrja gombócba a puliszkát. Megtöltve sajttal, túróval, tejföllel vegyesen, teszi a rácsra pillanatig pirulni, adja is, hogy együk. Adja szívesen.

Árva Magdolna néni tudja, mi a pénz sorsa, csakis fontos és halaszthatatlan likakat szabad bedugni vele. A gabonásban, a hajdani hombár gyalult deszkájára racionális szempontok szerint vezeti fel, mire megy el a kapu ára. Ha nyálazza, élénkebben fog kék festőceruzája:

adóba 50 lej, pap 20 lej, harangozó 5 lej, hatvan cserép 20 lej, fejszenyél 2 lej, szekér gané 3 lej, dagasztótekenő 1 lej 50 bani, kutyaoltás 50 bani; a bevételek pedig a konyhakredenc üvegezett ajtajának keretén szintén élénk kék festőceruzával írva: 10 tojás 2 lej, kakas 15 lej, kenderáztatás 8 lej, nyári vörös belű vackor 4 lej, 1 db. szemfödél hímzése 10 lej, paplanvarrás 8 lej, tormagyökér 50 bani. Csipkebogyó 6 lej (a Haladás szövetkezettől), szőnyegmosás 5 lej (néptanács), gyermekgondozás 10 lejjel bennmaradva Karsai doktornál (kivándorlás Izraelbe), takarítás, vasalás 10 lej ugyancsak bennmaradva Molnár doktornál (mh. morfiumos túlادagolás).

Dagasztótekenő? Hogy Árva Magdolna néni a dagasztótekenő hasadásának befoldozására 1 lej ötven banit szán, az elsősorban Lajos sógor ellenállhatatlan rábeszélésének köszönhető, ugyanis elhűlve látja, Magdolna néni egyszerre két kotlót ültet a szalmával tömött dagasztótekenőbe. Haladéktalanul jön a tanácssal, a tekenőt azonnal be kell foltoztatni, megállítani a hasadást, mert lesz még keletje. – Csak idő kérdése, megjönnek az amerikaiak. Ha itt lesznek, a kommunisták visszaadják a földeket, elhúznak a bánatba. – Tiszta igaz – helyesel Magdolna néni, a tekenőt gondosan kimossa jó lúgos vízzel, a csűr ereszébe vert szögre akasztja, huzatba. Mindösszesen annyi a baj, ha néha-néha rátekinthet a dagasztótekenőre, látnia kell, a hasadás nyila a tekenő hasának középtáján tart már. A tekenőnek nincs visszatérő, Lajos sógoréhoz fogható vágyvezérelt gondolata, mindennap hasad közönnyel.

Bontják a kaput hát, erősen nyikorog a deszka a szög fogásánál. Ott van az ördög, a létrán állóhoz egészen testközel. Csak óvatosan, nem kell okvetlen baltát mutogatni Elemérnek.

Ördög, piros huszármadrággal, ostoros farokkal, kék zubbannyal, két világító macskaszemmel ellátva. Sokat jártak hajdan az asszonyok a patakra égerfát hántani, a fa hajából üstben főzött festék az ördög kedvére való, le nem kopik, hacsak nem gyalulják. Ördög vicсорit sárkányra, megint csak vörös sárkányra, holdszínű angyal a szárnyaival övéit vigyázza. A freskót elképzelhetően a ferenecsek tornyában lakozó Gizella angyalról mintázta a festő..

Gábor pap maga a misztikum, valószerűtlenül átlátszó arca szegényesen tenyésző borostáján lóg, mint vatta vagy őszi ökörnyál, felhőktől szűrt fény. Árva Magdolna nem tudja, mit kell kezdeni ilyenkor. Térdepelni a pap előtt, mint tették hajdani asszonyok, ha megjelent a berkekben bókászó páter Oleánder? A plébános előbb kis korpuszt villant, rózsafüzéren függő jézusost. Romlottak ezek az emberek, fogni kell rajtuk valahogy.

Sokat látott kuckó a galambbúg, egyszer Tóth Zoltán szekustiszt is beles, sőt bevilágít lámpával, ám azonnal abbahagyja Lajos sógor verseinek felkutatását. Kétségtelenül meglepte őt is a rettegett pillanat, megpillantja a szegődeszkán vereslő ördögöt, azt mondja, fityiszt mutogatott neki. Ha már így van, lanyhul meg a szekustiszt teljesen elsápadva, feloldom a tiltást, harangozhatok naponta háromszor: reggel, délben, estefelé. Ha pedig tűz van a völgyben, megint csak félre lehet húzni a harangot. – Na és ha halott van? – Akkor is. – Na és ha jön a jégeső? – Akkor is. – Na és ha látjuk a tűzoltóház felé jönni Tihamért? – Azonnal szóltok, jövök, lelövöm. Megértettük, emberek? – Megértettük, elvtárs! – Valaki, hogy Tihamért mégsem kellene bántani. – Hozzászoktunk, mint a láncon csaholó ártatlan ebhez... – Igaz is, csakugyan nem kellene bántani, nem árt a légynek sem. – Csak kötelességét teszi, ha holdvilágkor beles az ablakon, és azt mondja, Eliza, most szépen velem jössz...

– Vigyázzatok, ne sértsetek meg az ördögöt – szól fel a sógor a létrákon állókhoz. – Ne adj isten, még ma villámcsapást, jégesőt hoz a Hollós-kertből, ha sértitek.

A kapu túlsó oldalához támasztott létrán lefelé jövő, minden második létrafokot kihagyó Elemér kan ördögöt az oláh Tinca bácsi látja meg, jó ortodox emberhez híven egyszerre három keresztvetést végez el, arca mint őszi gyepekben a vadszeder. Árva Magdolna mossza fel ecettel vegyített kútvízzel. Elmondása szerint Elemér teljesen egyezik a kapu szegődeszkájának festett ördögével.

Elcsesztük Elemért?

Elcsesztük Elemért...

Még a déli harangszó előtt megérkezik az adószedő, az eddigieknél is erősebben kancsalít. Mondja a magáét, de senki nem akarja elhinni, hogy Kerek-erdő alatt látott deres lovon huszárt nyargalni. Csakhogy bojtos farka volt, Székelyhodos felé vágatott el végképpen.

Mert ma lóvásár van Hodoson!

Csakugyan lóvásár, minden hónap első szombatján.

Mármost a lóvásár olyan, mint amilyen mindig volt: furfangos, talányos. Van, aki lovat néz, van, aki eladna, kevesebb van azokból, akik jó szerencsével kínáltnák meg magukat. Aladár bátyám ott fülel, mégis melyik lónak mi az

ára. Hallgatni kell az ócsárlásra, abból sokat lehet tanulni ugyanis. A ló ócsárlása a kupeczek eleme, a vásár tulajdonképpeni lényege.

Aladár bátyám nem érti, mi van, mert csak nézik, nézik az emberek azt a szerencsétlen derest, úgy nézik, hogy folyik ki a szemük. A nézéssel nincs is baj, mert piros bojt virít a ló kantárján, megigézni nincs esély. Tudjuk Lajos sógortól, ha lovat igéznek a kupeczek, vagy akármilyen vásári nép próbálkozna igézni, a rontástól megóvja a piros bojt, mindössze átmenetileg lesz kutyás ló. Hallani, a nézett ló gazdájától Matyinak van szólítva. Mit mondjunk, közönséges ló, a környékünkön van belőle pár ezer legalább. Aladár bátyám Gábor paptól hallotta, Kolozsvár Széchenyi terének piacára csakis lófogattal jártak gomblyukban rozmaringgal a zöldségező hóstáti férfiak, de hát Gábor pap elbeszélése szerint a kincses város lóügyben lekörözhetetlen volt, nem beszélve a Szamosok, Aranyos-mente, Avas vagy Mócvidék példátlanul szívós lovairól.

Természetesen olyan ló kell a gazdának, amelyik kiviszi a határba. Mindekelőtt nyugodt ló, amelyik megvárja, hogy a gazda a hámistrángot beakassza, felkantározza, a gyeplőszárat leoldja, majd a farkába kapaszkodva felhúzza magát a bölcsőbe. Nyugodt ló, amelyik megvárja, hogy a gazda az ülésdeszkát a segge alá igazítsa. Nyugodt ló, amelyik megvárja, hogy a gazda odaszóljon, na, mehetünk, Laci. A bámult ló ilyenfajtanak mutatkozik, meglehetősen jó húsban van, sokat lehet még hajtani, amíg a zabostarisznya a csípőjére felakad.

Persze kérdezhetnénk, nem tűnik fel senkinek eközben, hogy Matyinak milyen lehetetlen neve van? Az a helyzet, hogy mifelénk általában nem ismerjük a ló nevét, jó ideje jellegtelen a világ lónevezés ügyében, csak úgy kapásból ráfognak valamit. Ha pedig a ló mégis nevet kap, akkor laciznak, majdnem hogy minden lóból egy Laci lesz, kivéve Matyit, mint látnunk kell.

Nem tudni, mi van, nézik csak, nézik a derest, a ló bőre sehol sincs összevarrva, a csípőjét sem üttették le a Hollós-kertben rönkökkel, áll a lábán, tehát ló, számítani lehet rá legalább öt esztendeig. Egy ilyen lónak nem szabad félig nyerset, vagy fonnyadtat adni enni, különben jelentkezik a kólika, ami egészen kellemetlen büzt okoz. Bár igaz, tudja ezt jól Aladár bátyám, mert miért volt Kiss Gábor plébános kocsisa, ha ne tudná, hogy a ló száraztól is fingik eleget, trappolva sorozatosat.

Maradjunk annyiban, Matyit egyelőre nem kell vinni a vármezői tavakhoz a halaknak. Nem baj, ha nem nyergelik a legények, egyébként is bármilyen lovas felvonulás szigorúan betiltva. Mindenesetre a görgény-völgyi, avasi, aranyoszéki lovasok rá se néznének ilyen jószágra, hanem akik nézik, azok többnyire posztómellényes nyárád-völgyi székelyek. A pénzük és a fejük, úgy vannak elengedve otthonról. Annyi biztos, ezek az emberek nem szokták elveszíteni a pénzüket, mert azt jelentené, veszítenék a fejüket, abból az okból kifolyólag, hogy a méretes madzagra eresztett pénzes zacskót a nyakukba akasztják. Egyetlen nyílt lefejezésről tudunk csak, amikor a Szászrégenhez közeli rettegett Mocsárerdőben lovasember fejét veszik a zsványok. Mindez 1943-ban történik, a kézre került zsványokat Szászrégen piacán akasztják, ekkor jár vidékünkön másodsorra hóhér, leutaztatják Budapestre.

Na most, ha lóvásárba keveredünk, a lovat nemcsak nézni kell, ajánlatos az elejétől hátuljáig megbámulni jól, egészen közelről és alaposan. Lajos sógor szokta mondani, először is meg kell nézni, hogy áll a ló szája. Ha a kupec igen,

a ló fogának gyűrűi nem tudnak hazudni. Be kell nyúlni a ló hasa alá meghagyással: a kezét nem kell megszagolni. Ha felrúg az istenadta, akkor a kutyákkal kell etetni, de ha nem rúg fel, akkor biztató. A hátsó lábak is megnézendők, nem pókos-e valamelyik. Fel kell kérni (némelyiket alázattal): lábat, nye, mert időnként a kovácshoz is el kell járni patkoltatni. Még mi a teendő? Hát igen, a lovat ki is kell próbálni, lehetőleg hegynek menet, befogva. Okvetlen szekérre kell ültetni minden fellelhető sógort, komát, lehetőleg beles embert, néhány mázsa erejéig. Ha a ló háyni kezdi a farát, kétségtelenül kutyás, megint csak a kutyákkal kell etetni. Ha a ló visszanez, akkor kétségtelenül spekulál, hagyni kell, vigye más.

Matyinak mintha elege lenne az életből. Felmenő ágon nem biztos, hogy így volt. Meglehet, valamelyik ősapjával görgényszentimrei báró Bornemiszhák jártak fényes vadászatra, meglehet, valamelyik ősanját elvitték az oroszok, viszont teljesen kizárt, hogy szódásló is lett volna a családban, mert a ló állása szépen megmutatja, nincs csöpp városias tartás benne, mert túlzás lenne polgáriast mondani. Eléggé lelombozó.

A lónak végig kell csinálnia az egészet. A deres bús állatnak látszik, bár Lajos sógor állítja, hogy a ló kacagni is szokott, olyankor csavargatja a száját, a ló szemén is látszik a jó kedély. Matyi egyszer csak gazdát cserél, mert milyen lóvásár, ha nem. Az új gazda elégedetten veregeti Matyi pófáját, mondja, ó, te ügyes, kicsi ló, meglásd, jól megleszünk. Aladár bátyám ebben nem is kételkedne, ha nem történe valami. Látja, egy komplett ló mégsem úgy viselkedik, mint ahogyan Matyi. Csak egyik szemével pislog, a másik szeme áll, ami nem lenne baj, mert a ló sorsa is erősen talányos. Gazdicserélés esetén könnyen megeshet, hogy egyik szeme sír, a másik nevet, azért ilyen furcsa ló. E feltételezéstől Aladár bátyámnak el kell tekintenie, és mindenkinek el kell tekinteni, mert Matyi új gazdája felkiált: ez a ló fél szemére vak, az istenit! Feszíti szét a ló szemhéját, a bőr majd elhasad. – Te jó ég, mi van itt? – kérdezi a jó szerencsével megkínált emberünk. Aladár bátyám látja, hogy egyszer csak semmi sincs, a ló szeme kiesik, elgurul a vásártér porában. Mondjam, a csodára lesz nagy csődület? Lóügyekben tapasztalt görgényiek, mokány avasiak bámulnak a példátlan eseten. Hétpróbás lókupec állapítja meg, nem lóanatómiai furcsaság esett meg hirtelen, hanem szurokból van gyúrva a ló szeme.

Nosza elé az ostorokkal! Aladár bátyám végignézi, hogy csapják félig agyon a leleményes lócsiszárt. Piros huszárnadrágja ormokba rándul az ostor szíja alatt, kék zubbonya felhasad, látszik, erősen rőt és szőrös hasa van. Előkerül a bojtos farok is. Nincs titok, meglepetésükben ekkor kiáltanak fel többen is: – De hiszen ez Elemér! – Úgy, úgy, ahogy mondjátok, a kan ördög Elemér!

Miközben folyik a korbácsolás, Matyi hátrafordítja bús fejét, száját csavargatja. Ha helyénvaló Lajos sógor állítása, miszerint a ló kacagni is szokott, akkor most biztosan kacag, de az sem kizárt, hogy sunyiban kutyás.

Az ördög tudja csak.

Kocsis Gábor

Őszi köðfaragó

1

Mi végre fűzünk
hosszú s rövid szótagot
pompás szavakká
s barázdasorokká, ha
hepehupáin
akadozik a ritmus
s bukdácsol a gondolat?

Magyar költő ma
pontos szót keressen, ne
táltos fát másszon!

I

(égi-földi természet)

A tél fagyosan,
a nyár forrón öleli
a langyos tavaszt.

Csalfa a tavasz,
egyszer a tél, másszor a
nyár csókját kéri.

Libben, táncot jár
a tavasz, s lombos ága
lenge költemény.

Méhek koncertjén
zeng a kardal: a tavasz
szólama zümmög.

Porzószál árnya
időz cseresznyevirág
sziromlevelén.

Május van, hajnal,
kakas szól, madárdal hív;
kelsz, s múltad ébred.

Májusi szél ráz
hajnali lombot, s lehull
egy cserebogár.

Ó, nem égzengés,
csak jós szívem dübörög;
nyári zápor jön.

2

Szomjazó felhők
bővizű tavak medrét
kilefetyelték.

Égető nyarak
világa jár, jég hátak
hús bőre hámlik.

Kapa fülében
süket csönd honol, rozsdás
pengéje körül
némán kövül a göröngy,
s lőt-fut az ördögszekér.

Delel s legjobban
világít, fehérén ég
a nap fölöttem.

A nap meredek
sugaráról perzselő
lavina támad.

Szipog a tarló,
dajka felhő záporral
feddi erősen.

Ernyőt nyitott az
árnyék, vele hál, hűsöl
egy kerek árnykép.

Pillangó szökken,
szirmok közt bibeszálról
virágpor röppen.

Nap kel, szellős már
a rét, árvalányhaj int
búcsút az éjnek.

Szellővel játszik,
ring ezer árvalányhaj,
hullámszik a rét.

Pitypang bóbitás
gömbje lebeg fent, akár
egy nemes ábránd.

Ruhátlan rózsák
fényben fürdőznek s széllel
megtörülköznek.

3

Galamb burukkol,
– ku kú ku – hangzik búgón:
fa ágán vers szól.

Napvilág éjül
szendereg hold díványán,
s álmában fordul.

Ősz vásznán kökény,
galagonya, hecsedli
dermedt színei.

Megbarnult száraz
diófalevél, hullni
ősszel már ne félj!

Holdfény világít,
ezüstös fénykörében
nyártól búcsúzik
és aranyló őszre vár
egy készülő fecskepár.

Ősz taván hattyúk
úszkálnak, fázón időz
a lombtalan nyár.

Onnan, a tenger
fölül nem viharadár,
nyár emléke száll.

Bronzszínű alkony,
naplemente fénye ég,
érc hang hívogat.

Kékes-lila szín,
vízre szórt édes illat:
tó rózsája vár.

Tő szélén úsztam,
partján réce ült; szemünk
mért, s összevillant.

Kertem végében
vádlón rikít a hiány
almafám helyén.

Nyugati szél fúj,
hajnal hint fényt a tájra,
illan már az éj.

4

Ősz jön, hévízi
csigák mélyre húzódnak;
költözöm én is.

Lehullott pár vers;
őszbe hajló nyárvégnek
ritkult a bokra.

Hajnali réten
gyöngyöző harmatokká
vált éji könnyek.

Magára maradt
világ; körötte is csak
önmaga játszik.

Szépség bójái:
bíbor tavirózsák ón-
színű hévízen.

Fecskeszárny s árnya
tóvízben összecattan
déli nap alatt.

Délutáni nap
pislog laposan, s elring
tó hullámain.

Tó fölött fecske
villan, árnyéka túl, ő
még szomjon innen.

Délutáni fény
köszön el becsukódó
mályvavirágtól.

Zúzmarás ágon
verébpár ring, és lombját
elejtő álom.

Érzések hamva
gomolyog kialvó szív
krátere fölött.

A természettel
tegeződöm, hozzá szól
rajongó imám.

5

Gólyám, fecskéim
elköltöztek, szárny alatt
nyaramat vitték.

Szilánkokra tört
a hajnali csend, piros
zajokon fekszem.

Kozmosz kovácsa
görbült fényt kalapálgat
nyílegyenesre.

Tárgul s kihül a
világ, csillagok tüze
semmivé hamvad.

A tér megrendül,
az idő ereszt: szökken
a dimenzió!

Galaktikus zaj
rezeg az univerzum
hideg húrjain.

Földijeim, rég
a világegyetemben
szágyuld a hírünk,
ki tudja, meddig jut el,
s ott kihez, már nélkülünk.

Androméda-köd
óva int: fénykagylóban
termett gyöngy a Föld!

Éjnek tükrében
csillagok tetszelegnek:
maguknak égnék.

Hullócsillagok
az égen: kövek sorsa
villanófényben.

6

II

(filozófia, kétségek között...)

Felém görbülnek,
némán hozzám hajolnak
nyílt kérdőjelek,
s tudakolják, vannak-e
egyenes feleletek?

Tűnődsz, s a csöndtől
visszafoglalsz valami
nem odavalót;
a felé, fölé s mögött
kimondható világot.

Szemernyi szép nem
jutott eszembe, ámbár
csipetnyi csúf se,
pocsék, hiábavaló
napom s éjjelem volt ma.

Cseppben a tenger,
melyik melyikbe merült,
rejtőzhetett el?

Hány egységnyi út,
igazság s élet futhat
össze egyetlen
lapszáltól lapszélig írt
romlatlan mondatodban?

Kiadta lelkét
a láрма, légüres sír
magába zárta.

Hárman fogadtak:
a Mindenség, a Semmi
és persze Isten.

Fény is teremthet
üdvösséget, miként a
levélnek zöldet...

Kétmilliárd év,
avagy hat nap teremtés...?
csak úgy? vagy miért?

Élőnek, holtnak
egy az otthona, ne hidd,
hogyan van innen túl.

7

Borús az égbolt,
szürke a táj, halkul a
szív, bánat szítál.

Tűrtem vallásos
elhívását, de Isten
elsősége fájt.

Két súllyal bír a
lélek, de csont s hús mérve
csak egyre mérhet.

Tudom, megcsal az
élet; fut a halálhoz,
övé lesz végleg.

Élet és halál
együtt jön világra, s tér
mulandóságra.

Még élek, vágta
rá futva, kesernyésen,
halni is készen.

Változhatatlan
halálom idegen lesz
a túlvilágon.

Legnagyobb s végső
elbukásunk a halál;
a többi álltuk.

A semmi nincsen.
Miként motoszkál mégis
képzeletünkben?

A szavak tisztán
szólnak, ha a szünetek
közéjük ülnek.

A túl távol és
a túl közel közt otthon
jár tekintetem.

Vajon látja-e
sorsát tér tenyerén a
jósoló idő?

8

Elhagytam magam:
egyetlen magányom is
kiüresedett.

Köznap, ünnepnap
fénye, sötétje folyton
változik, más az éke,
nappali, éji
idők pillanatképe
vissza nem térhet soha.

Régi magányom
eladom fél áron, vagy
vihetik ingyen:
keresek újat, veszek
ott, ahol senki nincsen.

Minden gondolat
atomjaira hullik:
szítál a szellem.

Délig megesett
dolgaink délutánra
feledve lesznek.

Morajlására
ocsúdva érzed, szíved
rengése közel.

Jelenre nem hat
emlékerő, kizárt a
visszagondolás.

Acélos üllőn
csend ül, de zuhan már a
súlyos kalapács.

Egy korty az élet;
sivatagi vízmósás
özönvíz után.

Tarthat télutón
léted, tett az egyetlen
üdvös reményed.

9

III

(kedves, szerelmes...)

Leltem s eldobtam
ezer szót, hasonlatot,
s nézlek vesztesen;
lényed szépsége túl van
a kifejezéseken!

Szépség borától
megittasulva múzsaák
vezettek haza.

Nyáréji kaland:
szellő simul testemhez,
egy hús szerető.

Szépség marasztalt:
egy kavics hajlatain
időzött szemem.

Harmadnapos szőr
szúr hamvas arcot, szísszen
a selymes kedves.

Felfedem fájó,
köhögő vallomással,
hogy karácsonykor
ágyba bújtam egy csinos
kis tüdőgyulladással.

Boldog folyókba
csörgedezve könnyeink
megédesülnek.

Hószín fénysugár
szőkésbarna szeplőnek
teszi a szépet.

Perzselő régmúlt
sivatagi hősége
igázta testünk,
s e száraz korszak szomjat
ültetett sejtjeinkbe.

Melegség csillog
szemében: lelke mélye
barnában, zöldben.

10

Fanyalgás máza
vagy keserédes íz
maradt ajkadon?

Bántódás nélkül
csók nem osztható, íze
mind odaveszne.

Vártál, érkeztem,
s elmúlt a külön idő:
egy lett örökre.

Ajtónyitással
vártál, s becsuktam, csak hogy
magadba zárjál.

11

IV

(múló idő...)

Elszállt az idő,
jelene terét múltra
hagyva száguldhat tova.

Repül az idő
kolibri-szárnycsapásnál
is sebesebben.

Vajon elbír-e
vállán a sorsom kétszer
fél évszázadot?

Ily kései bárd
esélye manapság egy
a végtelenhez.

Hold fénye csábít,
időm elől futni csal
űr, tér s önmagam.

Tesz, éli a mát,
s újat terem az ifjú,
elbeszél múltat,
szóra bír jelent a vén,
sors és idő szigetén.

Sietős időnk
ráncokat felejt szemünk
sarkába gyűrve.

Lassan kialakó
paráztsba réved: így kezd
elmúlni ő is!

Időm görbülő
hátán őszöm őszömbbe
mindig visszatér.

Zuhog az eső,
eresz sem győzi; apa,
hallod, hogy sírok?

Ma a tegnapom
jövőjét élem, holnap
a holnapután múltja
történik velem,
idő egyetemében
utazom, s ott is végzem.

12

Tavaszi is, nyári is,
ősz és tél is, évente
mind újjáéled,
csakis mi élünk egyszer,
s halunk meg végleg.

Napról napra a
téridő tengerét új
fényben szelem át.

Ti hulló barna
gesztenyék, ma hangtalan
szálljatok alá,
elmúló szenvedélyek
zaját ó hadd sirassam.

Vénen is mereng;
alkonyi fényt szed még
gyűszűnyi versbe.

Tél jön; majd gyakran
fújjuk meg parazsunkat,
s lángra kapunk még.

Gyermekidőmre
emlékeztet s ringat e
gannai tájék.

Fenyőm lassacskán
megnőtt időm múlását
is megmutatva.

Hány leütést szán
géped gombjain a sors
vén ujjbegyednek?

13

V

(szület, bor, barátok...)

Helyet és időt
kínál mustnak a hordó:
borra az alku.

Mogorva hónap
végén születtem, kissé
mufurc is lettem.

Musthozó hónap
elején születtem, vár
reád az óbor,
ám érte ne siessél,
velem idd majd, a végén.

Nagy hasú hordó
kihordja szőlő mustját,
s bort hoz világra.

Felpofoztatott:
felsírt egy néma szívhang,
és doboghatott.

Majd bírál, adta
szavát a költő mester,
s úgy öntött reményt
tanoncába, hogy cselből
már vele borozgatott.

Diákod lettem
vénen, elébed szórom
időtlen éremem.

Drága mesterem,
pár versikét küldtem, kis
gomolyokat, így
édesgetem a szépet,
én, őszi ködfaragó.

Barátom, ne az
utolsó perchez, hozzám
légy mindig közel!

14

VI

(Ars poetica...)

Mely jogalap van
törvénytudó ügyvédnek
ócska verssoron
kékszakáll és hetéra
rímeket kitartani?

Létrám Parnasszosz
csúcsához támasztottam,
s fokait mászom.

Éj maradéka,
légy tápláló hajnala
koldus szememnek.

Dalok méhésze
lettem vénen, pergetem
aranyló mézem.

Pegazust szőrén
megülni vén fenékkal
hóbortos virtus!

Magammal küzdök;
önnön erőim majdnem
megfutamodnak.

Silány szövegek
megbecsült vesztőhelye
a papírkosár.

Versemre nézek:
gyermekrajz boldogságát
kelti lelkemben.

Skarlátvörösbe
öltözött alkonyat néz
vissza kacéran,
s miközben leple
lassacskán mélységbe hull,
gyönyört lát szemem.

Arcaim tükröm
másik oldalán néznek
láthatatlanul.

Tükröm már magam
készítem, torz kép zúzott
cserepét sepre.

Beérte a fényt,
s idő sűrűjében a
múltjába futott.

Lelkemben jég van,
kristályosan áttetsző,
hideg gondolat.

Nagy folyó a vers,
s legjobb, ha óceán tesz
végére pontot.

ELFELEJTETT KÖLTŐ

Németh András

Kisesszé

Mindenki számára ismerős fundamentális mondatunkban – *Kezdetben Isten teremtetette az eget és a földet* – ott van az a felismerés, az ember létalapját körülvevő kozmosz korábbi, mint mi. Ennek része vagyunk, ahogy a tüdönket átjáró levegő, aminek jelenvalósága nélkül biztosan a pusztulásba, a pillanatokon belüli megsemmisülésbe hullanánk. Nekünk az a gömb a bölcsőnk és végső nyughelyünk, amit beborít a számunkra elengedhetetlenül szükséges gázok elegye. A legnagyobb magasságokba vágyó ember is kénytelen magával vinni ebből annyit, hogy tudjon valamit az eddig felfedezhetetlen természeti igazságokról, kutathasson, ezzel jobban rálásson önmagára. Amíg a teremtmények csak addig emelhették fel a tekintetüket, segítő eszközeikkel csak addig kémlelhatték a távoli csillagokat, amíg nem hiányzott nekik a levegő, nyilvánvaló ténynek tűnt, a világ megszületésével, folytonos alakulásával biztosított adomány korlátlanul rendelkezésünkre áll. Mára már megbizonyosodhattunk arról, a homoszféra, ami a nevét nem az emberről, hanem az egységességet, kölcsönösséget jelentő görög eredetű fogalomtól kapta, bizony ritkaszövetű burok, a mindenség méreteit sejtve felfoghatatlanul vékony héj. Ez a héj, a miénk, az őselemek egyike. Leginkább erről mondhatjuk ki, a legkevesebb megrázkódtatást jelenti a civilizáció számára. A föld? A mélye lávát rejt, félelmet keltően beszédes, morran, reng. Mintha óriás hátán járnánk, mozdul, megrázza hegyeit, völgyeit. A tűz? Melegét, fényét kénytelen kordában tartani a fázó, a sötétségben vergődő is. A víz? A szomjazók oltalmazóan nárcisztükrű anyala? Szökőár, a hajóját építő Noét kigúnyolók, később együttrettegők utolsó képe a világról. A levegő? Személytelenül tiszta, észrevehetetlenül ölelő, lenge test, anyag, de sohasem ütközünk bele jártunkban, keltünkben. A viharokat sem kérhetjük számon csak rajta, a mennydörgést pedig engedjük át Zeusznak, hiszen, ha kidörgedelmeskedte indulatait, lassan megjelenik utána a szivárvány. Bizonyára meseszerűen egyszerű így elmerengeni a héjről, kis túlzással primer tulajdonságúvá tenni a mag helyett, de környezetünkben első találkozásaink jóval többször alakulnak úgy, sejtelmünk sincs arról, mivégre van, méginkább milyen a mag, miért kellene megóvni, miért viseljük el kénytelenségből a páncélt, vagy netán a tokot a hős, az ékszer védelmezőjét. Olyan sok mindenre megtanít a héj. Tárgyak, barátnők, barátok érző tiszteletére, a realitás kétségbeeséjén nyilvánvaló voltára. Hogy ne meztelenedjen le előttünk a titok, valami, valaki kiszolgáltatottsága, gyengesége. Talán gyónással kezdhetném, bizony, engem nehezen ment fel az irodalom, mégis egyszer megbocsátanak nekem, hiszen feleség és félj angyallá teremtéséről próbáltam verstörténetet összerakni. Elképzelhető, hogy a szereplők soraim olvasva ráismernek magukra, mert egy kulturális ünnepen kerültem a közelükbe. Még számomra eddig ismeretlen héjként merték segítségül hívni a szerelmet. Mennyire ismerhetik egymást! Takargatnivalójuk nincs. Testük küzdelmes napok, hetek leszüretelhetetlen termése. Áldozat, lemondás hónapról hónapra. Erre sovány vigasz a kitüntetés, az irigylet apanázsak se

tekinthető nyugdíjkiegészítés. Aztán ehhez a gratuláló kézfogást kizáró remegés. Mi marad nekik? Az emberi méltóság, az elkívánhatatlan, éteri érzés, ami a kiűzetés után sem törölhető ki az emlékezetből. Percekre halhatatlanokká teremtheti őket betűk egymásutánja. Tér, idő a vak igazságkeresőt buktatja. Ők alkotják a legszentebb levegőt, ami átbugyolál bennünk, néha visszagondolva rájuk a miénknek vélhetjük közkinccsé lett évtizedeik. Nem fújják ki alólunk a port, nem döntenek le a lábunkról, de a leggyorsabban továbbviszik a hangot vagy a csenget tartják meg. És ami a legőszintébb, odaengedik az aurájukhoz bárki tekintetét, együtt megéltté varázsolva a szemlélőnek is az intimitás országában lüktető ereket.

Rövidnovella az érintésről

Minek riadnának meg
úgy, ahogy muszáj házaz
jegyesek, ha valamin
rajtakaphatják őket.

Lehet elég mögöttük
ahhoz, túltegyék maguk
megértő képmutatók
tekintetén. A férfi,

látszólag mozdulatlan,
az asszony, csuklójában
ötven év együttléte
lüktet, simogatásra

már felébreszthetetlen
hímhúsba, a szívtrónról
letaszíthatatlan, szent
király alvó combjába

mélyedő öt ujjával
vallja meg bárki előtt,
most nem befogad, hanem
elfogad. Vajon a két

elémvarázsolt embert
mint Filemont, Baukiszt
nézem? Csodákban hisznek?
A férfit az életet

semmibe vevő kórtól
hogyan szabadítaná meg
az asszony? A parkinson
örökkévalósága

ördögibb cselvetésre
vár hétköznapi apró
örömeinél, sűrű
tartó hússal akar

osztani áldozata
sorsában, miért válna
meg tőle, akár jelként
egy viseletes gyűrű.

A betegséget mindig
leleplező remegést
szégyenlősen szemérmes
gesztusok erősítik,

jobb, szebb kővé dermedten
nő szerelempalástja
mögé rejteni a test
esendő gyengeségét.

A gyógyíthatatlannak
így még maradhat annyi,
megmoccannia sem kell,
megkapja azt, amiért

más térdre hull, hazugság
helyett a közös évek
héja alatt megérlelt
időt adva egymásnak.

Én persze nem vagyok ilyen tökéletes, a héj számomra kívülről meg belülről is kételkedés útján érhető el, tamaskodva, próbára téve másokat, az érzékelés határait, olykor a felfoghatatlant, az értékke érdemesített vagy vegetatív vágyakká silányított létpillanatokat. Most megint segítség kell nekem, *Szabó Lőrinc* harmincnégy éves korában született költeményére hagyatkozom, azt nála hozzám közelebb álló alkotóként kevesen tették elem úgy, amint neki sikerült, a valóság kérdéseket ébreszthet bennünk, akár helyettünk keres választ, míg nekünk meghagyja a kétség személyes titkait. Tapintok és hiszek. Tapintok és tagadok. És ráismerek a reményre. Mire int engem a héj? Közelben maradni. Közel Istenhez, közel a teremtet világhoz. Szabadjon itt arra a mindenki iskolájában tanulható axiómára, görög nyelvhasználatban értéket, értékeset jelentő szóra hivatkoznom, ami szerint Eukleidész párhuzamos egyenesei sohasem keresztezhetik, de még csak nem is érinthetik egymást, ám a reneszánsz tökéletesítette perspektíva gényuszainak minden festményén, a kép takarta mezőben minden parallel találkozik a társával. Íme, felülírja a művészet, az emberi teremtés a nyers reáliák rigorózus szabályait. Magunkról a közönyt kell lerázunk, az érzéketlen szemlélődést, nem az együttérzést megerősítő, a vívódást

sem tagadó kérdéseket. Készülnünk kell a héj dédelgette, óvta ismeretlennel felveendő szemkontaktusra. Kinek, minek higgyen Szabó Lőrinc a költőóriás? A saját belső hangjának, tárgyak, élőlények, képzeletszülte szférák, bioflórák alakjainak, vélt, valós, kikezdhethetlen biztonságban, héj alatt, héj védelme mögött, a héj önfeláldozása árán az önbecsülésének. Szabó Lőrinc műve különös érettségről tesz tanúbizonyságot, nyoma sincs benne a rezignáltságnak, az enerváltak mondén életuntságának. A lemondó bölcs legyintés helyett a biza-kodó, emberöltők tapasztalatára épült jelent fogalmazza meg, nem zárva ki a jövőbe vetett hitet, reményt. Felelősséggel szembesíti a költemény olvasójával és önmagával a bárkinek fölfogható valóságot, de a tapasztalatot olyan pie-desztálra helyezi, ahonnan éteri távlatokig juthat az ember. Már a szonettforma választása is sugallja, a témához, annak magasztosságához ékes fordulatok, ugyanakkor velős, köznyelvi eszközök, letisztult kifejezések, sallangok nélküli fogalmak a kíváncsiak. A költő azt közli velünk, ami van, de témáját fenséges ruhába öltözteti. Lám, tiszteletet kér és ad a héjnak.

A tapintáshoz

*Nem indulsz kétes kalandokra: te
befeled fordulsz. Csak neked hiszek,
mondtam, te vagy a gyönyör és a seb
és a vak húsnak te vagy a szeme*

*magába s másba nézni, tebelőled
született a csók és terajta át
lűtet egymásba két árva világ,
mikor összeadod a szeretőket!*

*De minden inog és fogy és szökik
és sokszor már csak káprázat, amit
még rám csókolnak lepke kezeid...*

*Te is becsapsz? Már te is? Öregedve
s hitetlenül nézek örömeidre...
Kinek higgyek Valóság, ha neked se?!*

Aztán nekem miféle héj adatik meg? Egyszerűbben: mi vesz, mi vehet körül? Mi volna a saját osztályrészem? Lehet nekem valakivel, valamivel közös terem, időm? Inkább másokat kellene erről megkérdezni, amikor végigmérnek, konstatálják a mostani helyzetem, azt, hol tartok épp most. Mackógatyesz, combnyaktörésekkel gazdagodott nyolcvanasoknak szánt szobacipő. Ez látható, ami héjnak nagyon jól megteszi. Vendéglátós aranybányák külszíni megzseb felszíni fejtései, fejései után egyre több sebet mutató környéken lakom, lumpenturisták után otthagyt jólétnyomokat kerülgetve. Azt vélem, én már tudom, mekkora kincs a karthauzi csend. Mellé a test őszinte megnyilvánulása, maliciózus mosoly, csengő nevetés. Az egészség inkább máról holnapra csak, holnaputánra meg vajon ki mer előre tervezni? (Azért biztos van ilyen.) Segít

a szerencse? Inkább én segítek másokon. Tartalmas tapasztalatokkal lehetek konklúziókollekció tulajdonosa. Kincseim, talán, néha a nyilvánossággal is büszkélkedhetnek. A társadalom jópár peremvidékén megfordultam, bennem az empiria ezeken a helyeken az együttérzést váltotta ki olyan módon, azonosulni nem szerettem volna mindennel, de erőt merítettem – vajon Istenbe vetett hitből? – ahhoz, a munkáimat ilyen szférában egyes szám első személyű elbeszélőként hozzam létre. A kevéshez, a semmihez ragaszkodók egymás ellen fordulásakor, a szorongató, megalázó státusztalanság leplezetlen indulataiban, karakter nélkül acsargó, személytelen idolt magukból felépítő jellemtelenek színpadán is éreztem a törekvést főszereplői mivolt elérésére. Bizonyosan ezek a lelkek is tereltek valamerre, szárnyukat a mélység csatornáiban átmosdató, fényesítő védangyalaimnak képzelhetem őket. Ha valakiknek, nekik létkérdés a látszat, az ilyen, olyan eszközökkel, még a legdurvább módon is kierőszakolt tekintély fenntartása. A héj nekik a külső viszonyaikban felmutatható kikezdhetetlenséget, félresöpörhetetlenséget, szinte uralkodói kiváltságok sorát közvetíti a náluk is nyomorúságosabb figurák felé. A cokihoz való jog, a távoltartás, az érinthetetlenség szimbólumát. (Ha lent nincs testvériesség, vajon mi lehet éteri magasságokban? Theomachia?) Mégis nyitottnak lenni mindenre. A nyitottság arany héj.

Plebszirigyen ételosztáskor

Közelebb kerülni bárkihez
felemás ajánlatokkal és
leszerelni sör helyett szakés
vacsorával elvetélt pipec

alakot, na, ezt elég hamar
el is éri sznobseregietek
pubikája, sok, felismerek
valahogy belőlük én fukar

leleményeset meg oly sovány
vasalatlan öltönyöst, akik
a nyomorhoz értenek, talány,

minek adnak annyit annak úgy,
akinek leves ha átfolyik
a veséin, áll alatta: húgy.

Az eddigiekből kiviláglott, mitagadás, szegény vagyok, mintsem jómódú. Jobban is veszem, ha valaki helyettem tökéletesen megfogalmazza, milyen szemszögből van értelme elfogadni a szabad homo sapiens kőbe véshető és kőbe vésheetetlen kötöttségeit, a cselekvési határokat. A szemlélő objektivitása szimpatikusabb nekem a kicsinyesen sóvárgó eszmefuttatásainál. De ki ne lenne ezzel így? A már hivatkozott Szabó Lőrinc véleményformáló tárgyilagossághoz azzal jut el a jelen írás másik, tőle idézett, örökbe kapott versében, nem ő

az obszerváns, a tárgy kap szót, és monológja annyira őszinte, kétség sem merül fel az olvasóban, az igazságot nyújtja át neki tálcán a költő. Lenyűgöző vers különösen attól, aki a szenzualitás apostola, az érzelmeket élettellel megtöltő, teremtető alkotóművész. Higgadtan hallgat, nem vág közbe klakkokhoz tartozó ál-bölcsességével a személyes önmeghatározásba, pedig lehetne rá elég nyomós oka. Ahogy az a «Tücsökzene» több gyönyörű darabjából tudható, monoton hétköznapiok lassan őrlő malmai teszik porrá eszményeit, a jólét elérhetőségének illúziójától is megfosztva keres lopott órákat, percnyi megnyugvást hozó apró örömeket. Örömeket? Gyalázkodást kiváltó, kipécézéshez jó, botlásnál rosszabbnak ítélt kiutkeresést. A családfő inkább megoszthatatlan gondjai, éjszakai, megterhelő szerkesztőségi munkák, hamar elfogyó pénz, egzisztenciális bizonytalanság mind, mind mardossák a kívülállók szemében a szerelemben is kárhozottnak tűnő zsenit. Az ellene fordulók képmutatóan elvárt morális igényének még így is megfelelni akaró költő annyiszor, de annyiszor élte át mások véleményviharai után az újabb és újabb szemére hányt vádakat, a saját szavainak, a saját védelméért tett nyilatkozatainak félresöprése után megtanulta, aligha van jobb a csendnél, aligha van jobb a tárgyak beszédénél. Talán az én olvasatomban mintha a jövőjét féltő Szabó Lőrinc önmagának adna elégtételt a sérelmeiért. Felveszi a maró lúggal, savval is kikezdehetetlen, élő arany páncélt, ami mögé a kígyók nyelve sem ér, és felismerteti mindenkivel, mekkora érték ő maga. Akinek a bűnei is aranyból vannak, az nem jelentéktelen senki. Akit nem lehet aprópénzre váltani, az a kárhozottai fölé emelkedik. Héj a személyiség.

Hétköznapiokra maradó történelem

– A túlélő
katolizáltakért.

Sok minden balról kezdődik,
gyakran balról is olvashatunk,
és most köztetek az emlék
lesz ehhez a legjobb tanunk.

Akár világháború idején, papnál,
a szerény közös reggelit
megelőzően, életbenmaradásért
eltanulgatott békehit

szerint úgy vetek nálatok
igaz keresztet, bal kezem
viszi végig szentebb jelem

a testemen, tudatlanul
még, vagy talán örökre, mint
kiskoromban, mert egy széderest megérint.

A szerző szövegét Szondi György (interjúnak induló) kérdései inspirálták.

Életkép

Kivárva az órát, a percet

Gazdatest
őrzi meg
lelkekért
békevágy
és a lágy
húst, a vért
játszva szeg,
bíbor est
kincseit –

Szenvedő
úgyse hal
még halált,
nincs közel –
átölel
kínt, zilált
hang ural
észt, erő
fogy megint –

Életkép

Mint a magamét.
Csak nézném.

Árnyékfoltos rét.
Pár másodpercig
éjt, nappalt játszik
minden hangyának.

Szép országukban
fűmezsgyét snájdig
strázsák őriznek,
és kérik, várják,

míg jó tücsköknek
nem lesz váratlan
jéggyantás tél. Gyík
vagy légy testét

őrizném,
mint a magamét?

Szobordávid, Michelangelo keze alól

– Szepes Erika *kultúrákövetnek, szeretettel.*

Apám? Lehetnék én ő?
Azt nem tudom, mennyire
természetes a póz, van
mégis valami abban,
hogy bölcs nyugalját sosem

vesztette el, bár feje
egyszerre a leendő
hőse, meg a szelíd kő
testével áldott, üde

márványerekkel tele
szenté. Csak a modelljét
képzelfeltem el úgy két
szemmel, talán védene,

mindig, gyerekként, hite
tábláinak ígéit
őrző öregeket. Mint
élő anyám. És, vele,

apám. Lehetnék én: ő.

A húszéves Napút 200 száma 26500 oldalon jelent meg. „Üdvözlő írások”: születtek, születnek: 2650 szóköz nélküli karakterben – alkotások, melyekben szerepel a **Nap**, szerepel az **út**. Az idei ötödik számunkban közreadott nagy csokor után: ezúttal újabb négy mű.*

Kovács katáng Ferenc

Született zöld

Állok a sorban, mindent látok és hallok. A pult végén magas homlokú, nyílt tekintetű lányok rakják papírzacskóba az árut. Ifjonti hévvel érvelnek a műanyag szatyrok ellen. Pólójukon Greta Thunberg svéd diáklány méregzöld arcmása. Rollupon színes ábrák, diagramok, elrettentő felvételek. Szemétsziget az Óperenciás-tengeren, lufira felfújódott bálnák. Körülöttem sápadt, szörnyülködő vásárlók.

Leülök egy padra – zöldidegennek bélyegzett őskövület –, teszek úgy, mint akit legyűrt a kor, pedig csak indulataimmal viaskodom. Nekem legyen lelki-furdalásom, mert folpackba csomagolnak minden egyes borsószemet? Nem az én tisztem eldönteni, mi hoz bajt a Földre, vízre, ózonpajzsra. Vannak nálam okosabbak; választottak, erre kitanultak.

Zöldtudatosná akarnak gyúrni. A magam módján voltam, vagyok és leszek is. Zöldfülűn, zsebpénzre éhesen anyám szavára vittem vissza a tejes-, sörös- és bambisüvegeket. Mosták, sterilizálták, újratöltötték. Megelőztem a mozgalmat?

Gyalog jártam, nem kopott térdig a lábam, időnként elkötöttem nagyapám kerékpárját. Az út közepén fociztunk, szánkóztunk, korcsolyáztunk, kipufogógázzal nem mesélt a fáma.

Nagyi teknőben mosott, háznál főzött vegyszermentes szappant használt. *Nap* és szél szárította a ruhát (s ugrottunk, mint a dörzsölt bolha, eső elől lekapkodni a kötélről). Szárítószekrény, mikrohullámú sütő, jégkocka-adagoló? Minek gyártják, hogyha káros?

A harmadik szomszédban volt csak tévé, esténként oda jártunk. Másnap megdumáltuk a suliban; egy csatorna, egy az élmény.

Tekerős kávédarálónk volt, rézmozsarunk, Nagyi nem konyhagéppel, községes fakanállal kevert az ötlaposhoz tésztát. Régi újság porosodott a sarokban, pukkasztós fólia híján abba csomagoltunk.

Konditerem helyett a veteményesben kapáltunk, lócitrommal trágyáztuk a földet. Ásott kút vizével locsoltunk, előtte benne hűlt a dinnye és a szikvíz.

* A 2650 voltaképp az online-on folyik. Sorjáznak koronként a szerzések. A kétszeres folyóirat-közlés után is ott folytatódik – „korlátlan” ideig. Szóltja itt ezennel az írókat – invitánk. Várjuk írásait. 2650 leütésnyi próza ekként – egy Napút-oldal. (A szerkesztőség)

Artézi vagy nyomóskútból ittunk, nem petpalackból. Elektromos fűnyírókat csak amerikai filmekben láttunk. Mi, a született zöldek.

Nem dobtunk szemétkébe semmit. Moslák a disznónak, száraz kenyér prézli-nek, lyukas bilibe muskátli! Rozsda ellen avas szalonnazsír a fűrészlagra. Hullott gyümölcs nem létezett. Összeraktuk, ami szétesett. Komoly szerszámot a szomszédától kértünk kölcsön. Mi, az alaptól zöldek.

Huzat volt nyáron, nem légkondi. Télen réteges-mackósan öltöztünk a mér-sékelt fűtött lakásban.

Jött idő házalókkal, csábító masinákkal, zsúfolt áruházakkal. Elirigyeltük a szomszéd meggypiros autóját. Orrán-száján reklámtévé került a konyhába is.

Dübörög a fogyasztói társadalom. A fejlődés érdekében harácsolj, zabálgj!

Kiközösítenek, ha nem vagy trendi, korszerű és modern, ha nincs húzós zöldszlogenéd? Ne ostorozd magad, ha bedaráltak a fogyasztói láncba! Hogy is állunk ok és okozattal?

Kedves ifjú barátaim, pénteki iskolakerülő! Helyesírási hibáktól hemzsegő felirattal, kólával a kézben, rágózza, üres szavakat skandálva jutunk-e előbbre? Ja, még valami:

*Ne légy szeles.
Bár a munkádon más keres –
dolgozni csak pontosan, szépen,
ahogy a csillag megy az égen,
ugy érdemes.*

Radnai István

Déli napfény

- No lám, megjött a mi kedves patikusunk!
- És milyen fiatalos ma – szólt közbe egy tejfölösszájú festőtanonc.
- Ne ugrassátok folyton az öreget! No és hogy utazott?
- Figyeltem a fény játékát. A hajnal ametisztfényét és az alkony vörösét az Alpok havas csúcsain.
- Szerelmes a fénybe, mint az a bolond hollandus, aki lement Provence-ba?
- kérdezte valaki.
- Hallottak Van Goghról?
- Addig követi maga is a *Nap útját*, míg megjárja.
- Kérem, én ide tanulni jöttem, a hiányosságaimat pótolni...
- Igaza van – szólt közbe a tanár.
- ...és nem az ugratásokat hallgatni – fejezte be Tivadar.
- Lássunk munkához, ma tanulmányfejet rajzolunk – szólt rájuk Hollósy.
- Előkerült a rajzszén, a kifeszített papíron lassan megjelent a ráncos arc, a jellegzetes vonások.

A tanár megállt a patikus háta mögött.

– Meglepő! – gondolta, ajkai azonban hangtalanul mozogtak. Azt akarta, hogy Tivadar zavartalanul fejezhesse be a tanulmányfejet.

– Elutazom Afrikába – jelentette ki az, amikor leadta a szénrajzot.

– És ott hová?

– Egyiptomba, Marokkóba – talán –, de vágyom Szicíliába és a Balkán országába. A Nap különös útja a hegyek és a tengerek fölött.

– És miért ült be ide hozzám?

– Mert patikus vagyok, kérem, és nem részesültem komolyabb képzésben.

– És mit szól a fiatalokhoz?

– Én semmit, kérem.

– Nem az ugratásokról kérdeztem.

– Túlságosan hagyománytisztelők, ha én úgy kezelném már az ecsetet...

– De hiszen én nem az akadémikus stílust képviselem!

– Akármelyik akadémiára beiratkozhatnának. Ott sem lenne másképp. Ha nem van egy tanítványa, aki...

Valaki odajött és kérdezett valamit, egy másik megkérte, hogy korrigálja a rajzot. Így a beszélgetés megszakadt.

Vajon kik járhattak a festőiskolába? Kár a böngészőt lapozgatni. Úgysem tudom eldönteni, igaza volt-e az öregnek. Olvasom, hogy sokat ugratták.

Afrikából megérkezik – Hollósynak címezve – az első távirat: „Felfedeztem a plein air stop Tivadar festő stop”. Ezt a táviratot egyúttal az országgyűlésnek is elküldte.

Harsány röhögés fogadta. Különösen János, aki a sarokba húzódott és próbálta féktelen jókedvét fegyelmezni, röhögött teli szájjal. Egyedül ő tudta, mennyit dolgozott, távirati blankettákról leáztatott csíkkal mit kellett szenvednie ahhoz, hogy a távirat eredetinek hasson.

Amikor Ferencjóska ágynak esett, táviratozott a családjának: „Tegyétek ki a napra stop Tivadar stop.”

Akik a császári levéltárat tűvé tették érte, ezt a táviratot nem találták sehol. Pedig a többi jókívánság mind megtalálható ott, szép rendben, hivatalnoki alapos-sággal iktatva.

Elhatároztam, hogy Tivadarral megbeszélem a plein air és a napút kérdését.

A szabadban festeni, pont azt, amit látok, ez lehet egy festő igazi álma!

Én annyi idő alatt egy színvázlattal sem készülök el, amennyi neki egy kétszer hármas óriási vászon megfestéséhez kell.

Bár ma senki sem becsülné műveimet, teszem hozzá, és elhatározom, ide még egy sárga hasáb kell. Csontváry-sárga.

– Talán nem is keveri a festéket, csak kinyomja a tubusból a vászonra?

– Kérem, én patikus vagyok, és nincs sok pénzem, hogy festéket vegyek.

– És akkor mégis hogyan?

A választ már nem hallottam, a feleségem rázogatta a vállamat.

– Nem hallottad a vekkert? Még elkéssel az előadásról.

Vitéz Ferenc

2650 nap az Úton, amikor

Megyek a Tejúton. Mesebeli vándor
királyfi vagyok. A talpam világol, vad
csillagok legelnek alattam, s fölöttem
ragyog, majd szétterül a fehér topolya-
fátyol. Az idő réseiben gyönyörű
Einstein-ívben görbülnek hozzánk a csodák.
Nem játsszák el az ostobát a gerincek –
egyeneseek, mint a nyárfák, s a fagyos úr
forró viharában is csak meghajolnak.
Napra napkupolák rakódtak, s világnyi
messziség csömörlött a szívben. Köröztem
pokolban, s angyalok lángoló szavától
reszketett énekem; kinőttem tulipán
testemből a kígyó mérgeit, s míg hozzád
szegődtem, láttam, hogy mennyi kék
madártoll hamvad el a gyilkos fényeken.
S hántotta magáról kérgeit a nyár is.
Hét és egynegyed év telt el már azóta
(pontosan kétezer és hatszázötven nap),
hogy mindent otthagytam. Nem kell a karóra,
csuklómon nem maradt helye a bilincsnek,
fiókokra és polcokra sincs szükségem –
itt fent a levélnek, kavicsnak, hajtincsnek,
megszakadt fényképnek nem kell már több doboz.
Nem kell az emlékgár. A magas Tél Hátán
zarándokolva végig, látom az Istent.
Vagy látom a füstjét legalább az ősznek,
ahol szerelmes őzek kergetőztek.
S meghasítva a lélek árva ezüstjét,
erodált sejtjeim kivetnek magukból
minden földi tüskét. Tudják, az életet
nem a múlásában, hanem a reményben
kell mérni, és nem az éveket számolni,
hanem elkísérni fészkéhez a csodát.
Harmatos Kairosz-vásznakat feszítve
ég és a föld közé; festeni rá annyi
csillaglabirintust, amennyi a vágy volt,
és amennyi végül be sem teljesülhet.
Mert soha nem a vágyak teljesülnek be –
a sorsok vannak az Úton kiterítve,
s mint termékeny magok: néha szétgörögnek,

rabjai a gaznak, és mögé kerülnek
a rögnek, éhei fattyú madaraknak.
A sorsok szövetét lyuggatják a napok,
a fülnek szirének énekét dalolják,
s meztelen táncolnak a szemnek – szégyellik
magukat a szentek, s a bukott angyalok
arrébb fordítják a fényekét a magtól.
Megfesteni az anyag ösztönét, gazdag
lopakodásban is éber álmodással
játszani. Szövetséget kötni az éggel.
Csábít a ragyogás – de meg is rémülök:
elpárolgok izzó gyémánt jégesőben,
magához másol a Jupiter, katonás
grafitlelemény leszek az éjszakában.
Reggelre itt ülök egy csillag peremén,
s a csodás messziség hirtelen haragos
vadregény-látomás lesz: tetovált bőrben
hordozom magammal a remény jelei
helyett az átkot és a bűnt mindhalálig.
Már ha van halál. Mert még azt se tudhatom,
milyen az élet. Hogy nem csak árnyékoknak
látszunk-e, föllebegve egy barlang falán,
mely bejárhatatlan, s talán nem fordult meg
az Isten sem erre, csak egyetlenegyszer,
valamikor az idők kezdetén, s oda
véste árnyékát a fal nyirkos kövébe,
megjelölve, meddig érhet el a fénye.
Megyek a Napúton, algebrai vándor
királyfi vagyok. Körözve magam körül
legelőbb, nem tudva, hol van a kint s a bent,
ahogy lángol a szép Mária-legelő.
Megmaradt bennem a pillanat mámora,
nem gyötört ostoba kétség, hogy meghalunk,
mert hisz otthon vagyunk – s én ezt a számgyönyört
most élvezem. Ellenőrizd a számító-
gépeden: szóközök nélkül (szerzőnévvel,
a verscímmel s az írásjelekkel együtt)
pontosan kétezer-hatszázötven betű
lett ez a költemény is, Kedves Szondi György.

Zelei Miklós

Melyik nap? Melyik út?

Útnap indul ez is. Már javítom is. Csak egy sajtóhiba, hogy útnap. Nem kéne, hogy kodifikálódjon. Még kánonba kerül, s nézhetek! Mint a *nemtő*. Védszellem, őrszellem, génusz. Egy nyomdásztól fogant szó a XVI. század végén. Költők nevelték, töltötték belé a jelentést. Mint kolbászba a kerítést. A nyomdásznak nemzőt kellett volna szednie Calepinus tíznyelvű szótárába 1585-ben. Már több mint negyven éve bent vannak nálunk a törökök. Európai középhatalmi státuszunk megsemmisült, már nem kellett figyelni a magyar szavakra. Így lett nemtőnk. „A pusztas ország” zord génusza. „Milyen csend van, milyen nyugalom! Hány ezer éve már, hogy nem történik semmi.” Dehogynem! Az őstörténészek kezére került a szó. Ez most alakul. Kik arról ábrándoznak, hogy ősi nemtő szavunk a Nimród-ból ered. A bábeli toronyépítő minden sajtóhiba nemtője. Könnyű is elvéteni a nemzőt, a nemtőt. A klaviatúrán is egymás mellett a *t*, a *z*. A szedőkészletben is így lehetett. Több mint négyszáz évvel ezelőtt.

A dolgozat halad, a kötelező, szóköz nélküli 2650 karakterből már 835 megvan. Plusz ennek a mondatnak a 65 karaktere. Én nem haladok. Reggel arra ébredtem, hogy zsibbad a bal lábam. Útnap indulni nem tudok. Megköszöntem Istennek a mozgásszervi megbetegedést. Igazán esedékes volt már. Annyit szaladgáltam a világban. Ültem Kamcsatkában kocsmában. Koptattam a washingtoni kongresszus szőnyegeit. Tyúkistent gyűjtöttem a Fekete-tenger jaltai partján. Lánysimogató programokon vettem részt Bulgáriában.

A Kádár-kori magyar faroknak hatalmas értéke volt a Szovjetunió, a szovjet pufferországok szexuális piacán. Pláne a Ceaușescu-vészorszak szokási terveiben. A nemzeti trigonometria módszere: a székely háromszögelés. A magyarországi magyar egyetemista elment Kolozsvárra, ott megígérte egy magyar lánynak, hogy házasságkötéssel áthozza. Cserébe megkefélt. Utána elutazott Marosvásárhelyre, ott is megígérte egy magyar lánynak, hogy feleségül veszi és áthozza, cserébe őt is megkefélt. Majd fölkerelkedett Csíkszeredába, ott ugyancsak ígéretet tett egy magyar lánynak, hogy feleségül veszi és áthozza... Majd vonatra szállt, és hátizsákjában egy üveg édeskés román konyakkal honjába zötyögött: nemzés, nemtés. A vaszabáló korszak utazásai.

Ülök odafönt a napúton, hová a bajok, fájdalmak szoktak fölropítani. A nemtő-helikopter. Lógázom lábamat a napútszéli semmibe, s nézem, a földúton hogyan kínlódom. De miért lefelé nézek? A rossz szememmel, amellyel úgyse látok semmit.

Jobb fölfelé nézni. A másik szemmel, amelyre sose kellett szemüveg. Amelyet a bajok, az évek nem koptatnak, hanem élesítenek: Teiresziasz-effekt. Amellyel a láthatatlant látom. A napúton utazó magamat. Ahol szabad a mozgás. Semmi korlátozás. Nincs elesettség.

Erről beszél a hét mögöttem hagyott évtized? A megérkezés közelségéről? A nézőpontváltás belső erejéről? Amely a földúton újra fölsegít. Segít abban, hogy hálás legyek a bajért. Hogy van amivel megküzdeni – itt. Hogy megerősítsen ott. A napúton. Föl a zsinórpadlásig. Hiszen ez számít. A nap s az út. Az út s a nap. „E küzdés maga.” „Csak mentse meg a földet.” A többi semmi.

Tóth István

Záhony, a szuezi határváros

Beszélgetőkönyv készül Tóth István (Bátfa, 1951) nyugalmazott beregszászi főkonzullal (2010–2014). A könyv témája többek között az, hogy a kárpátaljai magyarok, az egykori Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros vármegyék magyarjainak a Szovjetunióban gyarmati sorba taszított leszármazottai hogyan élték meg '56-ot, látva a szovjet határon át Magyarországra özönlő Forgószél hadművelet hadosztályait, tankjait. Hogyan éltek ott a magyarok addig és azután?... Mit vett észre a gyerek, a diák, a felnőtt, majd a diplomata? *Egy keletmagyar Nyugat-Ukrajnából* címmel már készült vele könyv értékű beszélgetés, amely *A peremvidék világbirodalma* című egybegyűjtött, ma már hozzáférhetetlen kötetében jelent meg a Méry Ratio és a Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány kiadásában 2013-ban. A most készülő új interjúban a ma tükrében tekintjük át újra a régi eseményeket, föltárva azokat a részleteket, amelyekről az előző beszélgetésben nem szóltunk. Beszélünk a nyugat-ukrajnai külszolgálat tapasztalatairól is. A két beszélgetés, a régi és az új a BGA támogatásával a Magyar Napló Kiadó gondozásában lát napvilágot. Kérdez: Zelei Miklós.

Z. M.: – Magyarországra 1976-ban települtél át. Nyissuk újra azokat az időket! Azért gondoltam erre, mert megszületett bennem az a gondolat, hogy a Szovjetunió nyugati peremén sok szempontból szinte a rendszerváltásig tartottak az ötvenes évek. Fölolvassok egy részletet egy jelenetből. Egy puha fedelű, Sorsunk holnapjában című műsorgyűjteményben jelent meg elég ronda papíron 1974-ben „Uzshorod” oblasztyközpontban a Kárpáti Könyvkiadónál, Schober Ottó szerkesztésében, a borítóját G. Z. Levadskij tervezte. A műsorgyűjteményt Kárpátontúl felszabadulása és a Nagy Honvédő Háború befejezése 30. évfordulójának szentelték és amatőr színjátszó csoportok, műkedvelő együttesek, a községi klubok művészeti vezetőinek figyelmébe ajánlották. A jelenet címe, amelynek egy rövidke részét felolvasom: Az új úton. Ketten követték el: Sz. Kantor és A. Tulszkij. Hallgasd az opuszt!

Egy férfi és egy nő jön a függöny elé. A férfi figyelmesen végigméri partnerét.

Nő: – Mit legelteted rajtam a szemed?

Férfi: – Nem annyira rajtad, mint inkább a ruhádon. Új, ugye?

Nő: – Igen. Tetszik? Az üzletünkben vettem. De ahogy téged nézlek, rajtad sem minden a régi. Az inged műszálás?

Férfi: – Hát persze hogy az. De ne beszéljünk most rólam. Oda nézz, a terembe. A ruhák, az öltönyök, a kendők, de még a frizurák is újak.

Nő: – Egyszerűen örül az ember szíve.

Férfi: – És ha jobban körülnézünk, mennyi sok újat találunk a faluban! Majd minden házban televízió, s a képernyő előtt a nagymama az unokájával együtt harsoggja: Gól! Gól!

Nő: – És az istállók is mivé lettek? Ma motorkerékpár vagy Záporozsec,

netalán Moszkvics áll a lovak helyén.

T. I.: – Az ilyen jeleneteket 1974-ben, és még azután nagyon sokáig teljesen komolyan vették, elő is adták. A sematizmus korának neveztük azokat az időket, amikor dömpingben gyártották ezeket, a napi politika szükségleteit kiszolgáló irományokat. Ez a korszak Magyarországon 1956-tal lezártnak tekinthető. Kárpátalján nem. Valamennyire figyelemmel kísérhettem az ottani sematizmusnak a tartóságát, annak ellenére is, hogy áttelepülésem után egészen a Szovjetunió összeomlásáig nem túl sűrűn mehettem haza. Információkat abban a korban levelezések vagy találkozások útján, vagy a Nagy Magyar Évkönyvből, az elviselhetetlenül dogmatikus Kárpáti Kalendáriumból lehetett szerezni. A Kalendáriumból az a kép állt össze, hogy a szovjet rendszer stabil, Kárpátalján a magyarok továbbra is boldogok, hiszen évente egyszer átjöhetnek Asztélyból Beregsurányba a határ menti Barátság almáskertbe, és ott, eleget téve a szocialista realizmus a nemzeti forma és az internacionalista tartalom egységére vonatkozó követelményének, beregi népviseletben szedhetik az almát és énekelhetik nagygyűlés után, hogy föl, föl, ti rabjai a földnek. Természetesen oroszul. Vezetőik, a párttitkárok atyai jóindulattal szemlélik szorgoskodásukat s hallgatják dalukat. A Barátság almáskert az internacionalizmus propagandaültetvénye volt. 1960 tavaszán hozták létre, Lenin születése kilencvenedik és a szocialista haza, a Magyar Népköztársaság felszabadítása tizenötödik évfordulójának tiszteletére.

– Illetve „a két terület felszabadulásának” tiszteletére, ahogy például a pécsi Dunántúli Napló 1984. szeptem-

ber 23-i, vasárnapi száma címdoldalon tudósított a „Lenin barátságkertben” tartott almaszüretről és nagygyűlésről... De bármelyik korabeli újságot elővesszük, mindegyikben ott virított a barátságsszüret.

– A magyar oldalra átdelegált, többségükben ugyancsak magyar dolgozókat mindig részletes kioktatásban részesítették, hogyan kell viselkedni, mit szabad és mit nem szabad mondani. Aztán a végére többnyire jól berúgtak... Az almás barátságot minden ősszel eljátszották. És igen nagy sajtót szerveztek neki, még a tévéhíradóba is kötelező volt betenni. A kárpátaljai pártgerontokrácia, amelyik mindezt kézben tartotta, az összeomlásig hatalmon volt. De az ötvenes-hatvanas évek szindróma Ukrajnában ma is él, a hatalom birtokosai gazdasági erejük birtokában agresszívek és gátlástalanok. Ezt a magatartást több pozicionált magyar is gyakorolja. Abból a világból, amelyikben felnőttek, ezt a mintát hozták.

– Figyeljünk föl az idézet végén elhangzó kérdő mondatra: „És az istállók is mivé lettek?” Nem tudjuk, mi lehetett az eredeti szövegben, de a kéttagú mivé lett kifejezés magyarul negatív tartalmat hordoz. Nagy csapda a nyelv, leleplezi azt, aki nem tud bánni vele. És halálpontosan rámutat a szovjet kényszermodernizáció alacsony technikai színvonalára, a Zápороzsec-szintre. Az ukrainai Kommunár autógyárban kezdték meg a magyar néprnyelven Zápорожскának titulált szovjet népaútó sorozatgyártását 1960-ban. Hruscsov és Brezsnyev együtt próbálta ki a Kremlben a hatszáz kilós kisautót, s mi mást mondtak volna: a Zápороzsec nagyon szép, a Zápороzsec nagyon jó, a Zápороzsecce meg vagyunk elégedve... Az a hír járta róla, de állítólag ez

nem igaz, hogy a tank indítómotorját tették bele. És Budapesten egy vicc is járult ehhez: a boldog tulajdonos a hátsó ablakába kitett egy táblácskát: Nem vagyok hülye, nem vettem, nyertem. A modernizáció témaköréhez kapcsolódom a következő eszmefuttatással: a magyarországi egy párti elitben a hetvenes évektől már megjelentek a technokraták, nyugati nyelveket beszélő, diplomás pártemberek is. Vörös színű nyakkendőt és kék inget viseltek... A piros-kék a Vasas színe. Úgy gondolom, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártjának kárpátaljai csúcsain, az ungvári, beregszászi, munkácsi pártvezetők között nem volt technokrata, hanem az orosz, ukrán és magyar nemzetiségű pártvezetők az ötvenes évek eredeti, kőszáli bolsevik szellemében gyakorolták a hatalmat a birodalom széthullásáig... A magyarok közül a szemfülések ekkor áttelepültek Magyarországra, ahol érvényben voltak a Szovjetunióval kötött államközi szerződések, amelyek alapján Magyarországon emelt nyugdíjat kaptak: olyan időkben, amikor a függetlenné vált Ukrajnában a nyugdíjakat gyakran ki se fizették. A Beregszászi Járás utolsó kommunista párttitkárát, Veres Gábort szokták emlegetni a leggyakrabban, aki megkövetelte a magyaroktól is, hogy oroszul forduljanak hozzá. De utána, amikor lehámlott róla a hatalom, mivé lettek stallumaink, nyugdíjasként kifizetődő volt magyarnak lennie.

– Kik voltak, kik lehettek a szemfülések? Nyilvánvalóan azok, akiknek abban a zárt világban magyarországi kapcsolataik lehettek. Ezek értelem szerűen elvtársi kapcsolatok voltak. Párttitkár a párttitkár, sajtómunkás a sajtómunkással, egyetemi tanár a magyarországi felsőoktatással. Az ide-

sorolhatók magyar nemzetiségű funkcionáriusok voltak, akik magyar gyökereiket a Szovjetunió bukása után fedezték fel. Addig otthoni hivatalaikban oroszul beszéltek, magyarországi látogatásaik során itteni partnereikkel tolmács útján érintkeztek. A magyar nyugdíjat szerzett, általában magyarfaló funkcionáriusok száma nem volt magas. Maga a tény azonban a közvéleményben joggal keltett indulatokat. Abban a nagyon korszerűtlen peremszovjet vérbolsevik pártelitben, amelyikkel Kárpátalján találkoztam, nyomuk se volt a technokratáknak. Nem viseltek semmiféle megkülönböztető ruhadarabot. Hacsak nem a hajtókára tűzött Lenin-jelvényeket, kiűntetéseket. Amit megfigyelhettem, az a hajviselet volt. Az ondolált frizura! Ondoláltatott a kárpátaljai és a szabolcsi főnök, és így láttam hivatalos fényképein a Kárpátok génuszát, Nicolae Ceaușescut is. Ilyen frizurát hordott Bíró Andor, a több tiszaháti magyar falut egyesítő tiszapéterfalvai Határőr Kolhoz elnöke is, az USZSZK Legfelsőbb Tanácsának képviselője. Ő azonban más eset. Tevékenysége és élete a magyarság gazdasági és kulturális fennmaradása érdekében folytatott küzdelem jegyében telt el. Kapcsolatait és befolyását erre használta. Regényt kellene róla írni!

– Szűk fél évszázadig tartott Kárpátalja szovjet korszaka. Népiirtással kezdődött és a Szovjetunió bukásával ért véget. Nem beszélünk eleget erről a korszakról, a gálócsi gyermekévekről, s arról ahogy elveszett a gyermeki biztonságérzet.

– Ötvenhatalal függ össze a biztonságérzet elvesztése. Igyekeztem a felnőttek között lenni, amikor istentisztelet után együtt maradtak egy kicsit. Vagy ha összejöttek valahol, bár ez ritkán fordult elő, mert nem

gyülekeztek. Így tudtam meg 1959 januárjában, hogy a KGB megölte Gecse Endre református tiszteletest, aki Gálocsban született 1907-ben, lelkészcsaládban. Abban az időben gyilkolták meg, amelyet hruscsovi olvadásnak is szoktak nevezni. Így nevezik annak ellenére is, hogy éppen ebben az időszakban a legkegyetlenebb módon vérbe fojtották a magyar forradalmat. Ekkoriban azonban az egyházak már foglalkozhattak a fiatalokkal, kismértékben. Gecse Endréhez is eljártak a fiatalok, belőlük lett az „ellenálló csoport”, amely miatt Gecse Endre nagytiszteletű urat 1958. december 2-án letartóztatta a KGB. Gálocsról ekkor ő már elköltözött, és Huszton szolgált. Onnan vitték Ungvárra, a KGB börtönébe. Pedig idejekorán áttelepülhetett volna Magyarországra, s akkor elkerülhette volna a tragédiát, de a népével maradt. Mi volt a vád ellene? Huszti hívei megajándékozták egy új palásttal, amelynek anyaga Amerikából érkezett. Ez volt a tárgyi bizonyíték az amerikai kapcsolatra. Az amerikai kapcsolat a korszak nyelvén azt jelenti: kémkedés. Megvolt neki magyarul a *Mein Kampf*, s beleírta a nevét mint saját könyvébe... Ebből is vád lett. 1959 elején már halott volt. Január 7-én nézhette meg a halottat a felesége, a húga és a kurátor felesége. Bátor asszonyok. Nem tudunk róluk eleget. A három asszony nem szemlélhette meg közeli Gecse Endrét. A halántéka kék volt, ennyi látszott, mert a kezét eltakarták a palástjával. Jeltelen sírba földelték el. Vele ért véget a kárpátaljai papok gyilkolása. Ő az utolsó mártír.

– *Rögtön megtudtad, hogy meghalt?*

– Igen.

– *Hogyan mondták meg?*

– Sehogy. Elterjedt. Információt nem lehet visszatartani. A XXI. században sem, a XX.-ban sem. Hogy mennyire nem idilli lét a falusi, cseperedvén azt nagyon megtanultam. Például 1972-ben, amikor a Beadványt készítettük. Már sokat beszéltünk róla. De mindig találunk benne újat. Azon túl, hogy én is aláírtam, aktivista is voltam. Ebbéli mivoltomban Ungvárról kimentem Gálocsra, gyerekkori jó barátomhoz, Hudák Istvánhoz, aki azóta is barátom, hogy aláírassam vele. Ő óvatosabb volt, meg neki mégiscsak ott volt az apja. Úgy értem, hogy volt, aki féltse, meg volt, akit féltsen, ellentétben velem. Elmagyaráztam, hogy miért fontos ez az ügy, ő azt mondta, hogy nem írja alá. Nem volt barátságtalan a beszélgetés, de hát ezt tudomásul vettem, és akkor egy kicsit eltört valami, de nem fogtam fel tragikusan. Úgy gondoltam, hogy ha ő ezt így gondolja, akkor nem fogom erőszakolni. Meg aztán, amikor néha-néha visszamentem a faluba, akkor már hallottam olyan történeteket, hogy az elesetteket a családtagok nem nagyon ápolják. Az öreget elhagyják... Régebben nem volt ilyen. Megszólták, aki ilyet tett.

– *Ez a szó sem ismert ma már, hogy megszólják.*

– Mi ismerjük, mi ketten.

– *Gálocsból volt valaki, aki aláírta a Beadványt?*

– Nem emlékszem rá. Mivel én voltam a gálócsi sejt, vagyis én mentem oda, nyugodtan mondhatom, onnan nem írta alá senki. De más falvakban aláírták, nem is kevesen. Majdnem 1000 aláírás gyűlt össze. Egészen fantasztikus módon! Nem a mai technika volt. Visktől Ungvárig, azon a vonalon, ahol a magyarok laktak, az aláírásgyűjtést meg kellett szervezni. Ott a titok gyorsan kiderülhetett, de nem

is úgy indult a dolog, hogy ezt most titokban tartjuk. A nyilvánosság elé akartuk vinni.

– *Voltak, akiket menet közben lekaptak, miközben vitte a listát?*

– Ilyenről nem tudok.

– *A falu társadalmának a fölbomlásáról, a szolidaritás megszűnéséről milyen emlékeid vannak? A kolhozrendszerbe már beleszülettél. A családból ki volt kolhoztag?*

– Apám nem volt az, de ő azért nem, mert Ungvárra járt dolgozni. A többiek elvileg mind. Akinek volt földje, attól elvették, őt magát megbeszorították a kolhozba. Ott éltek a közösben... De ahhoz, hogy valaki a városban dolgozhasson, rátermettség kellett, készség, tudni kellett valamit. Lehetőleg oroszul is kellett beszélni valamennyire, mert az is szükséges volt... Apám megfelelt ezeknek a követelményeknek. Kereskedőnek tanult, volt ehhez érzéke, s akkor ő mindennap bebiciklizett Ungvárra. Tizenkét kilométer oda, ugyanannyi vissza. Télen nem túl jó.

– *A kolhozból könnyen elengedték? Hogy nem kell tagnak lennie, hanem mehet dolgozni a városba. Mert beljebb a Szovjetunióban így ment.*

– Erről nem tudok. Nem mondtak semmi olyan történetet, hogy ez valami borzasztóan nehéz lett volna. A nyugati végeken ezt lazábban kezelték.

– *Térjünk vissza '56-ra. Számos otthoni kényszerintézkedést kellett hozni utána. El kellett tüntetni például a Tolnai Világlapjának a példányait.*

– Az '56-os forradalomig a padláson megvoltak a Tolnai Világlapja példányai. Az említett jó barátommal, Hudák Pistivel meg a többi gyerekkel forgattuk őket. Én nagyon szerettem nézegetni ezeket a lapokat, mert csu-

pa magyar hadi sikerről számoltak be. Képek voltak bennük, honvédeink előrenyomulnak, Ukrajnába... És hát ott volt ikonnak a Führer, a Duce különböző látványos pózokban. Horthy Miklós.

– *Voltak benne divatoldalak is.*

– Tárcaoldal is. Jó volt nézegetni őket, és arról ábrándozni, hogy lesz itt még magyar világ. Körülbelül ez volt a szeánszoknak az értelme. Meg szellemi muníciót kaptunk a Tolnai Világlapjából az ellenállásunkhoz. Mármint ahhoz, hogy hogyan fogjuk újramezteni a forradalmat. A felnőttek főleg a Szabad Európa Rádióból szereztek a friss információkat, de a Kossuthot is hallgatták. Zárt ajtók mögött, már amennyire van zárt ajtó faluhelyen egy portán, titokzatosan hallgatták a híreket, '56 őszén már a Rogyina 47 típusú szovjet készüléken, addig telepes rádión. És akkor már én is füleltem, mert érdekelt. Bent hallgattuk a rádiót, kint pedig ott vonult sok orosz katona. Gyalogosok voltak, s legfőképpen ázsiai arcokat lehetett látni. Olyanokat addig én még nem is láttam. És ágyúörgés volt egy ideig Csap felől, azt is hallottuk. Egyértelmű volt, hogy mi van ott. Jó birodalmi politikával hozták a keleti végekről a nyugati végekre a katonákat, akiknek fogalmuk se volt arról, hogy hol vannak. Talán annyit tudtak, hogy még a Szovjetunióban.

– *És Záhonyban kezdődik Szevez.*

– Engem nem vegzáltak '56 után, de más gyerekeket igen. Gálócscról Pasztellák Istvánt, Perduk Tibort vitték el javító-nevelő munkatáborba, átnevelésre. Kiskorúak voltak. De a legfiatalabb Molnár László volt. Ötödikes kisfiú, őt az óráról vitték el, az iskolából. Fegyverrejtegetés volt a vád. Találtak a kútjukban egy pisztolyt, és azt neki kellett onnan felhoznia. Volt

röpcédulázás is. Muszkák haza! Elég volt a kommunizmusból! Ne bántsátok Magyarországot! A kolhoz megszüntetéséről is születtek röpcédulák. Nem kellett ehhez nyomda, kézzel is meg lehetett őket írni.

– *Ki fogalmazta meg?*

– A magyar szív. A gyerekek maguk. Ha egy felnőttnek elmondják, képzelheted, hogy mi lett volna. Az ifjúságban benne van ez a romantika, és cselekszik. A szabadságvágy föllángolásának hevében. Nehéz a szabadságvágyat kiirtani. Föllángolt 1971–72-ben is. Molnár László ötödikes gyerekként rendőri felügyelet alá került. Ő már nem Gállocsban járt iskolába, mert ott csak négy elemi volt és osztatlan tanítás, hanem a sislóci hétosztályos iskola botfalvai tagintézményébe, ma így mondanánk. Sok volt a gyerek, nem fértek el a sislóci iskolában, s nyitottak nekik Botfalván új osztályokat egy régi épületben. A másik két gálocsi fiú is oda járt. Én is ott folytattam ötödiktől, de nem Botfalván, hanem bent Sislócon. Ma Dobó István nevét viseli, Sislóci Dobó István Középiskola, és sok cigány gyerek is jár oda. Akkoriban amolyan gyűjtőiskola volt. Oda jártak a környék falvaiból a gyerekek. Sok magyar gyerek volt. Az iskola is magyar volt, még csak nem is két tannyelvű. Orosz vagy ukrán nyelvű iskola akkor még nem is volt Sislócon. Most már van. És innen kerültem az ungvári 10-es számú Zalka Máté Középiskolába, ez is teljesen magyar nyelvű volt. Tartottak honvédelmi oktatást, azt nyilván oroszul kellett hallgatnunk, de egy városi iskolában ez már nem volt szokatlan. Mondjuk a honvédelmi oktatás nyilván azért folyt oroszul, mert a katonatiszt, aki oktatott bennünket, nem tudott magyarul. És nem is akart megtanulni. Nincs rá szüksége, úgy érezte.

A Zalkában már szaktanárok tanítottak, minden tantárgyat külön tanár.

– *Magyar irodalomból mit tanultatok a Zalka Mátében?*

– Petőfi Sándort. Ő a Lunacsarszkij-idézettel volt bemutatva, amelyben Anatolij Vasziljevics Lunacsarszkij saját kora bolsevikjának nevezte őt, s ezzel nagyjából véget is értek a rá vonatkozó tanulmányaink. Az ukrán irodalomból se tanultunk sokkal többet. Hallottunk Ivan Frankóról... Ha olvastuk, akkor magyarul. De mindez eléggé elmosódik. Magánszorgalomból azonban könyvszerető gyerek voltam. Már Gállocsban nagyon érdeklődtem az olvasás iránt, ott volt a Jókai-összes, azokat én szinte mindegyiket elolvastam. A szövegértéssel sem volt baj. Amit nem tudtam kiolvasni, mondjuk egy idegen nevet, azon túlhaladtam. De érdekes módon a történetek mindig lenyűgöztek. Meg hát a lexikonok, azokat is jó volt nézegetni. Megtaláltam őket az apai könyvtárban. Meg akkoriban volt egy érdekes árukapcsolás a faluban. Ha a boltban cukrot, kenyeret vettél, ahhoz mindig kellett venni könyvet is. Magyar nyelvűt. Így jutottam hozzá Alekszandr Goncsár *Arany Prága* című regényéhez, amit el is olvastam. Vagy Alekszandr Fagyjev *Az ifjú gárdájához*. Vettem egy zacskó cukrot, és benne volt Oleg Kosevoj is. Másként nyema cukor. Falun krumplit akkor még nem vettek boltban.

– *Mit tanultatok a névadótokról, Zalka Mátéről?*

– Hallottunk róla. Tudtuk, hogy Mátészalka közelében, Matolcson született. Ma Tunyogmatolcs. A spanyol polgárháborúban részt vett, hősi cselekedeteket hajtott végre. Többet nem tanultunk róla. Azt sem, hogy születésekor Frankl Bélának hívták, s a Mátészalka megfordításával változtatott nevet. Nem rendeztek Zalka

Máté-ünnepségeket sem. Elég lazán vették ott a birodalom peremén ezeket a dolgokat. A szellemi erőszak már lanyhult valamilyen mértékben. A világ pedig akkoriban egyértelmű volt a mi szempontunkból. Tudtuk, hogy kik ezek az oroszok. Megszállók. Reménykedtünk mindig a visszatérésben. Már mint a Magyarországhoz való visszatérésben. És betartottuk, hogy lehetőleg nem kollaborálunk az oroszokkal. Hogy tisztességes magyar ember a kommunista pártba nem lép be. Az már kollaborálásnak számított. A Komszomol még nem. A Komszomolt, azt nem lehetett kikerülni. A pionírt sem. Meg besúgónak nem illett állni. Akiről a faluban ez a hír járta, azt nem köpködték le, de nem szívesen beszéltek vele. Egy kicsit kirekesztődött. Ha valakiről ezt sejtették, akkor az probléma volt az illetőnek. De megállapíthatjuk, hogy az SZKP-tag-ság volt a vízvázlat. Emlékszem egy kifejezésre, ha valakiről gunyorosan beszéltek, azt mondták: nagy párttag. Ezzel mindent elmondtak róla. Nem mondtak többet. Nem mondták, hogy gazember, csak azt, hogy nagy párttag. Ez volt a gazember szinonimája. Megjegyzem, egypártrendszer volt, s az SZKP-nek 1989. január 1-jén 19 487 822 tagja volt. A Gorbacsov elleni államcsíny támogatása miatt föloszlatták 1991. november 6-án. Jelképes dátum! November 7. előestéje. Tevékenykedett az Ukrán Kommunista Párt is, de az csak a pártadminisztráció része volt. Az UKP-t a Legfelsőbb Tanács 1991. augusztus 26-án tiltotta be. Ehhez képest Csehszlovákiában aszimmetrikus többpártrendszer volt. Amit groteszk módon értek: ugyanaz, többször. Ténykedett az 1921-ben Prágában alapított Csehszlovákia Kommunista Pártja nevű szélsőbalos szervezet. Amelyen belül a második

világháború után egy időben létezett a Szlovák Kommunista Párt. Cseh Kommunista Párt azonban nem. Később ez változott.

– *Történelemből mit tanultatok a Zalkában?*

– A Szovjetunió és Oroszország történetét. Magyar történelmet egyáltalán nem tanultunk, se Szent Istvánt, se Mátyás királyt. Amit a magyaroktól tanítottak, az annyi volt, hogy Horthy-fasiszták. Két sor a könyvben, hogy Kárpátalján, vagyis Kárpátontúlon itt voltak a Horthy-fasiszták. Érettségihez közeledve a Dolgozó Ifjúság 2. számú Esti Iskolájában okítottak bennünket erre. De már a Zalkában is ilyen szellemű volt a történelemkönyv. Csak hát egyrészt nem hittük el, másrészt a történelemtanárunk is úgy csinálta, hogy érezzük, éppen lódítunk egyet. Szimacsko Jánosnak hívták. Nem tudom, mennyire volt jó történész, de jó kedélyű ember volt, aki meg tudta szerettetni a tantárgyat azzal, akit ez érdekelt.

– *A Komszomol meg volt szervezve a Zalkában?*

– A Komszomol mindenhol meg volt szervezve. De nem nyolcadikban, hanem valószínűleg kilencedikben kellett belépni. Amikor én már az esti iskolába jártam. És úgy estem ki a Komszomolból, hogy a munkában nem foglalkoztak ezzel, az esti iskolában úgyszintén nem, úgyhogy kimaradtam. A bevonultatásomig úsztam meg. Leérettségiztem az esti iskolában, és jelentkeztem nappali tagozatra Ungváron a magyar filológiára. Ki kellett tölteni egy űrlapot, és ott szerepelt egy kérdés, hogy tagja-e a Komszomolnak. Őszintén beírtam, hogy nem. Rögtön hívtak is, hogy tényleg nem? Tudtam, hogy itt muszáj hazudni, és beírtam, hogy igen. A harmadik évfolyamig nem is volt

probléma, hanem egyszer ez valahogy kiderült. Mondták, hogy be kell lépni. Az évfolyamunk felelős tanára, Zékány Imre szólt. Neki szólnia kellett. A maga módján megszidott, de közben éreztem, hogy nevet belülről. Szektásnak nevezett, meg minden. Tetszett neki, hogy nem vagyok Kom-szomol-tag, csak ezt nem mondhatta meg nekem. Ha találkoztunk az ungvári korzón, vagy ötven méterről visszakialtott, Tóth, maga már belelépett? És nevetve ment tovább. A békesség kedvéért én be is léptem volna, de nem volt az olyan egyszerű. Azt mondták, hogy fel kell készülni, ami néhány hónapba beletelik. Két kedves évfolyamtársnőmre bízta a feladatot, hogy foglalkozzanak velem. De a foglalkozás végét már nem sikerült kivárnom, mert májusban elvittek az egyetemről katonának. Ott már nem volt közvélemény-kutatás, hogy akarok vagy nem, hanem beléptettek, és kész. Volt még egy utolsó rúgásom a rendszer felé. Kitaláltuk, hogy nekünk jogunk van a saját nyelvünkön aláírni a tagkönyvet. És aláírtam magyarul. Nézték, és azt mondták: ez nem jó. Hiába hivatkoztam arra, hogy lenini nemzetiségi politika. Azt nem lehetett bírálni, de itt nem vacakoltak. Azt Le-

nin mondta, ezt meg mi mondjuk. És kiállítottak egy újabb tagkönyvet, amit már oroszul írtam alá. Megvan a Kom-szomol-tagkönyvem. De csak az orosz változat. Amit magyarul írtam alá, azt elvették. Pedig Zékány tanár úrnak is tetszett volna biztosan. Róla, aki időnként az általa kitalált ősi finnugor nyelven tartotta az előadásait, már tudunk egy keveset. Az előadás elején húzott a táblán egy vonalat: Ez az Urál. Innen indultunk! És megesett, hogy ezután sámáni révületbe jött, s ha ez megtörtént, akkor az ősnyelven adott elő. Hallás után jegyzeteltünk. Sajnos elveszett a jegyzet. A diákságunk nem erőltette meg magát, ami a nyelvészet tanulását illeti. Nem olvastuk a szakirodalmat se. Volt egy szovjet folyóirat, a Bevezetés a finnugrisztikába címmel. Zékány tanár úr abban publikált. Tudta kívülről a saját tanulmányait. Mindig számonkérte, hogy a legújabb finnugrisztikát olvastuk-e. Hát ki olvasta!? Nem érdekelt minket. Először is leparasztozott bennünket, majd elmondta, rettenetes orosz akcentussal, a cikket. Szlatinai volt, a szlatinaiaknak van valami sajátos nyelvjárásuk amúgy is, magyar nyelvjárásuk. És ezzel a magyar akcentussal beszélt az orosz nyelvet.

ÜDYZÖZLET SZÓFIABÓL

Micsoda nő
fekni'k hanyatt
a Vitosán,
fellej alatt:

micsoda nő,
micsoda akt!

Szófiában
már a tavasz
tombol, de az ő
melle havas,

eser sztráptól
paraszas.

Tört öle, térde,
mindene ar!
Remegés érte,
mint egy kamase,

mert: te vagy az,
jaj, Te vagy az.

Szófia, 1983 áprilisában

UTASSY JÓZSEF KÉZIRATAI

Köszönjük a feleség, Horváth Erzsébet figyelmességét,
hogy a három kéziratos verset közlésre rendelkezésünkre bocsátotta.

JÁSTEN FÁGGATÁSA

Uristen, hát hol élöl én?!
Valóban ez a föld hazám?
Mert nem ölel átörö megéhez
úgy igazán?

Uram, te lóttad apómat!
A szamoa derengés jutót:
valahol thimben éagsaték el,
mint a Dúgát.

Fiam nélfuttt zrendülé ág.
Örök barbir: létörted ét.
Hizlakod vele a rédion
örömetöt.

Számomra mit emeltél én?!
Mifele döghelét, Uram?
Büzhöl, de mégis tögöl nándol
romonéan.

Hát minos esély, Uramisten,
föltámadásra minos esély!
Szerel, iáltos fél térdeidre,
o harudj, moréj.

Bp. 1993 novemberében

EGY FESZTŐHÖZ

Zsidó

En Istenedben nem hiszlek,
de esbóllattam, ha van:

Barnóczy Arany!

Profeta sem vagyok, nem ám,
mirek émitsam magam:

Barnóczy Arany!

Van gyönyg vízem, friss levegőm,
hamukodó túl parennam:

Barnóczy Arany!

De fantáziám kevese sincs,
arról érde, ami van:

Barnóczy Arany!

Igaz, olyankor egy megam
ülök a Holden hátulán:

Barnóczy Arany!

Látsd, nem vagyok álszegény:
csillag remegtet, nem burcny —

Barnóczy Arany!

T.: 1207286

William Wordsworth

Előhang

Első rész

(1)

Ezért volt tán minden?
Hogy minden folyók legszőkébbike moráját
Dajkám dalával szerette egybemosni,
Hogy sziklás zuhogókon, égerfa árnyán át,
Gázlóin és sekélyein oly hangon üzent,
Mely álmaimmal egy irányba folyt?
Édes lakhelyem zöld rónái mentén
Ezt vitted végbe, Derwent, tündöklő patak;
Éjjel-nappal az emberi szívet nyugtató,
Véget nem érő zenét, biztos kadenciát
Komponáltál gondolataimba, csecsemőnél
Puhább lágytságot, nyugalmat, mit a Természet
Ligetek s mezők öléen lehel, az ember
Otthonáról halovány zálogként tudást.
Szeretett Derwent, minden vizek legszőkébbike,
Ezért volt tán, hogy meztelen fiúként,
Négyévesen, nyáron hallgatag öbleidben
Napjaimat fürdőzéssel tölthettem el?
Vagy máskor a napon sütkéreztem,
Áramlatodban elmerültem vagy mezőkön
Kószáltam és aggófű sárga virágait
Tiportam. Vagy ha mélyen-sugárzón,
Bronzban ragyogtak a szirtek és a dombok
S a távoli Skiddaw gőgös csúcsa, én csupasz
Bennszülöttként a zivatart szilárdan álltam.

(2)

Azután pedig, egy későbbi napon
(Bár még fiatalon), mikor a fagyos szél
Lehelete az utolsó őszi kikericset is letörte,
Egy fél éjszakán át vándoroltam csiszolt
Mélyedések és sziklák között, örömem lelve
Ott, amerre a szalonkák elfutottak
A holdsütötte pázsiton. Akkor azt gondoltam,
Azt kívántam, lenne vállamon háló, rugós hurok;
Én, kegyetlen gyilkos. Ti gyöngéd erők,
Kik békének hívott boldogságot hoztok!

Üzött egy izgatott látomás, száguldtam
 Huroktól hurokig. Siettem, siettem még,
 Siettem tovább, és hogy vert a szívem!
 Reám bámuló szirtek és elszórt tiszafák
 Között, hogy dübörgött a mellkasom
 Várakozással teli! Néha ellenállhatatlan
 Vágy ragadott magával, és a madarat,
 Mit mások dolgos csapdája ejtett rabul,
 Zsákmányként magamhoz vettem. A csíny után,
 Elhagyott dombok között, tisztán hallhatóan
 Egy mély lélegzet és kiismerhetetlen mozgás
 Zaja kísért: léptek, szinte oly csendesek,
 Mint maga a pázsit, melyet tapostak.

(3)

Tavaszbá fordulva, ha a napsugár
 Az avar alól előcsalta a kankalint
 A déli parton, a völgyek és erdők
 Felmelegedtek; én a fennsíkot
 S a magányos csúcsokat cserkésztem
 Hegyeiktől s széltől ölelve. Bár szándékom
 Rossz és dicstelen, az eredményt nem
 Feledem. Ó, mikor a holló fészke fölött
 Egy fücsomóba és egy félhüvelyknyi síkos
 Sziklahasadékba épphogy kapaszkodtam,
 Mikor majdnem úgy tűnt, csak a viharos
 Szél szegez a sziklafalnak, ó, ahogy
 A veszélyes padkán egyedül függeszkedtem,
 A meztelen szirtet a vállamon tartva,
 A száraz szél különös tónusban, hangosan
 A fülembe fújt, az ég sem tűnt a földhöz
 Tartozónak, és hogy rohantak a felhők!

(4)

Az emberi elme egyenletesen építkezik,
 Akár a zene íve. Úgy hiszem, van szellem,
 Amely, ha egy kivételes létezőben
 Testet ölt, csecsemőkorának hajnalától
 Felhőket képes szétválasztani.
 Mint a villám érintése, de gyöngéden keresi,
 Látogatja őt. (Csöndes, rejtett erő, melyre
 Ritkán eszmélünk, pedig a legdurvább ember
 Előtt sem ismeretlen, sőt inkább kedves.)
 Ifjúi napjaimba, habár nem gyakorta, e szellem
 Társalgott velem. Van azután más szellem is,
 Amely, még ha ugyanazon célra irányul is,
 Hathatósabb befolyást gyakorol, követhető
 Rendtartást. Ilyen iskolából jöttem én.

(5)

Ez mutatott irányt. Egy este így lopóztam
Egyedül az apró ladikba, egy pásztor csónakja
Volt, sziklás mélyedésben, fűzfához
Kötve, mint rendesen. Világított a hold,
A tó tisztán ragyogott a dérlepte hegyek közt.
Kis csónakom ellöktem a parttól, az evezőkkel
Húztam egyet, aztán még egyet, ütemesen,
És úgy haladtam, mint méltóságteljesen
Lépkedő férfi, aki a szélben előregörnyed.
Lopott, zavart tett élménye maradt bennem.
Csónakom a hegyek visszhangjától kísérve
Haladt tovább, a part mentén
Állva hagyva őket mozdulatlanul.
A holdfényben apró körök csillogtak lustán,
Mígnem mind egyetlen szikrázó fény
Vízi ösvényévé olvadt. A fűzfa odva fölött
Egy köves meredély emelkedett. Most arra,
Amint igyekvő, büszkén evező férfihoz illik,
E sziklás párkány csúcsára szögeztem
Határozott tekintetem, a láthatár szélén, hisz
Mögötte már semmi sem volt, csak a csillagok
És a szürke ég. Bárkám tündérként siklott.
Huszadszor mártottam evezőmet a néma tóba,
És ahogy a mozdulattal kiegyenesedtem,
Hajóm, akár egy hattyú, szelte a vizet.
Ekkor a sziklás magaslat mögül, mely eddig
A láthatár széle volt, egy hatalmas szirt
Valami önkéntes erő ösztönével
Szegte föl fejét. Húztam egyet,
Azután még egyet, de a hatalmas szirt
Egyre növekedve emelkedett köztem és a
Csillagok között, s mint egy élőlény,
Megfontolt mozdulatokkal lépkedett utánam.
Remegő kezekkel fordultam és lopóztam vissza
A hangtalan vízen a fűzfa odvához.
Otthagytam bárkámat, eredeti helyén kikötve,
És komoly, mély gondolatok között
Hazafelé indultam a réteken át.
Az átélt látvány után gondolataim napokig
A lét ismeretlen módjainak halovány és
meghatározhatatlan érzései körül forogtak.
Sötétséget láttam – hívjuk magánynak
Vagy üres elhagyatottságnak –, örökösen
Visszatérő tárgyak ismeretlen formáit, fák,
Tenger vagy az ég képeit, színtelen zöld mezőket,
És hatalmas, rettenetes alakok, melyek nem

Úgy élnek, mint az élő ember, férkőztek
Gondolataimba ébren, és zavarták meg álmom.

(6)

Ó, nem véletlen, hogy ti, hegyi lények,
És ti, kik holdfényben, csillagfényben erdőn
És nyílt mezőkön jártok, gyermekkorom
Első hajnala óta kedvtelve fűztétek egybe
A lelket építő szenvedélyt az ember
Hétköznapi érzelmei helyett magasabb
Ívű tartalmakkal, időtlenebb tényekkel,
A Természettel, így szőve át meg át
Érzelmek és gondolatok elemeit,
Szembesítve ezáltal fájdalmunkat
Félelmeinkkel, hogy felismerjünk a
Szívverésben egy bizonyos pompát.
S e kapcsolat nem öncélú kedvesség
Eredménye csupán. November táján,
Mikor a völgyeken elömlő pára még
Déltájban is elhagyatottnak mutatta
Az erdőt, vagy mikor egy csendes nyári
Éjjel a dombok mögötti remegő tó mentén
Hazafelé tartottam magányosan, ilyen
Baráti kapcsolatban volt részem.

(7)

És fagyok havában, mikor napnyugtával
A tanyák ablakai mérföldekre láthatóan
Átperzseltek a lidérces tájon, én nem
Figyeltem a hívó szóra. A falu órája
Hatot ütött, tisztán, hangosan. Én büszkén,
Mámorosan kanyarogtam, mint fáradhatatlan ló,
Mikor otthona nem izgatja. Mindenki acéllal
Vasalt cipőkben szisszent tova a fényes jégen
Bűntársként eljátszva egy erdei hajtást,
Vadászkürt visszhangját, a kutya-falka
Hangos csaholását és az űzött nyulat.
Így repültünk a sötét hidegen át,
Mindenki serényen. Lärmánk zajától
A szakadékok visszhanggal csengtek,
A kopasz fák és minden jeges szirt acélként
Pengett, míg a távoli dombok
Melankólia alig észlelhető, idegen árnyát
Küldték a kavalkád felé, és míg
A csillagok kelet felől tisztán ragyogtak,
Nyugaton halványult a narancsszínű ég.

(8)

Nemritkán egy csöndes öbölbe
Húzódtam a lárma zajától, vagy mókázva
Félrenéztem, hadd vágjon át a kavargó
Sokaság, társaságom, a jégén, csillogó
Csillag-árnyon. És gyakorta, amikor
A szélnek átengedtük testünk súlyát,
És az árnyékba vesző partok a homályban
Úgy söpörtek végig, hogy a villanó mozdulat
Szinte egy helyben örvénylett, én hirtelen,
Sarkamat a jégbe vágva, fékezve megálltam,
S a magányos csúcsok mellett tovább szálltak.
Sőt, mintha a föld láthatóan fordult volna
Egyet a mindennapok tengelyén. A hegyek
Mögöttem ünnepélyes kíséretként, erőteljesen
Nyújtóztak, és én addig bámultam, míg minden
Újra oly békéssé vált, mint a nyári tenger.

(9)

Ti földi erők, források szellemei,
És ti, kiknek hangja felhőkből üzen,
És ti, kik álló tavak, medencék rokonai
Vagytok, nem vélhetem, hogy becstelen
Reménnyel részesítettetek ilyen
Elbánásban – mikor sok éven át
Így, fiús játékok segédletével, fákon,
Barlangokban, erdőkön, dombokon
Megleptetek a veszély és kívánság
Ezer jellegű pecsétjeivel, s ekképpen
Tengerként leheltetek életet világomba,
Felruházva a tájat örömmel, reménnyel,
Félelemmel, jelentéssel.

(10)

Követhetném tovább e témakört még
Sorba véve minden játékot, sportot, melyre
Az évszakok váltakozása bennünket ösztökélt,
S nem is lenne haszontalan elfoglaltság.
Hangos kis csapat voltunk. A nap az égen
Nem láthatott a mienknél gyönyörűbb völgyet,
Sem mosolygós gyömbért, mely a mezőt,
Hol leszedték, jobban kiérdemelné.
Rögzíteném, s nem tétova hangon,
Miként szórakoztunk esténként tűzegtűz
Melege mellett, kezünkben tollal, négyzethálós
Palatáblán keresztek és rejtjelek irkáit
Próbáltuk megfejteni, homlokunk szinte

Összeért, oly alázatos küzdelemben,
 Mely versben meg sem fogható.
 Vagy a csupasz asztal körül, hófehér laposztás,
 Meggy- vagy juharszörp pihen karnyújtásnyira,
 És csatára fel! – máriás vagy hatos –
 Vastag dongájú sereg vezet, de nem úgy,
 Mint a kaszinóban, hol hálátlanul
 Dobják el a lapokat, holott még használhatók,
 Ezek itt hosszú partik során lettek rojtosak.
 Ó, mily visszhanggal huppantak az asztalon!
 Ironikus káró, gyászos árnyalatú kőr,
 Hanyatló tündöklésű dámák fénylettek,
 Egybemosódó homályba burkolt filkók
 És az udvar becsmérlő tekintetén
 Felháborodott királyok. Mialatt odakünn
 Sűrűn esett az eső, vagy keserű zúzmara
 Dühöngött metsző, hangtalan fogakkal,
 És gyakorta a szomszédos tó hasadó jege
 A vízben elmerülve, hosszan ismétlődő
 Kiáltásokat küldött felénk a rétek és
 Dombok között, az északi Baltikum
 Farkasüvöltését utánozva néha, és
 Félbeszakít egy szenvedélyes partit.

(11)

Éppígy, mohó szívvel írhatnám le
 Az őszi erdőt és a hófehér, csüngő fűrtös,
 Rejtett lugasokat. Bot, horog, úszó
 (A bolond remény igaz jelképei)
 Vezettek, csaltak sziklán, sekély öblön át,
 Ahol soha nem tündökölt nyári csillag
 Fénye, tekergő hegyi patakok ölén
 Megbújó elhagyott pisztrángos zuhogókig.
 Fülledt, szélcsendes napokon a dombokról
 Eregettünk sárkányt, mely onnan
 A fodros felhők közé tűnt. Viharos időben
 A mélyebben fekvő réteken iramodtunk,
 Hogy a sárkányt az ellenszél kapja föl.
 Mindezek, s a velük versengő emlékek
 Követelik a hálás beszámolót. Bocsánatos
 Ének lenne, és olyan – ha jól ítélem –,
 Melyet hosszan nyújthatnék sértetlenül,
 De meglátásom szerint, ha mindet nem
 Érintjük is, kifinomult félelemből,
 Hogy vitánk egysége meg ne törjön,
 Célba érünk, bár arról nem beszélünk,
 Ami e helyütt rendbe nem fogható,

Mert sem az érveléshez, sem a nyiladozó
Értelem és a Természet magyarázatához
Érdemben semmit hozzá nem tesz.

(12)

Nyolc nyarat megéltem;
Azon a héten, amikor, szeretett Hawkshead,
Völgyeid közt megtelepedtünk, amikor
Gyermeki szemembe ösvényeid, patakjaid
S partjaik az újdonság álmát sugallták,
Ekkor történt, hogy Esthwaite taván, egy
Fül alakú félszigeten kóboroltam, s az esti
Szürkületben, de még tisztán láthatóan
Valaki, talán fürdőző, a szemközi parton,
A vízhez közel egy fa mellett
A ruháit egy kupacban hátrahagyta.
Fél órát vártam, de senki nem jött értük.
A csendes víz hátán az árnyékok sötétbe
Váltak, csak egy-egy felbukó hal zavarta
A lélegzet-visszafojtott mozdulatlanságot.
Másnap emberek jöttek, csónakjukban
Vashorog, hosszú rudak, és jó idő múlva
Egy kísértetarcú halott bukott fel a vízből,
A fák, a hegyek és a tó gyönyörű látványától
Övezve. Beszámolómban kitérhetnék
Egyéb, áradatban vagy kiégett mezőn,
Kőfejtőbeli vagy ingoványos lápvidéki
Balesetre. Említhetnék egy téli hófúvásban
Magára maradt szenvedőt, tragédiák sorát
A falvak életéből, melyek gondolataimba
Képeket írtak. E képekhez az évek során
Független, széttartó érzések társultak,
S ezek a képek fejemben még ma is élnek,
És csakúgy, mint az érzelmek alaptípusai,
A bomlás és elmúlás számukra ismeretlen.

(13)

Létünket behálózzák olyan időfoltok,
Melyek felsőbbrendűségükben gyümölcsoltó
Erőt rejtene, és melyek lelkünket, s legfőként
Képzeloerőnket táplálják és láthatatlanul
Folyton megújítják, holott mindennapos
Tevékenységünk és elfoglaltságaink, úgy
Tűnhet, e foltokat háttérbe szorítják.
E pillanatok elsősorban gyermekkorunkból
Származtathatók. Emlékszem jól
(Egy homályosan felidézhető, korai emlékről

Beszélek most), ifjú siheder koromban,
Amikor a kantárt még épphogy kézbe fogtam,
Csikómat nagyravágyón felnyergelve,
Kilovagoltunk a dombok közé,
Mi ketten, két lovas: őszinte James,
Kalauzom és bátorítóm volt velem.
Nem jutottunk még messzire, mikor véletlenül
Társam tőlem elmaradt, és én félelmemben,
Lovamról leszállva, a durva, fagyos ingoványban
Botladoztam. Nagy sokára egy völgybe
Értem, ahol régen egy férfit, asszonya
Gyilkosát vasba verve akasztottak.
Elkorhadt már az akasztófa,
A csont és a vas szétmállottak,
Csak egy sírhant alakú, zöld pázsitos
Domb jelölte a múltat. Megfordítva lovam
A puszta meredélyen fölfelé kapaszkodtam,
Egy csupasz tavat láttam a dombokon túl,
Jelzőtűz fényét egy hegytetőn és
Nem messze egy leányt, fején vizeskorsó:
Nehéz léptekkel küzdött az ellenszélben.
Való igaz, köznapi látványban volt részem,
Mégis, ember számára ismeretlen színekre és
Szavakra lenne szükségem, hogy leírhassem
Azt a látomásszerű elhagyatottságot,
Ahogy kalauzom nyomát kutattam,
A kétségbeeséstől körülzárt kopár medencét,
A magányos magaslat jelzőtűzét,
Az asszonyt és szélről tépázott
Ruházatát.

(14)

Éppígy emlékezem,
Évekkel később, bár még kiskoromban,
Egy jelenetre, mely hasonló erővel
Ruházott fel. Karácsony idején,
Egy nappal az ünnepek előtt,
Fáradtan, s nyughatatlan-lázasan,
Kimentem a határba a fogat elé,
Mely minket, öcsémet s bátyámat is,
Az iskolából hazavisz. Egy kőszirt
Magaslott két út találkozásánál, s a
Kocsis mindkét irányból érkezhetett:
A választás merő bizonytalan.
A legmagasabb pontra mentem,
Ahonnan mindkét utat jó
Félmérföldnyire beláttam.

Zord, viharos nap volt, hátamat
Egy csupasz kőnek vetve a fűben ültem.
Jobb kéz felől egy birka nézett rám,
Bal felől a galagonyáson fütyült át a szél,
S e két társsal oldalamon várakoztam,
Szemem meresztve. A ködből
Hol egy erdőfolt, hol a mögötte fekvő
Síkság sejlett elő. Épp tíz napra rá,
Hogy az atyai házba költöztem, de még
Az új iskolai félév kezdete előtt,
Apám meghalt, s mi testvéreimmal
Árván, utolsó útjára kísértük őt.
A bánatot hozó esemény büntetésnek
Tűnt, s mikor újra felidézem, milyen
Reménytelen szenvedéllyel, jóllehet
Köznapi gondolatokat érlelgetve
Néztem szét egykor a szirt fokán,
Isten előtt, ki ekképpen vágyaimat
Egyengette, mélyen meghajolok.
És eztán mindig, az ónos eső és a szél,
Az elemek munkái mind,
A magányos birka és a villám sújtotta
Fa, az öreg kőfal zord zenéje,
A vizek és erdők nesze, s a köd,
Mely mindkét út fölött árnyakat
Öltve terjengett, félreérthetetlenül,
Mind e látvány és hangok gyakorta
Visszatértek, s az élményt én mint
Kútvizet iszom. Semmi kétség, hogy
Majd később, ha éjfélkor zivatar dobol
A tetőn, vagy nappal, mikor számomra
Ismeretlen erdőt járok, lelkem és tudatom
Háttérében ez az élmény motoz.

(15)

Azt sem feledem,
Hogy élveztem más örömeket is, tisztább
Forrású mámort. Szerényen igyekszem
Felderíteni, a Természet miként
Ruházta rám gyönyörű, magasztos formák
Erejét, közérdekből vagy egy szenvedély
Nyomán. S azt sem feledem, hogy
Gyakran, viharos időkben is, átéltem
Az érzékek szent villanását, mik
Egyszerűségükben is egyféle szellemi
Bájt rejtenek: letisztult örömet,
Mely, ha nem tévedek, megújuló

Valónkat korábbi énünkhöz csatolja
A velünk született készségek révén,
S létünk zenitjén az élet és az öröm
Közi összeforrt egységet jelenti.

(16)

Igen, emlékszem, a változó
Táj harmadfél éves elmémbe véste
A távozó évszakok arcait, már akkor,
Gyermekeként is, az örök szépséggel
Öntudatlan kapcsolatban álltam,
Forrásából érzéki örömöket ittam:
Egybefüggő felhők színezte vízfelszínen
Fodrozódó párák alakjaiból.
Westmoreland homokja, öblök és vizek,
Cumbria sziklás csúcsai! mesélhetne
Mind, miként álltam a látványban idegenül,
Mikor a tenger az alkony árnyaitól
Megszabadulván, a kelő holddal küldött
Édes üzenetet a szirteken túl egy
Pásztorkunyhó felé. A látványhoz
Nem kapcsoltam gondolatban formát,
S nem hozott az érzés sem csendet,
Sem nyugalmat, mégis, ott maradtam állva,
Míg szemem tíz mérföldet bejárt
A csillogó nyílt vízen, és úgy tűnt,
Mint a virágmézet gyűjtő méh, én is
Új örömet gyűjtök a fény széles mezején.

(17)

Az idő tájt gyakran leltem örömöm
A gyermek mindennapi játécai közt.
Viharos kielégülést, mely a vért hirtelen
Felkavarja, majd feledésbe merül.
Még ilyenkor is sugárzás vett körül,
Szinte egy pajzs megvillanó fényeként.
A föld s a Természet arcai meséltek
Nekem emlékeztetően, még ha néha
Furcsa logikával is, de nem hiába.
S nem haszontalan, véletlen utakon
Mutattak meg közvetett társításokat,
Noha akkor ezek számomra élettelen
Álomba merültek, egy érettebb korban
Várva az ébredést, hogy elmémet
Élesítsék. És ha a mindennapok játécai
Az emlékezet rostáján át is peregnek,
Egy kép agyunkba rajzolódva megmarad,

Hordozva a játék alapvető tanújelét,
S e jelek nap mint nap felidézhetők.
Így, e sokszor előhívható jelek,
A szorongató félelmektől, örököktől,
A gyakran megidézett boldogságtól átítatva,
S az elfeledett játékok megfoghatatlan
Érzésének erejével átváltoztak, lettek
Magasztosak és gyönyörűk, s a távoli
Időbe tűnten is megszokottan kedvesekké
Váltak, mert alakjukban, árnyaikban
Láthatatlan kapcsolatokon keresztül
Mind kötődtek valamely elfeledett
Érzelemhez, szeretethez.

(18)

A korai időktől

Kezdttem sorsom elbeszélni, aggódván,
Hisz az emberi szeretet gyöngédsége néha
Kikezdi az emlékezést, ahogy a tavaszi szántás
A hóvirágnak kárára szolgál. De barátom,
Ki oly sérényen keresed együttérzésemet,
Nem találod-e majd úgy, hogy mesémet
Értelmetlenül hosszúra szabtam?
Egyúttal remélem, hogy a múltat idézve
Korholó tapasztalást nyerek, melynek
Ereje előrelendíti mai férfilétem,
És munkám megbecsülést gyümölcsöz.
De talán mindez hiábavaló kívánság
Részemről, és ezzel a múltba révedéssel
Sem magamat jobban ki nem ismerem,
Sem te a szívet, melyet szeretsz, nem
Látod tisztábban. Félek, elmarasztalsz,
Ha nem hagyok fel a derűs órák,
Csodás alakok, édes érzemények,
Elmúlt életünkbe, gyermekségünkbe
Visszarepítő fényjelek számbavételével,
Melyek képzelőerőmet serkentették.

Második rész

(1)

Eddig követtük, barátom, az utat,
 Mit bejártam, ahogy az erdőket,
 Mezőket átbolyongtam. Bontakozó
 Szenvedélyem vétlen erők táplálták,
 Hisz hétről hétre, hónapszám,
 Felborult állapotban éltünk.
 Rendesen nyaranként sötétedésig
 Feledkeztünk a játékba. Alkonyatkor
 A székeket a ház elől bevették, a pad
 S az ajtóhoz vezető lépcső üres lett,
 A munkás és az öreg, ki addig ott
 Ücsörgött, hirtelen álomba merült,
 De a mi örömünk és vidám perceink
 Tovább peregetek. Majd később, amikor
 A terek és kertek sötétbe burkolóztak,
 S a felhőket csillagok vették körül,
 Lúktető elmével, elcsigázottan mi is
 Bebújtunk az ágyba. Ó, nincs ember, ki
 Sokra becsülné a szellemi erényt
 Ifjúkorára emlékezve. És van-e, akár
 A bölcsek közt is, ki ne kívánna
 Lehetetlent, s ha tehetné, ne csempészne
 A hétköznapiak valójába gyermeki vágyat,
 Hogy minden gondot száműzzön?
 A szakadék, mely egykori és mai valómat
 Elválasztja egymástól, testemen éket üt.
 S ha a múltba visszarévedek, a két
 Jelenlét két különálló öntudatként
 Lakozik szívemben, mintha a mai
 S hajdanvolt énem öntudatával
 Egyszerre bírnék.

Örömeink fő

Színterén a környék elszórt szobrai.
 Közülük egyet kiváltképp kedveltünk,
 Mely a falu piacterén állt, de később,
 Hosszú távollét után megpihenve, láttam,
 Hogy helyén egy vakolt, meszelt közösségi
 Ház páváskodva sajátítja ki a teret,
 Mit egykor sajátunknak éreztünk.
 Hadd sírjanak a hegedűk, te légy
 Vidám! Tudom, barátaim, többen
 Gondoltok, velem együtt, a szelíd
 Csillagos estékre és a dámára, kit

A kőzet mintázott. A hölgyalak
Hatvan éven át, kitartóan szemlélte
Piaci árusok roskadó asztalát.

(2)

Szilaján versenyt futottunk az idővel,
Szédült iramban fordult az év, de közelgett
Már az idő, mely csendesebb örömök
Vágyát hozta el. A Természet gyönyörű
Tájai a nyári vigasságok mintáihoz
Tapadtak, s minden fiús játék csak
Akkor szerzett meglelégedést, ha
Ernyedten úztuk. Nyári délutánonként
Versengve evezünk a windermere-i
Tavon. Utunk célja egy madárdaltól
Hangos sziget, vagy egy másik, a tölgyes
Árnyékában, telis-tele gyöngyvirággal,
Akár egy mező, vagy egy harmadik,
Ahol egy régi kőlap és egy faragott sír
Jelölte az egykori remeteség letűnt
Történetét. Egy-egy ilyen versenyben
Minden kényelmetlenség, fájdalom,
Féltékenység rögtön véget ért. Senki
Sem csalódhatott. Az árnyasban
Győztes és legyőzött egyként
Örömittasan pihent, s így önzésünk,
Gőg és önhittség, hamis büszkeség
Semmivé olvadtak, és erőnk vagy vélt
Ügyességünk rétegekkel gazdagon,
Felülmúlt mindent, és elhozta
Lassanként a szív függetlenségét,
Szelíden. Barátom, ki ismersz engem,
Feddéstől nem tartva hozzátehetném,
Hogy innen származik félénkségem és
Szerénységem, és ez a lecke tanított meg,
Talán túlzottan is, az örömet ígérő
Magányt megkedvelnem.

Testi erőnket nem puhították finom
Lakomák. Ismertük, bár nem örömünkre,
A nehéz éhséget, napi betevőnk
Egyszerű volt. Szűkös heti zsebpénzünket
Minek is emlegetsem! Az év háromnegyed
Részében szegénységben éltünk. De utóbb,
A félévi szünetről az iskolába nem
Üres tárcával érkeztünk. Ez a bőség
Csitította vágyainkat, és tartalmasabban
Érkeztünk, mint amit a vénséges asszonytól

Kaptunk, akiről már szóltam. Ezért hát a
Távoli völgyekbe tett hosszú kirándulások,
Paraszi vacsorák a hegyek közt, a hűvös
Zöldben, folyóparton vagy a forrás mellett:
Ünnepi étkek, melyek által a természeti kép
Fásultságból az étkezés örömébe fordult.

Célomat nem feledem, ha elmesélem,
Hogy a hosszú szemeszterek során
Általában kétszer is könnyelműen
Költekeztünk, hogy legalább ekkor,
Még ha csupán egyetlen napig, a vágtaző
Mén iramát élveztük. A jó öreg fogadós eszén
Bizony túljártunk olykor, be kell vallanom,
Hisz a távolság napi járőföld,
Ha óvatosak vagyunk, de a helynek
Messzi tájon híre kelt. Az apátság,
Öreg falaival, harangtornyával,
Sérült boltívével, az élő fák ölelte kép:
Megszentelt színhellyé vált. A zöld,
Puha pázsiton lovaink legelészték.
A szél kerülte völgy benső békéje,
A rom magukban álló tornyai
És köröttük mind a fák, hangtalanul,
Moccanatlan, egész nap a sziklás partot
Verdeső tenger moráját figyelték.

Újra lóra ültünk. A sarkantyú és
Az ostor parancsát követve szilaj csődőreink
A temetőkápolna mellett suhantak,
Egymással iromba versenyre keltünk,
És magunk mögött hagytuk a keresztes
Lovagot, az apát szobrát és az árva
Ökörszemet, mely egykor oly édesen énekelt
Az öreg templom főhajója hosszán.
Futó záporok után szél járta át
A boltozat nélküli templom hidegét,
A falakról borzongó borostyán csüngött alá,
Mégis, a komor idő ellenére, a láthatatlan
Kismadár magát szórakoztatva énekelt.
Bárcsak örökre itt rendezkedhetnek be,
Hogy ily muzsikát halljak! Az ódon falakat
Magunk mögött hagyva, a völgy felé
Felelőtlen kerülőt tettünk, és ágon-bogon
Poroszkáltunk haza. Ó, ti sziklák, patakok,
Az esti ég moccanatlan lelke!
Ez örömteli órán állandó jelenléted érzem,
S lassítva lépteinket, a meredek hegyoldal
Mentén lovaink fújtnak egyet.

A hold sugarai a tenger felől megvilágítják
A patkók nyomát a homokban.

A Coniston-tó partján őszi fasor;
Egy kiszögellő földnyelv végében a fák
Hosszú ágai a víz fölé hajoltak mélyen,
Árnyékukban akár egy vitorlás is
Elfért volna, mint egy fedett árkádsoron.
Egy régi kastély állt a közelben, groteszkül
S egyúttal csodálatos módon a tornyot,
A kéményeket tetőtől talpig benőtte
A repkény. Ide látogattunk, ez szokásunkká
Vált, s a parton a hűvös terecske ölén,
A jóemberek, kik a magára hagyott
Udvarházban éltek, friss vajjal, forró teával
Kínáltak, és cserépedényben, a füstös szén
Fölött pirított hallal. A fák árnyékában
A csendes tavon ringó csónakban,
Miként holmi bűvőhelyen, fogyasztottuk el
Az ízletes fogást. Megfáradt lelkünket
Igaz örövezésre készítette, ha
Pillantásunk az elnyúló ágak mögött
Keletre, a magas hegyek ormára tévedt,
Ahol a lenyugvó nap, bár maga láthatatlan,
Fénye rózsállón megpihent. És kimondtam,
Mert itt öltött testet bennem a gondolat,
Hogy benső, lelki érzeteink halványan
Mindig emlékeztetnek külső körülményeinkre,
E gyönyörű képpel szemem előtt, kimondtam,
Hogy bárhol érjen is halandó sorsom véget,
Te drága kép, rád majd ott is emlékezem.
Hogy halálom óráján is rád gondolok.
Hogy a lenyugvó nap, bár a völgyekre
Futó pillantást sem vetett, utolsó sugarai
Épp azokon a drága ormokon időztek,
És oda intettek búcsúfényt,
Ahol reggel felkelt. Tizennégy nyarat
Megértem, s e szavakkal őszinte érzéseim,
Egy hirtelen jött gondolat hullámain
Bennem ekként szólaltak meg,
Pedig e gondolat mélysége messze
Meghaladta akkori érettségemet.

A Windermere-tó keleti partján,
Egy kellemes öböl karéjában állt egy
Fogadó, de nem ám holmi falusi kunyhó,
Amilyenek a körötte lévő házak, emez:
Pompás intézmény. Az ajtóban a hintót
Libériát öltött segédek fogadták, s odabent

Az asztalon vérvörös bortól csillogó palackok.
 A fogadó öröktől fogva, de legalábbis mióta
 Egy másik ház a szigeten megépült, kiérdemelte
 A költők sóhaját. Büszkélkedhetett egyedülálló
 Lobogó tűzével vagy az árnyat adó platánnal,
 És bár a rímek a bejárat fölött
 Elmosódtak, s az oroszlán egykori címerét
 Kék alapon arany betűs, festett felirat bitorolta,
 Mintegy borsot törve a hajdani festő orra alá,
 A színhely számomra, botor pompájával,
 Mégis kedves mind a mai napig. A lejtős kert,
 Fölötte a magaslaton tekepálya, mögöttünk pedig
 Egy liget, tündöklő fényekkel a fák közt
 S a fák fölött. Fél délutánokat játszottunk itt,
 A simára kaszált gyepréten, még frissítőt,
 Epret vagy teasüteményt se kívántunk,
 Kiáltásaink messze csengtek körülöttünk
 A hegyek felé. Mielőtt az est leszállt,
 Naszádunk az alkonyba forduló tavon
 Visszatért, ám előzőleg kitérőt tettünk
 Egy kis sziget felé, ahol egyikünk,
 Csapatunk vándorénekese hátramaradt.
 Fuvoláját gyöngéden fújva egy sziklán,
 Magányosan trillázott. Ó, ily pillanatban
 A mozdulatlan víztükör nyugalmat árasztó
 Képe elmémbe írta magát, s az öröm terheit,
 A soha ilyen gyönyörű eget, szívembe zártam,
 S a kép magával ragadott, mint egy álom.

(3)

Így napról napra érzések érlelődtek
 Bensőmben, s a látható világ dolgai egyre
 Kedvesebbé váltak. Régtől fogva
 Szerettem a Napot, már kisfiúként is
 Szerettem, de akkor nem úgy, mint ma:
 Földi létem biztos pecsétjeként, a fényt,
 Mit ha láthatok, tudom, hogy élek.
 Nem, akkor azért, mert gyönyörű fényét
 Előttém szétterítette a reggeli dombokon.
 Sok tétlen órán néztem, ahogy lenyugvó
 Sugara a nyugati hegyeken játszik, amikor
 Örömtől ittasan a vér ereimben a maga
 Kedvére folyt, s vidáman felsóhajtottam.
 Az otthon- és hazaszeretethez hasonló, ilyen
 Szerény, de forró érzelmeket tápláltam
 A számomra szintúgy kedves Hold iránt is.
 Ácsorogva bámultam rá, és álmodoztam,

Ahogy a dombok között himbált, mintha
Minden egyéb tájék számára ismeretlen
Lenne, csak hozzád tartozna, gyermekkorom
Völgye, igen, mint amire, szürke kőházaiddal,
Egyedül te formálhatnál sajátos jogot.

(4)

Az alkalmi varázslat, mely szívemet
Kezdetben a vidék tárgyaihoz kötözte, napról
Napra halványul, de sietek elmesélni, hogy
A Természet, mely eddig csak közvetett módon
Ékelődött egyéb létezők közé, mostantól
Számomra önmagáért létezett. Ki oszthatná
Fel nagyszerűségét mértani szabályok szerint?
Ki rendelhetne kerek vagy szögletes formát
A Természethez? Ki ismerheti az órát, mikor
Külső megjelenésének magvait elvetették?
Ki mutathatna rá pálcájával, hogy kijelentsé:
Egy folyó bizonyos szakasza az ő elméjéből
Forrásozik? Te, barátom, mélyen szántó
Gondolataiddal, nem szolgálod ama téves
Eszmét, mely által, gyengeségünkben,
Megkülönböztetéseket végzünk, és véljük,
Hogy halovány kontúrokat észlelünk
Csupán, de nem mi hozzuk őket létre.
Neked, kit nem vakítanak el külsőségek,
A mindenség egysége megmutatkozott.
S velem együtt, ki másoknál kevésbé
Termett az érzékek skatulyázására,
Kétségbe vonod, és szapora szóval hirdeted
Minden sajátos és független elem
Születését, létét és történetét.
Nehéz feladat a lélekelemzés ott, ahol
Nem pusztán általános vágyak és szokások
Működnek, de sajátlagos gondolatok,
Nem rest és misztikus értelemben,
De a ráció szavának súlya alatt,
Bár forrásuk ismeretlen.

(5)

Áldott a csecsemő,
Fejthetem tovább, legjobb képességem szerint,
Létünk fejlődését: áldott legyen a kisdéd
Anyja ölén, a gyermek, aki anyja mellén
Elszenderült, s ki mikor lelke egy másik
E világi lélekkel rokonságra lép,
Anyja szeméből merít bátorságot.

Ily érzelmek borzolják tompa életét,
Mint ahogy a szél kel, és figyelme,
Már lelke első ébredése során,
Így válik azonnal éberré; mohón egyesíti
Majd minden tárgy elemeit egyetlen
Képben, kivéve azokat, melyek ellenállnak
Az egységesítésnek. Napról napra így lesz,
A szeretet fegyelmében növekedve,
Érzékelése és figyelme élénkebb egyre,
S gondolatai állhatatosan őrzik majd
A formák részleteit, melyeket befogad.
Egyetlen szeretett jelenlétben,
Jobban mondva, abban a tanulásra
Készítő közegben, melyet a szeretett
Lénytől nyerünk, létezik egy érték,
Mely mindent átjár és életre kelt
Az érzékelés széles spektrumán.
Nem magára hagyottan, akár vadul,
Akár rossz hangulatban, a gyermek ereiben
A földhöz, a Természethez ragaszkodó
Vér csörgedez, a külvilághoz ez köti.
Érzelmileg lényét a tobzódó mindenség
Tartja fogságában. A Természet
Bőségében kínálja számára magát,
S mert kielégíthetetlen, mindig újat ad.
Hisz a gyermek érzései átvett erők,
Elméje – a fájdalom, a félelem és
Az öröm élményétől felvértezve – ,
Az egyetlen elme ágenseként, újat
Teremt, de a művel, melyet szemlél
Mint alkotó és befogadó egyaránt,
Szövetségre lép. Bizony, ezek emberi
Életünk első költői élményei, és bár
A későbbi évek sokakban eltörlik
A kezdeti irányt, másoknál, minden
Változás vagy romlás ellenére, a szabály
Mindhaláláig érvényes marad.

(6)

Már egészen korán,
Nem sokkal azután, hogy csecsemőként
Az érintés segítségével anyám szívével
Először szótlán párbeszédet kezdtem,
gyermeki érzékenységemnek hangot
mertem adni, ez létünk születéssel
Szerzett joga, ami által bennem e rezgések
Csak növekedtek egyre. Ám az út előtttem

Sokkal kuszább, és attól tartok,
A kacskaringók szemléltetése antilop-
Izmok és sasszárnyak nélkül bajos.
Érthetetlen módon, régi gondjaim most
Eszembe ötlenek: nem tudom megmagyarázni,
Miért maradtam egyedül a látható világgal.
Szeretetem tárgyai kimozdítva, de az
Épület továbbra is áll, mintha
Lelke tartaná. Minden látható számomra
Kedvesnek tűnt, és ebből következett,
Hogy a Természet hatásaira elmém
Kinyílt. Kinyílt a legapróbb elemekkel
Történő benső egyesülésre, szívünk ebben
Józanul eligazít, de csakis oly tárgyak
Felé fordulunk, amelyeket már eleve
Szeretünk.

(7)

Bizony, fiatalságunk

Végtelen örömök forrása, de mennyit ér
A boldogság, melyet minden pillanatban
Ismeretszerzés kísér, és minden új ismeret
Bú nélküli vigasz. Az évszakok rendes
Váltakozása számtalan újabb, átmeneti
Minőséget kínált, s ezt csak a figyelmes
Szeretet erejével vettük észre, ám ezen
Örömök, más észlelésnek ismeretlenül,
A lelkünkbe íródtak, örök időkre. Ezért
Életünkben a változások gyönyöre még
A magánynál is kellemesebb társaság,
Mert a társasági élet örömeit a magány
Percei édesítik némán, tolakodás nélkül.
Az agy a sokféleségben különbséget
Lát ott is, ahol a közönséges szemlélet
Semmi különbséget nem talál, épp ezért
E forrás ismerete kifinomult érzületre vall.
Gyakorta egymagamban kóboroltam
Esőben, viharban vagy csillagfényes
Esteken, az elcsendesült mennybolt alatt.
Ilyenkor éreztem, hogy minden neszben
Erő lakik. Hogy önmagában mind magasztos,
Sohasem profán hangulatot idéz. Vagy egy
Sziklamélyedésben megállva hallgattam
A föld lelkének ősi nyelvét vagy a távoli
Szelekben lakozó hangokat. Látomásaim
Erejét e forrásokból nyerem. Úgy ítélem,
E homályos túlfűtöttség részemről nem

Haszontalan. Ha másért nem, mert
A rajongás szeplőtelen értelmünkkel
Rokon. A lélek, emlékezve rá, mit érzett
Egykor – bár hogy miképpen, azt elfeledte –,
Megőrzi a kifinomultság elvont érzetét,
Melyre táguló értelmünk egyre visszahat.
Mert értelmünk ugyan gyarapszik
Folyvást, mégis: bármennyi új ismeretnek
Jutunk is birtokába, mindig újabb tudást
Szomjazunk.

(8)

És nem csupán
E fenséges sokféleségben, sőt még kevésbé
A megnyugvásban rejlik a tárgyi világ
Általános ereje és látszólagos lényege,
Mely agyunkat az érzékek örömeivel áthatja.
Nálam ez a hatás, egyéni tulajdonságaim
Ráadásaként, lelkemben öltött testet.
Kora hajnali sétáimon, gyakran még az első
Tanóra előtt, öt mérföldet tettem meg.
Boldog mámorban kóboroltam a kis tó körül,
Örömittasan, nem úgy, mint akkori, forrón
Szeretett társam, aki gyakran elkísért. Milyen
Boldogan olvassa majd e sorokat, ezt az oldalt,
Amely más számára talán semmit nem közöl,
És bár jó néhány év férközött közénk azóta,
És mai gondolataink a másik számára oly
Ismeretlenek, akárha meg sem éltük volna
Azt az időt, amelyről most beszámolok.
Nemritkán házunk zárnyelvét már a
Hajnali rigók éneke előtt megemeltem,
S a dombok között egy kiszögellő magaslatra
Ültem egymagamban, jóval pirkadat előtt.
A völgy odalent hangtalanul nyújtózott még,
Tökéletes magányába zártan. Miképpen
Követhetném nyomon érzéseim fonalát?
Vagy épp eredetét? Lelkiállapotként
Gyakran oly szent megnyugvás ereszkedett
Rám, hogy cserben hagyott a jelenvaló,
És amit láttam, nem volt egyéb, mint
Rejtett önmagam, egy álom, gondolataim
Tája, hű lenyomata.

(9)

Hosszasan mesélhetném,
Miként hatott rám tavasz és ősz, a havas
Téli táj vagy a nyári nap hevétől védelmező
Hűs. A nappal és az éjszaka, esték, reggelek,
Álmaim és éber gondolataim ápták lelkem
Szinte már vallásos önátadását, amellyel
A Természetet szerettem. Ám annyit legalább
Ne feledjünk, hogy kezdeti alkotói
Érzékenységem a világ mindennapjainak
Malomként őrlő ritmusában sem csitult.
Formálódó erők lakoztak bennem. Egy
Lázadó, irányító kéz vezetett, gyakran
Görbe utakon, egy hétköznappal
Viaskodó öntörvényű szellem,
De alázatos módon alávetve magát
A külső világnak, melyben társára lelt.
Agyam segédfényt küldött, a lemenő nap
Sugarát új ragyogással ruházta föl.
A madarak éneke, a gyöngye szellő,
A magukban morajló források: ez mind
Uralma alatt állt, és még az éjféli vihar
Is sötétebbre váltott tekintetem tükrében.
Ezért a főhajtás, innen ered a hódolat,
Innen származik rajongásom a környező
Természet iránt.

(10)

És a mellett
A mellékes körülmény mellett sem
Mehetünk el szótlánul, hogy mindig is
Jobban szerettem a fáradságos munkát
És gyümölcsét, mint az elméleti okfejtést,
Hisz jellege közelebb áll a költészethez,
Az alkotáshoz. Arról a vég nélküli
Építkezésről szeretnék beszélni, melyen
Érzékenységgünkkel dolgozunk, és amely
Rokonságot sem mutat a közönséges
Szemlélettel. Elérkezett tizenhetedik
Eszteendőm, és vagy ebből, a gondolataim
Legmélyén megbúvó habitusból, vagy a
Mindent rokonszenvvé alakító nagy
Kapcsolódási elvekből következően, az
Élettelen természetire saját örömeimet
Vetítettem, felfénylő az igazság ereje,
És valós tárgyakkal társalogtam, mert
Ekkor megláttam a tengerként ölelő

Áldott állapotokat magam körül.
Így teltek napjaim, és addigra
A Természet túláradozó lelkéből már
Oly sokat merítettem, hogy minden
Gondolatom érzelmekkel telítődött.
Csak ott leltem megnyugvást, ahol
Szavakkal ki nem fejezhető öröm
Járt át minden mozgó és mozdulatlan
Létezőt, mindent, ami az emberi szem
Vagy elme előtt ismeretlen, de mégis a
Szívünkben él. Minden felsíró, éneklő,
Minden rohanó, ugrándozó létezőt,
Minden boldog eget verdeső, a hullámok
Mélyén surranó létezőt, sőt, magát az
Áramlatot, vagy a vizek roppant mélyeit.
Ne csodálkozz töprenkedésemem, hisz
Mindenben egyetlen örömteli létezőt láttam.
Egyetlen muzsika hangja volt számomra
Hallható, s a leghangosabb épp, mikor a
Tapintható fül, a külső ingerek hatására,
Funkcióját veszítve zavartalan álomba merült.

Hiba ez, tán úgy véled, és más hit
Könnyebben elnyeri a jámborság jutalmát,
S én nélkülözöm az összes emberi erényt,
Mely ezt a földet oly varázslatossá teszi.
Úgy hálátlan hangon énekelnék meg
Benneteket, ti hegyek, tavak és robajló
Zuhogók, ti ködök és szelek, kik a dombok
Közt lakoztok, mely egykori szülőhelyem.
Ha ifjúkoromban szívemben tisztaság
Honolt, s a világba vegyülve megelégedtem
Szerény örömben, és – csupán Istennel
És a Természettel társalogva – a gyarló
Viszályoktól távol tartottam magam,
Úgy azt nektek köszönhetem. E félelmetes
Korban, a remény e sivatagában, néha
Közönyben és csüggedésben, máskor
Lelket romboló mámorban, jobb sorsra
Érdemes emberek dőltek, tőlünk jobbra,
Balra, önzés közepette, melyet hamis
Békecsók leplezett és csend és szeretet,
Hisz a jövőt fürkésző prófétát vonakodás
Nélkül kigúnyolták, ez idő tájt,
A döbbent elhagyatottság óráján, nem
Inogtam meg természetünkbe vetett
Hitemben. Latinos önbizalommal
E hit támogatott minden keserűségben, és

Tette áldottá életemet. Az ajándékot töletek
 Kaptam, ti hegyek. Ó, örök Természet,
 Te tápláltad büszke vágyam, és
 Nyugtalan szívem benned talált soha
 El nem múló örömet, forrást, tiszta
 Szenvedélyt.

(11)

S te, barátom,
 A dicső városból jöttél, egy másik világból,
 De veled más-más úton ugyanoda
 Értünk. Ezért merek fenntartás nélkül
 Veled mindent megosztani. Nem félek
 A gyáva nyelvek koholt vádjaitól, sem
 A néma testbeszédtől, amely ember és
 Ember között oly gyakran bemocskolja
 A szeretet és a szépség kifejezéseit.
 Mert te is a magányban kerested az
 Igazságot, és egyike vagy a Természet
 Legőszintébb imádóinak, sok tekintetben
 Édes testvérem, de leginkább ebben
 A csodálatban. Búcsúzó, jó egészség
 És az egészséges elme csöndje kísérje
 Utad, ki alkalmanként keresed a
 Társaságot, de még gyakrabban élsz
 Magadért és egymagadban. Boldogan
 Teljenek napjaid! Áldott legyen az Ember!

Tárnok Attila fordítása

Húszévesen, amikor először találkoztam Wordsworth fő művével eredetiben, a fémbe vettem, hogy a magam részéről a hosszú vers lefordítását tekintem majd életem fő művének. Az ragadott meg benne, hogy a szerző a költeményen fiatal korától élete végéig dolgozott. Átírta, csiszolta, bővítette egyre, mígnem a végső változat csak közvetlenül a halála után, 1850-ben jelent meg. Elbűvölt ez a rögeszmés alkotói vágy, ez a kitartó önátadás.

A versnek 17 változatát őrzik Grasmere-ben, a Wordsworth-könyvtárban. Ezek lényegében három fő, jól elkülöníthető változatot fednek le, különböző időszakokból, egyre növekvő terjedelemben. Az első az 1799-es ős-*Prelude* a kor szokásainak megfelelően két „könyvben”, mai értelemben inkább füzetben, a második, kibővített változat 1805-ben 13 füzetben jelent meg nyomtatásban, míg a posztumusz mű 14 füzetnyire bővült. Wordsworth nem adott címet a költeménynek – a cím özvegyétől származik, az 1850-es végső változat megjelenésekor –, hisz a művet nem tekintette fő művének. Az eredeti elképzelés szerint a „nagy mű” három fő részből állna, és *The Recluse* (A remete) címet viseli majd. Az első részből csak az első könyv készült el, nagyjából 900 sorban. A második fő rész címe *The Excursion*

(A kirándulás), ám ez a munka is csak negyven évvel Wordsworth halála után látott napvilágot először nyomtatásban, kilenc könyvben, összesen majdnem tízezer sor. Az ifjúkori elhatározás, a később három részben megírandó filozofikus nagyköltmény soha nem valósult meg. A nagy terv részeként Wordsworth első nekifutásra, egyfajta előzményként vagy ujjgyakorlatként, a *Prelude* megírásába kezdett. A *Prelude*, tervei szerint azt mutatná be, miként formálódott a költő szellemisége, azaz a kisgyermekkor és az ifjúkor örömeit, útkeresését, világra ismerését ábrázolná, és majd azt követné a fő érdekesség: az érett költő gondolatai. Csakhogy ez az előzetes bevezetésnek szánt munka az évek során egyre terebélyesedett, míg a nagy filozofikus költemény végül megíratlan maradt, és így lett maga a *Prelude* a *magnum opus*. Huszonévesen úgy képzeltem, mindhárom fő *Prelude*-változatot, tehát az 1799-ből származó *ős-Prelude*-öt, az 1805-ben megjelent, hatszorosára bővült második változatot és a költő halála évében, 1850-ben posztumusz megjelent végső változatot is lefordítom majd szép sorban, mintegy saját műfordítói életművem, magam elé tűzött életcélom lesz ez, ám vállalkozásommal úgy jártam, mint Wordsworth a *Remetével*: az *ős-Prelude* két könyvét csiszolgotam immár majdnem negyven éve, és életidőm korlátai folytán biztosra vehető, hogy a sokkal hosszabb későbbi változatok fordítására már nem lesz mód.

Pedig a vers elsőre könnyen fordíthatónak tűnik. Wordsworth előzetes tervei szerint a mű úgynevezett *blank verse* lenne, azaz öt verslábnyi jambikus sorokból állna, ám az elkészült eredeti hol jambikus, hol nem, egy sor hol öt versláb, hol nem; rímekeket nem használ. Ebből következően, szinte szabadversként, elvileg egészen könnyen átültethető idegen nyelvre. Ám hogy mindezek ellenére a költőiség megőrződjön, és az eredetihez hű fordítást közöljünk, ez egyáltalán nem egyszerű feladat. Ma már esetleg egy árnyalatnyit archaizálni is érdemes, hisz az eredeti mű több mint kétszáz éve született. Talán ez az oka annak, hogy a versnek, nemhogy a 14 füzetnyi posztumusz műnek, de még csak a 2 füzetnyi *ős-Prelude*-nek sem készült teljes magyar fordítása. Az egykori *Lyra Mundi* sorozat Wordsworth–Coleridge-kötetében található néhány oldalnyi kivonat, *Előszó* címmel, Tandori Dezső fordításában, és ugyanitt Rakovszky Zsuzsa fordításában néhány sor *A remete* cím alatt a töredékes *Recluse*-ből, de ennek is már negyven éve.

William Wordsworth 1770-ben született. Az angolszász világ 2020-ban ünnepli születésének 250. évfordulóját. Az *ős-Prelude* magyar fordításával tisztelgünk a romantika egyik angol géniusza előtt.

A fordító

Kicsi Sándor András

Arany a gasztronómiában

Az alábbiakban készülő gasztronómiai lexikonomból adok ízelítőt az *arany*- előtagú összetételek közlésével.

Arany Bárány Szálló (Győr, Kossuth Lajos utca 28.): egykori szálló, amelynek II. József császár, a „kalapos király” is vendége volt. Döblingbe vezető útján Széchenyi István is itt szállt meg.

Arany Bika Szálló; *Grand Hotel Aranybika* (Debrecen, Piac utca 11–15.): Magyarország egyik legnagyobb múltú szállodája, a Nagytemplom szomszédságában. A város 1690-ben vásárolta meg a Bika család ősi házát, hogy ott fogadót létesítsen, s többször átépítették. A jelenlegi szecessziós épület, Hajós Alfréd – úszó olimpiai bajnok és építész – tervei szerint való felépítése után, ma is a város egyik jelképe. Az 1970-es évek végén új szárnyal bővült, 1997-ben felújították.

Arany Borz (Budapest, V. Nyáry Pál utca 9.): Budapest régi, már régen lebontott vendéglője, fogadója, kocsmája, kávéháza. A XVIII. század végétől működött, az egyik legrégebbi kávéház volt Budapesten.

aranygaluska: apróra szagztatott, dióban, cukorban megforgatott, rétegesen összerakott és megsütött, bor- vagy vaníliásodóval bolondított kelt tészta. Osztrák–bajor eredetű, pillékönnyű házi sütemény.

Aranyháromszög; *Borháromszög:* Magyarországon Kiskőrös, Soltvadkert és Kecel térsége, az 1990-es évekbeli borhamisítások miatt.

Aranyhordó (Budapest, I. Tárnok utca 16.): étterem, söröző és pinceborozó. Épülete eredetileg a királyi udvar borászmesterének tulajdona volt. A XIV. századi épületet többször átépítették, a vendéglő legalább 1916 óta üzemel. Az 1960-as évek végétől régészeti szempontból feltárták, s kialakították az Aranyhordót. A szomszéd, ugyancsak XIV. századi elemeket is tartalmazó házban (Tárnok utca 14.) a Tárnok eszpresszó működött.

Arany Kacsa (Budapest, II. Kacsa utca 18.): a Víziváros egyik régi vendéglője. Az 1600-as évek vége felé építették, előbb fogadó, majd söröző volt. 1950-ben szűnt meg, majd 18 évre rá az épületet is lebontották. – Többek között Nyíregyházán (Teréz utca 4.) is működik Arany Kacsa vendéglő.

Arany Kéz Fogadó (Budapest, V. Régiposta utca 9.): egyemeletes, manzárdtetejű fogadó. Valószínűleg a XVIII. század végén, a XIX. század elején nyílt. Cégére kiálló vashorogra függesztett bearanyozott kar volt. Törzsvendégei közé tartoztak a korai magyar színtársulatok képviselői. Az 1840-es években Petőfi és barátai tanyája volt. (Megfordult itt Katona József, Kisfaludy Károly, Vajda János, Vahot Imre stb.) A forradalom után nevezetessége lassan megszűnt, a századfordulóra színvonalát elveszítette. 1914-ben lebontották. Hangulatát Krúdy Gyula is megörökítette (*Aranykéz utcai szép napok*).

aranymakréla; *delfinhal* (*Coryphaena* nemzetség): ragadozó tengeri hal. Trópusi és mérsékelt övi vizekben az egész Földön elterjedt. A víz felszínén él, ha-

lakkal, rákokkal táplálkozik. Hossza akár 1,5 m is lehet. Felül zöldeskék színű, alul ezüstös. Halásszák, filézve és szeletelve kapható; grillezhető, süthető vagy főzhető.

Aranymókus (Budapest, XII. Istenhegyi út 25.): vendéglő magyaros és franciás ételekkel. Az utóbbira jellemző, békából és csigából készütekkel is.

Arany Oroszlán, Arany Páva, Arany Sas: Szeged vendéglátóhelyei a XIX. században. Mint fontos tiszai átkelőhely, számos átutazó, kereskedő szállt meg a város vendégfogadóiban. A vendéglátóhelyek közül a legismertebbek a mai városháza mögötti Feketesas (ma Bajcsy-Zsilinszky Endre) utcában nyíltak meg. A leghíresebb vendégfogadóról – Fekete Sas – elnevezett utcában több vendéglátóhely is üzemelt, amelyek közül említést érdemel még a Hét Fejedelem, a Hét Választó, az Arany Sas és az Arany Páva fogadó. A közelben lévő nagypiacnak köszönhetően a fogadókat a hetipiacos napokon számos tanyai ember is rendszeresen látogatta. A Fekete Sas 1911-ig üzemelt, a ház 1966-ig állt. Az Arany Oroszlán vendéglő és kávéház a mai Oskola utca és az egykori Tömörkény sarkán volt, 1964-ben lebontották. Mikszáth Kálmán és mások is megemlékeztek róla írásaikban. A vendéglőt Tömörkény István nagyszülei is bérelték. Helyére kőből faragott hajóorr emlékeztet, jelképezve Szegednek a Tiszával való szövetségét.

Arany Ökör Vendéglő (Budapest, V. Városház u. 3–5.): irodalmi, politikai vendéglátóhely, 1848 után részben átvette a *Pilvax* szerepét. Története összemosisodik az alatta, a földszinten lévő *Zenélő Óráéval*. Az Arany Ökör Vendéglő már a XVIII. században működött, az emeleten az 1860-as évekig, a földszinten 1945-ig volt vendéglő.

Aranypatkó (Szigliget, Kossuth utca 15.): patinás kisvendéglő a Balaton partján.

Arany Sas Szálló (Budapest, V. Semmelweis utca 3.): pesti szálloda. 1780-ban alapították, a XIX. század közepén „magyar sziget a német Pesten”, írók, művészek, politikusok (pl. a „Sasok”) találkozóhelye. Konyhájáról és cigányzenekárjáról volt híres. 1893-ban bontották le. A régi ~ helyére az Országos Kaszinó épült (1896), később a Szovjet Kultúra Háza, utóbb a Magyarok Háza. A Sasok pedig 1913-ig az Irányi utca 17.-ben jöttek össze. – Arany Sas fogadóból, szállodából több is volt egykor Pest-Budán. Például az 1700-as évek elején állt egy a Vízivárosban. A Semmelweis utcai Sas lebontása után nyílt egy azonos nevű szálloda a közeli Petőfi Sándor utcában, de ez nem működött sokáig. Az Üllői út 14.-ben is állt egy Arany Sas Szálló, mely az 1800-as évek elejétől *Zum Kaiser Napoleon* néven üzemelt, majd a név 1820 körül változott *Zum Goldenen Adlerre*. Nappal csendes, esténként füstös és zajos, főleg vidékiek látogatta hely volt. Belső teréből nagyobb helyet foglalt el a kocsiszín, az istálló, mint a vendégszobák. Vásárok idején nagy vigalom volt mindig, a bohém írók – Petőfivel az élen – ide is betértek. 1905-ben bontották le, helyére Károlyi Alajos négyemeletes bérpalotája épült, amelyre emlékül ráírták: Arany Sas Udvar. Az Üllői úti homlokzat tetején a felirat felett aranyozott sas áll. – Azonos néven többek között Szegeden is volt fogadó.

Aranyszarvas Vendéglő (Budapest, I. Szarvas tér 1.): tabáni vadvendéglő, az 1930-as évek elején lebontott egykori Tabán megmaradt műemléke. 1704-ben már utalnak Szarvas nevű kocsmára. Kezdetben szerény vendéglőként működött. Az 1811-ben végrehajtott átépítés után nyílt meg az épületben az Aranyszarvas

fogadó. Egy darabig Szarvas Kávéház néven működött. Első tulajdonosa Csopor Prokop volt. Az épület *Szarvas ház* nevét a ház homlokzatán látható, szarvast ábrázoló domborműről kapta. A második világháború alatt súlyosan megrongálódott Aranyzarvas Vendéglőt helyreállították, s ekkor még Budapest egyetlen vadvendéglőjeként működött. Az 1960-as évek elején, majd 1987-ben felújították.

aranyzsirup; golden syrup <angol>: tisztított melaszmaradék. Aranyszínét különleges előállítási módjának köszönheti, víztartalmát hidrolízissel csökkentik és mikrobiológiai úton stabilizálják. Angliában torta készítésére használják.

aranyvíz: 1. *aurum potabile* <latin>; *liquor Solis* <latin>; *Trinkgold* <német>; *trinkbares Gold* <német>: betegséget elűző, életet meghosszabbító középkori ital, amelyet sokféle módon készítettek. Néha aranyat is tartalmazott, legtöbbször az hiányzott belőle. 2. *Goldwasser* <német 'aranyvíz'>; *zlota woda* <lengyel 'aranyvíz'>: Gdanskból (az egykori Danzigból) származó, sokféle fűszerrel (ánizzsal, köménnyel stb.) ízesített, narancs vezetőízű, színtelen likőr. A benne elosztatott finom aranyportól csillogó fényű. – Az italkeverés műnyelvében azonban az angol és német *Golden* ('arany') a koktélok tojássárgájával készült változatát jelenti.

A szimmetria két esete a szószemantikában

A szimmetria az emberiség talán legfontosabb rendezőelve. Könnyed és esetenként vidám nyelvészkedés olyan szóösszetételeket keresni, amelyek tagjaik sorrendjének felcserélésével szinonimákat, legalábbis kvázi-szinonimákat adnak. Bár készültek listák (például Balázs Géza – Takács Szilvia: *Bevezetés az antropológiai nyelvészetbe*. Celldömölk & Bp., Pazu-Westermann – Inter – PRAE.HU 2009, 81, Kicsi Sándor András: *Népi gombaismeret*. Bp., Orpheusz, 2009, 35), a fenti típusba tartozó szópárok kimerítő, végleges leírása nem történt meg. Ilyen szópárok: *helyszín* – *színhely*, *társszerző* – *szerzőtárs*, *társtettes* – *tettes-társ*, *társuralkodó* – *uralkodótárs* (a *társ* szó további, hasonló összetételekben is előfordulhat, s így előszeretettel társul foglalkozásnevekkel), *anyaméh* – *méh-anyja*, *kölyökkutya* – *kutyakölyök*, *kölyökfarkas* – *farkaskölyök*, *bakkecske* – *kecskebak*, *gúmszarvas* – *szarvasgúm*, *cápóz* – *őzcáp*, *őzbak* – *bakóz*, *nyúlsüldő* – *süldőnyúl*, *papnövendék* – *növendékpap*, *művésznövendék* – *növendékművész*, *özönvíz* – *vízözön*, *könyusiker* – *sikerkönyv*, *harmatgyöngy* (XIX. század) – *gyöngyharmat*, *századév* (régí) – *évszázad*, *kósó* – *sókó* (XIX. század), sőt a kifejezés egyik tagja több szóból is állhat, mint például az *igazgatóhelyettes* – *helyettes igazgató*, *sült pulyka* – *pulykasült* esetében. A *nőcseléd* – *cselédnő* és *nőíró* – *írónő* egyszerű esetnek látszik, a *nőorvos* – *orvosnő* már bonyolultabbnak mutatkozik (*nőorvos* 'női betegségek orvosa' és 'orvosnő'). Hasonló összetételtypust képvisel a *szarvorrú* (XIX. század) – *orrszarvú*.

Komolyabb – de esetenként nem kevésbé játékos – intellektuális erőfeszítést igényel bizonyos szavak csoportjainak poliszémiai között szimmetriát találni. A poliszémiaira klasszikus példa az állat- és eszköznév *bak* és *daru*,

továbbá a XX. századi költészetből a *Te orcádra ütok* (Ady) és *Ejh, döntsöd a tőkét* (József Attila). Az ételt és étkezést jelölő szók kölcsönös poliszémiája kézenfekvő ugyan (például Károly Sándor: *Általános és magyar jelentéstan*. Bp., Akadémiai, 1970, 283, Ju. D. Apreszjan: *Lekszicseszakaja szemantika. Szinonimicseskije szredsztva jazyka*. Moszkva, Nauka, 1974, 195–6), de felismerésük története is tanulságos lehet. Jurij Apreszjan (*„Rendszeres poliszémia”* (1971). Fordította Gyuris Beáta. In: Papp Ferenc, szerk.: *A moszkvai szemantikai iskola*. Bp., Corvina, 2001, 55–76) már felhívta a figyelmet arra, hogy a cselekvést jelölő szavak hajlamosak a cselekvés alapanyagát és a cselekvés megfelelő végrehajtását is jelölni. Kálmán László (*„Lexikális szemantika. Bevezetés”*. Ebben: Kálmán László et al., szerk.: *Lexikalista elméletek a nyelvészetben*. Bp., Tinta, 2002, 253–4) hívta fel a figyelmet arra, hogy az ételt, italt jelölő szók automatikusan, szabályos poliszémiával elfogyasztásukat is jelölik, erre példa az időhatározói *kávét után szerkezet* (Kálmán i. m. 254). Pethő Gergely a magyar főnevek szabályos poliszémiáit úttörő módon és szisztematikusan áttekintő írásában (*„A főnevek poliszémiája”*. Ebben: Kiefer Ferenc, szerk.: *Előtanulmányok a mentális szótár szerkezetéről*. Bp., Tinta, 2003, 57–124) a Kálmán által említett szabályos poliszémiatípust nem tárgyalta, viszont megemlítette egy másféle típusú poliszémiát, amely során az elsősorban az étkezést jelölő szó az ételt, italt is jelölheti, például *ebéd* (Pethő, i. m., 82, 1. 6. 2. §). Két szócsoporthoz tagjai tehát ebben az esetben szimmetrikusan veszik fel egymás fő jelentésének típusát: (1) az ételt, italt jelölő szók, illetve (2) az étkezések napi rendjük szerinti fogyasztását jelölő szók.

Jelen esetben a kölcsönös poliszémiát mutató szócsoporthoz egyike alapjelentésében nyers, másika alapjelentésében intézményes ténnyel jelöl. John Searle szabályelmélete szerint a regulatív és konstitutív szabályok állnak a nyers és intézményes tények különbségének háttérében (*Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge, etc.: Cambridge University Press, 1969). Az emberi tevékenységet különböző szabályok irányítják: a regulatív (szabályozó) szabályok olyan tevékenységeket irányítanak, amelyek akkor is léteznének, ha ilyen szabályok nem volnának. Tipikusan regulatív szabálykészletek az etikett-kódexek. A konstitutív (alkotó) szabályok viszont olyan tevékenységeket irányítanak, amelyek nem léteznének, ha nem volnának ilyen szabályok (például a sakkjáték szabályai, nyelvtanok). Searle szerint az úgynevezett nyers (angolul *brute*) tények nem előfeltételezik konstitutív szabályok meglétét, az intézményes (institucionális) tények viszont igen. Az intézmények – például a sakkjáték vagy a nyelv – konstitutív szabályok rendszerei, és csak általuk határozhatók meg, létüknek pedig előfeltétele, szemben a nyers tényekkel, bizonyos társadalmi intézmények megléte. Minden intézményes ténynek megvan a nyers megfelelője. Például egy bizonyos sakkfigura eltolása a táblán nyers megfelelője lehet egy intézményes ténynek számító sakklépésnek. (Ez azután lehet szabályos vagy szabálytalan, jó vagy rossz stb.) Hasonlóképpen egy étkezés egy kifinomult kultúrában meghatározott szabályok szerint, sőt meghatározott időpontban zajlik le, intézményes tény, míg az ételek – akár szó szerint nyers, akár elkészítettek – a nyers tények közé sorolhatók. Mindenestre a nyers és intézményes tényeket leíró nyelvi kifejezőmódok figyelembevételével érdemes lesz újra átvizsgálni a magyar nyelv poliszémiáinak típusait.

E számunk szerzői

Bakonyi Péter (1949) – író, költő, újságíró, szociológus, Budapest

Bocskay Vince (1949) – szobrászművész, Szováta (Románia)

Erdélyi Z. János (1947) – költő, író, műfordító, Szekszárd

Kicsi Sándor András (1957) – nyelvész, esszéíró, Budapest

Kocsis Gábor (1950) – ügyvéd, Budapest

Kovács katáng Ferenc (1949) – író, műfordító, képzőművész, Oslo (Norvégia)

Lokodi Imre (1960) – újságíró, Mikháza (Románia)

Németh András (1956) – költő, Budapest

Pozsgai Zsolt (1960) – drámaíró, rendező, Budapest

Radnai István (1939) – költő, író, Budapest

Simek Valéria (1953) – költő, Bakony-csernye

Szentandrassy István (1957) – festőművész, Budapest

Szondi György (1946) – bolgarista, műfordító, főszerkesztő, Budapest

Szotyory László (1957) – festőművész, Budapest

Tamási Orosz János (1953) – költő, újságíró, szerkesztő, Budapest

Tárnok Attila (1963) – nyelvtanár, író-műfordító, Esztergom

Tóth István (1951) – nyugalmozott főkonzul, Budapest

Utassy József (1941–2010)

Vitéz Ferenc (1965) – író, költő, szerkesztő, irodalomtörténész, Debrecen

Wehner Tibor (1948) – író, művészettörténész, Budapest

Zalán Tibor (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

Zelei Miklós (1948) – író, újságíró, Budapest

Napok teltén decemberben hetven esztendőös lesz Bocskay Vince. Alkotásai közlésével most tudjuk lapszámunkban köszönteni tisztelettel. (A szerkesztőség)

VÍZTORONY

Helyt adunk: helyet kaptak

„MINISZTERELNÖK Itt vagyunk egy liftben, ketten. Eltekintve attól, hogy valószínűleg minden liftben lehallgató van, beszélhetünk. Mondd ki nyíltan, amit csak a barátaiddal közöltél eddig, hogy a miniszterelnököt »valakik küldték«, hogy a miniszterelnök titkos tevékenységét fel kell tárni, hogy olyan vezető áll az ország élén, aki besúgó volt.” (Pozsgai Zsolt)

„Kárpátalján a magyarok továbbra is boldogok, hiszen évente egyszer átjöhetnek Asztélyból Beregsurányba a határ menti Barátság almáskertbe, és ott, eleget téve a szocialista realizmus a nemzeti forma és az internacionalista tartalom egységére vonatkozó követelményének, beregi népviseletben szedhetik az almát és énekelhetik nagygyűlés után, hogy föl, föl, ti rabjai a földnek. Természetesen oroszul.” (Tóth István)

„Nem csoda, ha vágy, gerjedelem és beteljesülhetetlen élvezetek híján pohárhoz nyúlnak mind, isznak sok-sok erjesztett tyúkszarból és marószódából kevert párlatot, élnek ecetszagú anyjukkal, jászolban hálnak teljesen szárazon. Behinti őket a gerendában percegő szű nyomán keletkező lisztszerű örlemény. Azóta van így, hogy Gábor papot megalapozatlan vádakkal rabszállítón viszik el.” (Lokodi Imre)

„Útnap indul ez is. Már javítom is. Csak egy sajtóhiba, hogy útnap. Nem kéne, hogy kodifikálódjon. Még kánonba kerül, s nézhetek! Mint a *nemtő*. Védszellem, őrszellem, géniusz. Egy nyomdásztól fogant szó a XVI. század végén. Költők nevelték, töltötték belé a jelentést. Mint kolbászba a kerítést.” (Zelei Miklós)

„A héj számomra kívülről meg belülről is kételkedés útján érhető el, tamaskodva, próbára téve másokat, az érzékelés határait, olykor a felfoghatatlant, az értékké érdemesített vagy vegetatív vágyakká silányított létpillanatokat.” (Németh András)

Ára: 800 Ft. Előfizetés: 6000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.naputonline.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

A folyóirat támogatói:

